

ისტორიანი

**ვიკინგები
სამხედრო
სახეობის
ბრძოლა**

**მესამე
ენიხაუნი
ნახაუნი
სამხედრო**

**ოთხ
ლეთები
ჩელოთის
მინიანი**

სამხედრო ბრძოლა ვიკინგები

**ანა ანთონოვიჩი
დიდი მოუხაუნი
12 წიგნად**

ნომი VII
ფასი 3 ლარი

ნიგნი „ისტორიანი“ ერთად – 6 ლარი

სანთა ჯანის
ეპიკა

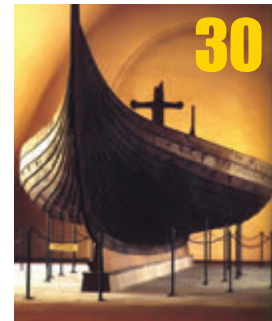
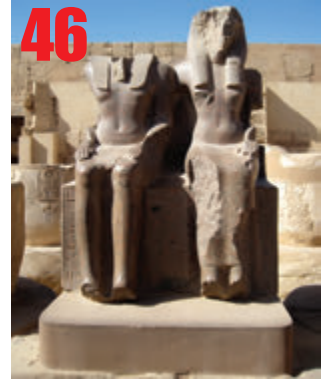
ბარს და სობო
– მოთეხა
ბრძოლა

იბოი
ბარორონს
ვილონი

ფილოსანი
– 150

ქილბაშობა
სამხედრო

ფაქო
ჩაშახ III-ს
ყელი ბაროჭიხა?

სახიჩვი

ახალი აზვები
 ფირფსანი 150 6
 „ნაფღვილი გლადიატორის“ მავზოლეუმს
 მიწით ამოავსებენ?! 7
 კრემსტორიული სვლიკი, სხეულად ობაბა .. 8
 სავარსი ფრესკებით – უნიკალური
 აღმოჩენა 8
 გარამანტების დაკარგული ცივილიზაცია ... 9
 მილანის ტაპარი „ქტიტორმს“ მემბს 10
 საიდან მოვიდნენ ზოშები 11

ახიუსიები
 ქრისტეს შობა საქართველოში 14

მსოფლიო სხეები
 სანტა კლუსის დაბადება 18

აღმოჩენა
 მისამე უნიკალური ნაკვალევი
 საქართველოში 25

ბიძოლეზის ისტორია
 ვიკინგები საქართველოში და
 სანსირეთის ბრძოლა 30

ვიჩინები
 ომის ღმერთები ჩრდილოეთის
 მიწებიდან 36

უნიკალური მოხუენსები
 ეპისკოპოს კირიონ საკაბლეოვილის
 ერთი უცნობი წერილი 44

მოხეა აზვები
 ფარონ რაფზს III-ს ყელი გამოჭრეს? 46

ფიხელები, ახიეები...
 წითელი ფირალი –
 ღათიკო შეპარდნამე 48

ახალი აზვები
 მისი აღგატეზულება ქართული
 სელნაწერი 54

56

71

64

84

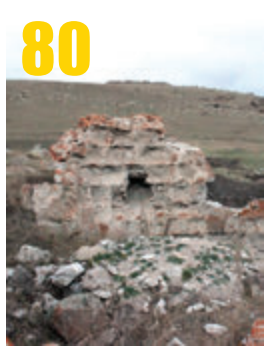
99

74

92

80

სახიჩვი

ბრძოლა უკველესი დინოზავრის
სტატუსისთვის 55

ჩახუცი სუიკომოდუჩიხის კაბელები
ნიკორფინდა 56

აქაიანის ოთხუხა ეაობიხი
ბალტო და ტოგო – ალასკის გიბრები 64

ოხა ეაბი
ინდინა ჯონს სასაგართლოო
უჩივიან 71

აოუანოი სახეიო ობიუჩი
ბაზა 211 – კიტლერის საილულო
აღბილსამოუფელი ანტარქტიკაში?! 74

ალორენა
მგლინავი – გურგან კურაკალატისა და
ადარანსა ქართველთა მუვის ბრძოლის
ველი 80

სუიკომოდუჩიხის კაბელები
ლოქების სასახლე 84

ბიხუნის ისოჩი
დანიელ სპაროქსის
„ბრფინვალე ბიხუნსი“ 92

აეობონეაბი
ველონიკელის შექმნა 99

სოვიხა
ქანრი ლოლავევილი: „სულ ტყვილია
ტკბილი სიბერე“ 106

ჩილიტი
დავით ქაცარავა: „დავით აღმაშენებლის
ეკოქაშიც მიცნობრია“ 111

„ისოჩინი“ გუგუბისთვის
500 ვაქტი ისტორიიდან 114

სპანვორდი 122

ხელახლოვის სვეტი

„ისტორიანის“ ერთგულ მკითხველს გულითადად ვულოცავ ახალ წელს და შობის ბრწყინვალე დღესასწაულს. გისურვებთ ღვთის წყალობას, წარმატებას, ჯანის სიმრთელეს, სიუხვესა და ბარაქას. 2012 წელი საქართველოს ისტორიაში მართლაც დაიკავეს განსაკუთრებულ ადგილს. ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში ჩვენს ქვეყანაში პირველად მოხერხდა ცივილიზებულად, არჩევნების გზით ხელისუფლების შეცვლა. ბევრისთვის ეს მოულოდნელი იყო, მაგრამ ყველაფერი თავისი კანონზომიერებით ვითარდება. ქართველი ერი მდიდარი პოლიტიკური კულტურის ერია. თითქმის სამი ათასწლეულია, ჩვენ გაგვანია სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტები. თუნდაც ყუთლუ-არსლანის გამოსვლა და მისი პოლიტიკური პროგრამის გახსენება რად ღირს. იმ იდეებს, რასაც ქართველი მეჭურჭლეთუხუცესი XII საუკუნის 80-იან წლებში ქადაგებდა, 70-80 წლის შემდეგ ინგლისში შეესხა ხორცი...

XXI საუკუნემ ახალი რეალობა მოიტანა. დემოკრატია ხალხის მმართველობა არ არის მხოლოდ. ეს არის თავისუფალი მმართველობა ყველა დონეზე. არჩევითობა ხელისუფლებას ზღუდავს მთავარში — განუზომელი ძალაუფლების მოპოვება-ტკობაში. ერთი ბრძენკაცის სარკასტული გამონათქვამისა არ იყოს, „ძალაუფლება მისი ბოროტად გამოყენების გარეშე მთელ თავის მომხიბვლელობას კარგავს“. არჩევნებით ხელისუფლების ცვლილებები, მთავრობებს კონკურენტულ გარემოში ამყოფებს და არც არავის სცალია „ხელისუფლების ბოროტად გამოყენებისთვის“. სწორედ ამიტომაც 2012 წელი საქართველოს ისტორიაში გამორჩეული თარიღი იქნება.

2013 წელს ჟურნალი „ისტორიანი“ ახალი ფორმატით ხვდება. ჩვენს გვეგებზე წინა ნომრებში ვსაუბრობდით და აქ სიტყვას აღარ გავაგრძელებ, მხოლოდ აღვნიშნავთ, რომ თქვენი სიყვარული აათმაგებს ჩვენს სურვილს, ქართველ საზოგადოებას მივცეთ თანამედროვე, პროფესიონალური შემეცნებითი ჟურნალი.

დასასრულ, კიდევ ერთხელ გილოცავთ ახალ, 2013 წელს.

უფალი ფარავდეს სრულიად საქართველოს.

„ისტორიანის“ სიყვარული აათმაგებს ჩვენს სურვილს, ქართველ საზოგადოებას მივცეთ თანამედროვე, პროფესიონალური შემეცნებითი ჟურნალი...

ისტორიულ-შემეცნებითი ჟურნალი
„ისტორიანი“

მთავარი რედაქტორი
ჯაბა სამუშია

რედაქტორი
გელა გურგენიძე

სტილისტი-რედაქტორი
ელენე სალარიძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა
რუზო თხილიშვილი

სარედაქციო კოლეგია:
ალექსანდრე ბომიშვილი, ოქროპირ ჯიქური, ნინო ჯაფარიძე, დიმიტრი სილაქაძე, მიხეილ ბარნოვი, შოთა მათათაშვილი, კახაბერ ფალიაშვა, ნიკოლოზ ხოფერია

კორექტორები:
ნანა მაჭავარიანი
ნინო აბესაძე

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, იოსებძის ქ. №49
ტელ.: 238-13-72, 238-02-45

სარეკლამო განყოფილება
ტელ.: 237-78-07, 238-78-70
e-mail: istoriani@palitra.ge

ჟურნალი გამოდის თვეში ერთხელ

რედაქციის ნებართვის გარეშე
მასალების გადაბეჭდვა აკრძალულია

ჟურნალის გამოწერილობის მიმართეთ პრესისა და
წიგნების გავრცელების სააგენტოს „ელვა-ჯი“.
ტელ.: 238-26-73, 238-28-74, 214-09-91

ფიროსმანი 150

ხელოვნების მუზეუმი
გენიალური მხატვრის
108 ნამუშევარი გამოიფინება

ნიკო ფიროსმანის 150 წლისთავის იუბილესთან დაკავშირებით 8 დეკემბერს გაიხსნა და 2013 წლის მარტის ბოლომდე გასტანს მისი ნამუშევრების გამოფენა. შალვა ამირანაშვილის სახელობის ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმის ფონდებში დაცული მხატვრის 108 ტილოსთან ერთად, დამთვალიერებელი გაცნობა უნიკალურ ფოტომასალას, რომლითაც

წარმოდგენილი იქნება ფიროსმანის თანამედროვე თბილისი; ქუჩები, სადაც ის ხშირად დადიოდა; სცენები, რომელსაც ხატავდა. ასევე, წარმოდგენილი იქნება საინფორმაციო და საპრეზენტაციო ხასიათის ვიდეომასალა. XX საუკუნის 70-იანი წლების შემდეგ „ფიროსმანი 150“ მხატვრის ნამუშევრების კოლექციის ყველაზე ფართომასშტაბიანი გამოფენაა.

ნიკო ფიროსმანის ნამუშევრებს ფართო საზოგადოება პირველად

1913 წელს მოსკოვში გამართულ ავანგარდისტების გამოფენაზე გაეცნო. მისი შემოქმედება არაერთხელ იყო წარმოდგენილი ევრო-

პისა და აზიის ქვეყნებში, მათ შორის უკრაინის, პოლონეთის, რუსეთის, უნგრეთის, ლიტვის, ბელორუსიის, საფრანგეთის, გერმანიის, იტალიის, იაპონიის, პოლანდიის, ინგლისის, ესპანეთის, თურქეთისა და სხვა ქვეყნების დედაქალაქების საგამოფენო სივრცეებში.

ფიროსმანთან ერთად გამოფენა მასპინძლობს იმ თაობის ქართველი მხატვრების ნამუშევრებს, რომელთაც საკუთარი შემოქმედებით ევროპული მოდერნიზმის პრობლემატიკის გააზრება დაიწვეს: დავით კაკაბაძე, ლადო გუდიაშვილი, დიმიტრი შევარდნაძე, ელენე ახვლედიანი, ქეთევან მაღალაშვილი, შალვა ქიქოძე და კირილე ზდანევიჩი.

ნიკო ფიროსმანის შემოქმედების ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის გათვალისწინებით, იუნესკოს გენერალური კონფერენციის 36-ე სესიაზე მიღებული გადაწყვეტილების თანახმად, ნიკო ფიროსმანის დაბადებიდან 150 წლისთავის იუბილე შეტანილია იმ ღონისძიებათა ნუსხაში, რომლის აღნიშვნაშიც 2012-2013 წლებში იუნესკო მიიღებს მონაწილეობას.

„ისტორიანი“

„ნამდვილი გლადიატორის“ მავზოლეუმს მიწით ამოავსებენ?!

იტალიელ არქეოლოგებს, შესაძლოა, ფილმ „გლადიატორის“ მთავარი გმირის პროტოტიპის — რომაელი მხედართმთავრის, მარკუს ნონიუს მაკრინუსის მავზოლეუმის მიწით ამოვსება მოუხდეთ. ამის მიზეზი კულტურის დასაფინანსებლად საბიუჯეტო ხარჯების შემცირებაა. ეს გადაწყვეტილება ვეროზონის კრიზისის დაძლევის პროგრამამ გამოიწვია.

რომაელი მხედართმთავარი მარკუს ნონიუს მაკრინუსი II საუკუნეში მოღვაწეობდა. მის მავზოლეუმს 2008 წელს მიაკვლიეს. ოთხსართულიანი, მარმარილოთი მოპირკეთებული ნაგებობა თიხით იყო ამოვსებული და ამიტომ არცთუ ცუდად შემოინახა. მაკრინუსის მავზოლეუმში აღიარებულია ბოლო ათწლეულის მნიშვნელოვანი იტალიურ არქეოლოგიურ აღმოჩენად. მას განსაკუთრებული პოპულარობა პოლიეუდის განხორციელებულმა ფილმმა „გლადიატორმა“ შესძინა.

რასელ კროუს გმირისგან განსხვავებით, იგი გლადიატორი არ გამხდარა. ღრმა სიბერეში იცოცხლა და ფემინებელურ მავზოლეუმში დაკრძალეს.

მომზადებულია Observer-ის მასალების მიხედვით

საბიუჯეტო ხარჯების შემცირების გამო, მავზოლეუმის ტერიტორიაზე ამჟამად გათხრები აღარ მიმდინარეობს. წვიმებისა და ქარის გამო კი შენობის მდგომარეობა სწრაფად უარესდება. ამას გარდა, ეს ადგილი „შავი არქეოლოგების“ ინტერესის საგანსაც წარმოადგენს. მემკვიდრეობის შენარჩუნების ერთადერთ გზად მეცნიერები ნაგებობის კვლავ ამოვსებასა და უფრო შესაფერის დროს მის გათხრას მიიჩნევენ.

არქეოლოგიური ობიექტების შენახვის ხარჯები იტალიაში 2010 წლიდან 20%-ით შემცირდა. „ნამდვილი გლადიატორის“ ძვალ-შესალაგი ხელახლა რომ არ დაიმარხოს, სპონსორებისგან, სულ ცოტა, 2 მილიონი ევროს მოზიდვაა საჭირო. სპონსორი თუ ვერ მოიძებნა, რომაელი მხედართმთავრის მავზოლეუმში პირველი არქეოლოგიური ველი იქნება, რომელიც ვეროზონის კრიზისის დაძლევის პროგრამას შეეწირება.

მარკუს ნონიუს მაკრინუსი იმპერატორ მარკუს ავრელიუსის მეგობარი იყო. მან სახელი გერმანელი ტომების წინააღმდეგ წარმატებული სამხედრო კამპანიებით გაითქვა.

ჰეიუსხოიუი სვიჩი, სახელად ობამა

ნიკოლას ლონგრინი

იელის უნივერსიტეტის მეცნიერებმა ახლახან პრეისტორიული ხვლიკის ახალი სახეობის ნაშთებს მიაკვლიეს, რომელსაც ამერიკის შეერთებული შტატების ამჟამინდელი პრეზიდენტის სახელი დაარქვეს.

მკვლევარმა ნიკოლას ლონგრინმა აღმოაჩინა ხვლიკის სახეობა, რომელიც ამერიკის შტატ მონტანას ტერიტორიაზე ბინადრობდა. ლონგრინის თქმით, ობამადონი, დინოზავრების მსგავსად, დედამიწასთან ასტეროიდის შე-

ჯახების შემდეგ დაიღუპა. ეს ასტეროიდი ჩიკსულუბის სახელით არის ცნობილი. დედამიწას იგი დაახლოებით 65 მილიონი წლის წინათ შეეჯახა.

ლონგრინი ვარაუდობს, რომ ხვლიკი დაახლოებით 30 სანტიმეტრი სიგრძის იყო. ჰქონდა ბასრი კბილები და მწერებითა და მცენარეებით იკვებებოდა.

ობამადონზე საუბრისას მკვლევარმა აღნიშნა, რომ დინოზავრებთან ერთად, დიდი ქვეწარმავლების — ხვლიკებისა და გველების არაერთი სახეობა გადაშენდა.

მომზადებულია USNews-ის მასალის მიხედვით

სამარხი ფრესკებით – უნიკალური აღმოჩენა

გოგონას ოქროსსაყურიან გამოსახულება

საბერძნეთში, კორინთოსა და პატრასის დამაკავშირებელი გზის მშენებლობისას, მშენებლებმა უნიკალურ სამარხს მიაკვლიეს. მისი სიგრძე და სიგანე შესაბამისად 2,4 და 2,3 მეტრია. სამარხის სახურავი ნაწილობრივ დაზიანებულია.

სამარხში ორი სარკოფაგი აღმოჩნდა. მათგან ერთი ცუდად არის შენახული, მეორეში კი ახალგაზრდა ქალის ნეშტი აღმოაჩინეს.

არქეოლოგებმა სამარხში ახალგაზრდა გოგონას ოქროსსაყურიან გამოსახულებასაც მიაკვლიეს. გოგონას სხეული მატყლის წითელი ქიჩითაა დაფარული. ქეჩა ყვითელი, ლურჯი და თეთრი ზოლებით არის შემკული. პორტრეტი შესრულებულია იშვიათი ოსტატობით.

მომზადებულია Past Horizons Archaeology-ის მასალების მიხედვით

გარამანტების დაკარგული ცივილიზაცია

მეცნიერებმა თანამგზავრული ფოტოების წყალობით ძველი და აქამდე უცნობი ცივილიზაციის კვალს მიაგნეს ლიბიის სამხრეთ-დასავლეთში, საჰარის უდაბნოში. ინფორმაცია ლესტერის ბრიტანული უნივერსიტეტის მეცნიერთა ჯგუფმა გააფრცვლა.

მეცნიერთა განცხადებით, ამ ტერიტორიაზე ასამდე გამაგრებული დასახლება აღმოჩინეს. სიმაგრეები, რომლებიც დასახლებებს გარს აკრავს, სტრუქტურით ახ.წ. I-V საუკუნეებში აგებულ, ნაკლებად ცნობილ გარამანტების ცივილიზაციის ციხეებს ჩამოჰგავს. გამაგრებული კომპლექსები გამოუმწვარი აგურით არის ნაგები და მათი სიმაღლე 4 მეტრს აღწევს. ამას გარდა, აღმოჩენილია საცხოვრებლის ნაშთები, პირამიდის სტილში ნაგები სამარხები და რთული საირიგაციო სისტემები.

ახალი აღმოჩენა ეწინააღმდეგება ძველ რომაულ წყაროებს, რომ გარამანტები ველური მომთაბარეები იყვნენ, რომელთაც რომის იმპერიის განაპირა მხარე ააოხრეს და დააცარიელეს.

„სინამდვილეში ეს მაღალგანვითარებული ცივილიზაცია იყო. გარამანტები მსხვილ, გამაგრებულ დასახლებებში ცხოვრობდნენ და ოაზისებში სოფლის მეურნეობას მისდევდნენ.

გარამანტების დასახლება

გარამანტების საბრძოლო ეტლის თანამედროვე რეკონსტრუქცია

გარამანტებს ჰქონდათ დამწერლობა და განვითარებული ტექნოლოგიები“, — აღნიშნავს პროფესორი დევიდ მატინგლი.

მომზადებულია Foxnews-ის მიხედვით

ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით
 (კითხვა, შენიშვნა, სურვილი, პრეტენზია, შეთავაზება...)
პალიტრა მედია გისმენთ!..
 ☎ **ღარაკეთ: 219 60 13**
 ✉ **მომგვწერეთ: contact@palitra.ge**
 ან: **„კვირის პალიტრის“ („სიტყვა და საქმის“)**
საფოსტო ყუთების საშუალებით

მილანის ტაძარი „ქტიტორებს“ ეძებს

მილანის საკათედრო ტაძარი რესტავრაციისთვის საჭირო თანხების შეგროვებას შემოწირულობებით აპირებს. ძველისთვის დაახლოებით 25 მილიონი ევროა საჭირო. სარესტავრაციო თანხის შეგროვებისთვის კამპანია დაწყებულია. პოტენციურ სპონსორებს უკვე შესთავაზეს, აიღონ მზრუნველობა 135 შპილზე (მაღალი პირამიდის ან კონუსის ფორმის სვეტზე შენობის თავზე) სკულპტურებით, სანაცვლოდ კი მათი სახელები შპილების ქვეშ ამოიტვიფრება.

კამპანიის ინიციატორები ფიქრობენ, რომ ისინი არა მხოლოდ იტალიელებს, არამედ უცხოელებსაც მოიზიდავენ და მათ ტაძრის ისტორიის ნაწილად აქცევენ. რესტავრაციაში მონაწილე პირებს თავადვე შეეძლებათ, აირ-

ჩიონ შპილი და ასევე შესაწირი თანხა, თუნდაც ეს რამდენიმე ევრო იყოს.

საკათედრო ტაძრის მესვეურებმა ეს ნაბიჯი მას შემდეგ გადადგეს, რაც კულტურის სფეროს დაფინანსება ბოლო სამ წელიწადში თითქმის სამჯერ შემცირდა. დაფინანსების შემცირებას იტალიაში რამდენიმე ძველისა და მუზეუმის დახურვა მოჰყვა.

მილანის კათედრალის რესტავრაციისთვის თანხების შეგროვება ნოემბერში დაიწყო. შპილების აღსადგენად ფული უკვე გაიღეს იტალიელმა, ფრანგმა და გერმანელმა მოქალაქეებმა.

ევროპაში ერთ-ერთი ყველაზე სახელგანთქმული არქიტექტურული შენობა, მილანის საკათედრო ტაძარი მსოფლიოში სიდიდით მეოთხეა. რომაული კათოლიკური ტაძრებიდან მილანის დომო მხოლოდ სველიის კათედრალს ჩამორჩება. რაც შეეხება წმინდა პეტრეს ტაძარს რომში, ის მილანის ტაძარზე დიდია, თუმცა კათედრალს არ წარმოადგენს.

მილანის გოტიკური სტილის ტაძარი ქალაქის ცენტრის მთავარ მოედანზე მდებარეობს. მილანის დომოს მშენებლობა ექვსასი წლის განმავლობაში გრძელდებოდა. დაიწყო 1386 წელს და დასრულდა 1965-ში. ის მილანის ერთ-ერთი ძირითადი ღირსშესანიშნაობაა.

კათედრალი 157 მეტრი სიგრძისაა და მასში 40 ათასი კაცი თავისუფლად მოთავსდება. მილანის დომოს ქორალის ფანჯრები ერთ დროს მსოფლიოში უდიდესად ითვლებოდა.

მომზადებულია Agence France-Presse-ის მასალების მიხედვით

საიდან მოვიდნენ ბოშები

გენეტიკოსები ამტკიცებენ, რომ ევროპის ეროვნული უმცირესობების მსხვილი ჯგუფი — ბოშები, ჩრდილოეთი ინდოეთიდან 1500 წლის წინ გამოვიდნენ. შუა საუკუნეებში ფიქრობდნენ, რომ ბოშები ევროპაში ეგვიპტიდან იყვნენ მისული. ამ ისტორიას თავად ბოშათა ნაწილი დღემდე ყვება და თავს ძველ ეგვიპტელთა შთამომავლად მიიჩნევს.

გენეტიკური მეცნიერების განვითარებისა და ევროპის ხალხების, მათ შორის ებრაელთა წარმომავლობის აქტიური შესწავლის მიუხედავად, ბოშები, რომელთა რიცხვიც 11 მილიონამდე აღწევს, ცალკე ჯგუფად რჩებოდნენ. საკითხის შესწავლა ესპანელმა მეცნიერმა დავიდ კომასმა და მისმა კოლეგებმა ითავეს.

ლინგვისტიკურმა და გენეტიკურმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ბოშები ინდუსების მონათესავეები არიან. ამ იდეის დასამტკიცებლად და მიგრაციის დამატებითი დეტალების მისაკვლევად მეცნიერებმა ბოშათა 13 ჯგუფისა და სხვა ხალხების დნმ-ები შეადარეს.

გაირკვა, რომ თანამედროვე ბოშების წინაპრები ჩრდილოეთი ინდოეთიდან ერთდროულად გამოვიდნენ. ბალკანეთში ჩაღწევამდე, თითქმის 900 წლის განმავლობაში, ისინი მთელ ევროპას მოედნენ.

მას შემდეგ, ასწლეულების განმავლობაში ისინი ან შეეროდნენ ევროპულ პოპულაციას, ან მათ ანათემას გადასცემდნენ. ჰოლოკოსტის წლებში 200 ათასიდან ნახევარ მილიონამდე ბოშა განადგურდა. შემდეგ ისინი

ესპანელი ბოშები ემუდარებიან მეფე ფილიპე III-ს, გააუქმოს კანონი მათი განდევნის შესახებ (ედვინ ლონგი, 1872)

კომუნისტურ ქვეყნებში გახდნენ ასიმილაციის მსხვერპლი.

დავიდ კომასი ანალიზის გაფართოებასა და კვლევაში ბოშებისა და ინდური პოპულაციის უფრო მეტი ჯგუფების ჩართვას გეგმავს, სადაც ამ ხალხის წინაპრები ცხოვრობდნენ.

მომზადებულია Current Biology-ის მიხედვით

„ბოშების ბანაკი არლიოსან“ (ვინსენტ ვან გოგი, 1888)

talizi

თქვენი განმავითარების სპეციალისტი

ტაშკენბის 27. ტელ: 2141515

WWW.TALIZI.GE

ისტორიანი

წლისაა

საუკეთესო

ისტორიების ამსრობელი

ინფორმაცია ჟურნალს ემატება 32 გვერდი.
 ფასი გახდება 3 ლარი.
 თუ გამოიწერათ საიტოიდან www.elva.ge,
 მიიღებთ 2 ლარად ადგილზე მიტანით
 ტელ.: 2382673, 2382676

ქრისტეს შობა სამართლებრივი

„და უეცრად გაჩნდა ანგელოზთა დიდძალი ლაშქარი ციდან, აქებდნენ ღმერთს და ამბობდნენ: „ღიდება მაღალთა შინა ღმერთს, მშვიდობა ქვეყანაზე და კაცთა შორის სათნოება!“
ლუკას სახარება

ქრისტეს შობა თორმეტ საუფლო დღესასწაულთაგან უდიდესია. მას საფუძვლად უდევს ღმერთის განკაცება, დედამიწაზე ძე ღმერთის მოვლინება, კაცობრიობის ხსნა, რადგან ქრისტემ თავისი თავით შეცვალა ადამიანთა მოდგმა — საღმრთო სამართლის წინაშე. ძე ღმრთისამ თავად განიცადა კაცობრიობის სატანჯველი — მისტიკურად და რეალურად; შესაზარი წამება, რომელიც ადამიანის გონებისთვის მიუწვდომელია, და რომლის აღსრულების ძალაც მხოლოდ მას გააჩნდა. მაცხოვარი თავად იყო ადამიანთა გონებისთვის იდეალური ხატი.

ქრისტეს შობის ეპიზოდი ბეთლემში, მწვემსების გამოქვაბულში, თავმდაბლობის საუკეთესო ნიმუშია. ყრმა საკვირველ ნათელს ჰფენდა ბეთლემის მღვიმეს. პირუტყვი მთელ ღამეს არ მიჰკარებია საკვებს, რათა იგი რბილ თივას დაეცვა ზამთრის სუსხისგან. სახარება შობასთან დაკავშირებულ ორ მნიშვნელოვან ამბავს მოგვითხრობს: მწვემსთა და მოგვთა თავგანისცემას.

მაცხოვრის შობას ქრისტიანული სამყარო ძველი სტილით 25 დეკემბერს, ახალი სტილით კი 7 იანვარს აღნიშნავს. კანონიკური ლიტურატიურის მიხედვით, ეკლესიის მიერ ეს დღესასწაული ძველთაგანვეა დაწესებული, დასაბამს იგი ჯერ კიდევ უფლის წმინდა მოციქულთა დროიდან იღებს.

ქრისტეს შობის დღესასწაულს მრავალფეროვანი გამოვლინება გააჩნდა ხალხურ ყოფაში. ზოგად ქართულ სინამდვილეში მას ყველგან აღნიშნავენ, როგორც მნიშვნელოვან მოვლენას, რომელსაც მარხვის, რო-

უფლის ხორციელ შობას, რომელმაც ნათელი გამოუბრწყინა ქვეყნიერებას, მთელი ქრისტიანული სამყარო დიდი ზემოთ აღნიშნავს

გორც სულიერი განწმენდის დასრულებითა და ახალი ცხოვრების დასაწყისად წარმოსახავდნენ და მას სიხარულით უნდა შეეგებებოდნენ.

ამ დღესასწაულს საწესჩვეულებო რიტუალი ახლდა თან. ფაქტობრივად, სამზადისი იწყებოდა შობის წინა დღეს.

24 დეკემბერს სამეგრელოში ქირსე საღამოს (ქრისტე საღამოს) უწოდებდნენ; გურიაში — მრავალწობას; იმერეთში — კორკოტობას; რაჭაში — კორკოტობას ან ჭანტილობას; ლეჩხუმსა და სვანეთში — ჭანტილობას; ზემო სვანეთში — შობ-ს; ქართლში — ქრისტეს კორკოტობას და ა.შ. ეს საღამო დიდ უქმედ ითვლებოდა, განსაკუთრებით ქალებისთვის; არ შეიძლებოდა კერვა, ქსოვა და სხვა ხელსაქმე.

როგორც ეთნოლოგიური მასალიდან ირკვევა, მთელ საქართველოში ხორბლისგან იზარშებოდა ფაფა, რომელსაც ეწოდებოდა: ჭანტილი (სვანეთი, რაჭა-ლეჩხუმი); კორკოტი (იმერეთი, გურია, სამეგრელო); ქრისტეს კორკოტი (ქართლი, თუშეთი); ცხრაწვენა (ქართლი, კახეთი) და სხვ.

ჭანტილის ანუ კორკოტის მოსამზადებლად ქალებს მზის ამოსვლამდე უნდა გაერჩიათ ხორბალი და ჩაედგათ მოსახარშად. იგი იკაზმებოდა ხახვით, მარილითა და ნიგვზით.

შობის წინა დღეს მარცვლეულისგან (ხორბალი, სიმინდი, ლობიო, ცერცვი, ოსპი) მზადდებოდა საკვები, რომელსაც საუნზობისას

მიირთმევდნენ. ამ დღეს ცეცხლის გაჩაღება და უხვი ნაპერწკალი ბარაქის სიმბოლოს გამოხატველი იყო, რომელსაც მოსდევდა სანთლის ანთება (მაგალითად, რაჭაში სანთლის სახლის ოთხივე კუთხეში ანთება, რაც მათი რწმენით, ავი ძალისგან იცავდა ოჯახს), დალოცვა და საშობაო სამზადისის შედგომა.

შობის წინა დღეს ლეჩხუმში სცოდნიათ სამი პატარა ჯვარდასახული კვერის გამოცხობა; შემდეგ მოსდევდა ოჯახის უფროსი ქალის დალოცვა.

გურიაში მრავალწობას, ანუ 24 დეკემბერს შობისთვის დიდი მზადება იწყებოდა. ამ მზადების მთავარი რიტუალი ღვეზლის (საწესო პურის) გამოცხობა იყო. ნახევარმთვარის ფორმის ღვეზელი ცხვებოდა ხორბლის ფქვილისგან, ურთავდნენ ყველსა და გამოშრალ, შებოლილ კვერცხებს, რომლებიც მთელ-მთელი ან შუაზე გაჭრილი იდებოდა. ღვეზელი ცხვებოდა იმდენი, რამდენი წვერიც იყო ოჯახში, უფროსებისთვის უფრო დიდი ზომის, პატარებისთვის მომცრო. ღვეზლის გამოცხობა მიცვალებულისთვისაც იცოდნენ.

ჩვეულებრივ, შობის წინა საღამოს (ზემო სვანეთში), იკვლებოდა საშობაო ღორი. ღორის დაკვლის შემდეგ მოდიოდნენ მეალილოები, მგალობლები, ქრისტეს მახარობლები — სამი-ოთხი მამაკაცის ან ქალისგან შემდგარი ჯგუფი, რომლებიც კარდაკარ დადიოდნენ და ოჯახებს შობას ულოცავდნენ. მილოცვა გამოიხატებოდა მოკლე სიმღერით, რომლის

მრავალი ვარიანტია აღნუსხული საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში. მაგალითად:

*ოცდახუთსა დეკემბერსა
ქრისტე დაბადებულაო,
შობა-ახალწელიწადი
ჩვენთვის გათენებულაო;
ალათასა ბალათასა
კვერცხი უნდა კალათასა;
ერთი კვერცხი გამოიტა,
ღმერთი მოგცემს ბარაქას!*

როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოში, ოჯახის უფროსი ქალი ან მამაკაცი მეალილოეებს გამოუტანდა ფულს, კვერცხს, ღვინოს, მათთვის გამომცხვარ ღვეზელს (ამ უკანასკნელს იმერეთში საციქველი ეწოდება); სამეგრელოში ასე ამბობდნენ, — ალილოზე კაცი რომ მოუა და გიმღერებს, ეს იგივეა, რომ დიდი ძღვენი მიუტანო ოჯახსო.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ალილოზე შემოვლა მოგვაგონებს მწყემსთა და მოგვთა თაყვანისცემის ეპიზოდს. როგორც სახარება გადმოგვცემს, მწყემსები ანგელოზებისგან შეიტყობენ მაცხოვრის დაბადებას, ხოლო მოგვებს — ვარსკვლავი უჩვენებს გზას. ამ დროს განუზომელია მათი სიხარული. მოგვები შედიან სახლში, იხილავენ ღვთისმშობელს ყრმასთან

ერთად, დაემზობიან და თაყვანს სცემენ; გახსნიან საუნჯეს და მიართმევენ მას ძღვენს: ოქროს, გუნდრუკსა და მურს.

ფაქტობრივად, ალილოზე შემოვლა, შემოწირულობის აკრეფა იმ უდიდესი სიხარულის მატარებელია, რომელსაც შობა ჰქვია და ამ სიხარულის მაუწყებლები არიან მახარობლები, რომელთაც ოჯახში სიმღერით შეაქვთ ქრისტეს შობის მადლი — ოჯახის დალოცვა. ამას მოჰყვება მასპინძელთა მხრიდან მათთვის ძღვენის გადაცემა, როგორც წყალობის გაცემის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი.

როგორც სამეგრელოსა და სვანეთში, აღმოსავლეთ საქართველოშიც, ქართლსა და კახეთში იკვლებოდა ღორი, რომელსაც ნოემბრიდან ასუქებდნენ. ამ დღეს საუკეთესო ხორბლის ფქვილისგან ცხვებოდა ქადა, რომელსაც იმდენ ნაწილად ყოფდნენ, რამდენი ოჯახის წევრიც იყო, ანთებდნენ სანთლებს. საშობაო სუფრაზე უნდა ყოფილიყო: პური, ყველი, ქათამი, ინდაური, საკლავის ხორცი, თხილ-კაკალი, ღვინო და ყველაფერი, რის საშუალებაც ოჯახს ჰქონდა. სუფრასთან რომ დასხდებოდნენ, ოჯახის უფროსი დაილოცებოდა: „ღმერთო, მშვიდობის ზაფხული მოგვეცი, ბარაქიანი წელიწადი მოგვეცი! ღმერ-

თო, უშველე ჩვენს შვილებს, შვილიშვილებს!“

აღმოსავლეთ საქართველოში ეს დღე მიცვალებულთა მოსახსენიებელი დღეც იყო. ლხინი ზოგან სამ დღესაც გრძელდებოდა. მოქმედი ეკლესიები სადაც იყო, იქ მოსახლეობა წირვა-ლოცვას ესწრებოდა. თუ შეთქმული ჰქონდათ, სალოცავში (ხატში) გავიდოდნენ.

აღმოსავლეთ საქართველოს მთაში ძირითადი საწესხვეულებო რიტუალები ხატში სრულდებოდა. მზადდებოდა მთის ყოფაში დამკვიდრებული კერები და სასმელი, ხინკალი, შეთქმული საკლავის ხორცი, ფაფა, მონარშული ბრინჯი და სხვ.

შობა ღამეს მხოლოდ ჯვარიონი იყო ხატში, იდგებოდა ხელოსანთა ტაბლა, იწყებოდა სმა, სიმღერა. დილით ჟამის წირვის დასრულების შემდეგ ხუცესი ცალკე-ცალკე მოიხსენიებდა საკლავებს, ხუცობა-კურთხევით კი ერთად, სამსხვერპლოს რქებზე სანთელს დააკრავდა და იხუცებდა.

ამ წესების შესრულების შემდეგ სხდებოდა ჯარი (ხალხი), დასტურები მოხარშულ ხორცსა და ლუდს მიუტანდნენ. იწყებოდა სმა, საგმირო შემდერება, ქალებს ლუდს არ დააღვინებდნენ. ისინი ძალიან მალე ბრუნდებოდნენ შინ, თუ ვინმეს სტუმარი ჰყავდა, ხატში მას განსაკუთრებულ პატივს სცემდნენ. წასვლის წინ ჯვარიონი დალოცავდა მლოცველს.

ქრისტეს შობის დღესასწაულს მრავალფუნქციური დატვირთვა ჰქონდა. დღესასწაულისთვის მზადება, როგორც აღვნიშნეთ, წი-

ნა დღიდან იწყებოდა. ამ დროს ეწყობოდა რიტუალური საუზმე, რომელიც მარხვის დასასრულს აღნიშნავდა, რომელსაც მხოლოდ ოჯახის წევრები ესწრებოდნენ, შემდეგ იწყებოდა საშობაო სამზადისი. სუფრა შეძლებისდაგვარად უხვი უნდა ყოფილიყო, ამას მოჰყვებოდა მახარობელთა შემოვლა და სალოცავში გასვლა, როგორც ქრისტეს შობის სიხარულის გარე სივრცეში გადატანა, რაც ურთიერთსიხარულის გაზიარებას გამოსახავდა.

აღვნიშნავთ იმასაც, რომ წმინდა წერილის მიხედვით, მწყემსებმა წრფელი გულით, უშუალო ინტუიციით მიიღეს ღვთის არსებობის დამოწმება, ხოლო მოგვებმა — ინტელექტუალური შემეცნებით. ორივე გზას ჭეშმარიტ სარწმუნოებასთან მივყავართ. რაც ქრისტეს ამქვეყნიურ მოვლინებას ახლავს თან, აერთიანებს „ორსავე სოფელს“, არის შემაკავშირებელი ხიდი — წარსულთან და მომავალთან.

შემთხვევითი არ არის, რომ შობის მეორე დღეს არის კრება ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლისა, რომელსაც კახეთში ღვთისმშობლობას უწოდებენ, რაჭა-ლეჩხუმში კი — შობის დედას.

დასასრულ აღვნიშნავთ, რომ შობის დღესასწაული მშვიდობის დღესასწაულია. მაცხოვრის შობის წელიწადს დედამიწაზე ომი არ ყოფილა. უფალმა მშვიდობა მოგვიტანა: მშვიდობა — ადამიანთა შორის და მშვიდობა დემეტოსა და ადამიანებს შორის...

მანია ზურაბიძე

შობა-ახალწლებზე სვანეთში

სანტა კლაუსის დაბადება

მთელ თანამედროვე მსოფლიოში საშობაო და საახალწლო დღესასწაულების მთავარი მოქმედი პერსონაჟი სანტა კლაუსია. საინტერესოა, რომ სანტა კლაუსი სრულიადაც არ წარმოადგენს მითურ ან გამოგონილ პერსონაჟს. მისი ისტორია რეალური ადამიანის საოცარი ცხოვრებიდან იღებს სათავეს. ეს ადამიანი ქრისტიანული სამყაროს ერთ-ერთი უდიდესი მოღვაწე წმინდა ნიკოლოზია. როგორ მოხდა, რომ უამრავი ადამიანისთვის წმინდა ნიკოლოზის პიროვნება ერთგვარად გაიფიქრა სანტა კლაუსთან? რატომ იყო, რომ ეს დიდი წმინდანი ასოცირდებოდა საშობაო-საახალწლო დღესასწაულებთან? ამ საკითხებში გასარკვევად უნდა გადავიხილოთ შუა საუკუნეების ქრისტიანულ დასავლეთ ევროპაში და გვეცნობი წმინდა ნიკოლოზის ცხოვრების ზოგიერთ დეტალს.

წმინდა ნიკოლოზ საკვირველთმოქმედი, მირონ-ლუკიის მთავარეპისკოპოსი, დაიბადა 257 წელს, მცირე აზიის ნახევარკუნძულის სამხრეთ სანაპიროზე ლუკიის ქალაქ პათარში. მისი ცხოვრება აღსავსეა სასწაულებითა და გულში ჩამწვდომი თავგადასავლებით. პატარაობიდანვე წმინდა ნიკოლოზი ეხმარებოდა ყველას, ვინც კი გასაჭირში იყო ჩაყარდნილი. მეტად გულმომწყალე ადამიანი მთელ ქონებას გლახაკებსა და გაჭირვებულებს ახმარდა. საოცარი ის არის, რომ ამ წმინდანის მიერ დათესილი სიკეთის ადგილზე სხვა მრავალი სიკეთე აღმოცენდებოდა. მისი შემხედვარე ხალხიც ცდილობდა, გულმომწყალე გამხდარიყო და ერთმა-

ნეთს დახმარებოდა. უკვე ზრდასრული წმინდა ნიკოლოზის ცხოვრებაც აღსავსე იყო სათნოებებით და მის შესახებ ჯერ კიდევ თანადროულ ეპოქაშივე ბევრს ლაპარაკობდნენ. მთავარეპისკოპოსი ნიკოლოზი მთელი თავისი ცხოვრება ადამიანებს ეხმარებოდა და მათ სამინელო განსაცდელისგან გამოიხსნინდა.

გავიხსენოთ ერთ-ერთი ეპიზოდი წმინდა ნიკოლოზის ცხოვრებიდან. ერთმა საკმაოდ შეძლებულმა კაცმა მთელი ქონება დაკარგა და სასოწარკვეთილებაში ჩაყარდა. მძიმე გაჭირვებიდან თავის დასაღწევად და მატერიალური მდგომარეობის გამოსწორებლად მან გადაწყვიტა, თავისი სამი მოწიფული ქალიშ-

ვილი საროსკიპოში მიეყვანა სამუშაოდ. როცა ამის შესახებ წმინდა ნიკოლოზმა შეიტყო, ძალიან დამწუხრდა. წმინდა მღვდელმთავარი ღამით, ყველასგან შეუმჩნეველად მივიდა ამ კაცის სახლთან და ფარულად სამი ქისა ოქრო შეუვდო ფანჯრიდან. ამით წმინდა ნიკოლოზმა იხსნა ეს ოჯახი როგორც სულიერი, ისე ფიზიკური შეჭირვებისგან.

წმინდანი ცდილობდა, კეთილი საქმეები მუდამ ჩუმად ეკეთებინა, ყველასგან მალულად. თანამედროვე სანტა კლაუსიც ხომ ღამით, ყველასგან შეუმჩნეველად აკითხავს მთელი მსოფლიოს პატარებს და საჩუქრებს უტოვებს ნაძვის ხის ქვეშ. ამგვარად, წმინდა ნიკოლოზის ცხოვრების შინაარსი და მისი მოღვაწეობის ცალკეული ეპიზოდი შუა საუკუნეებშივე და შექმნილი უკვე XVI-XIX საუკუნეებში, საფუძვლად დაედო დასავლურ-ევროპულ ქრისტიანობაში სანტა კლაუსის პერსონაჟის ფორმირებას.

წმინდანის გარდაცვალების შემდეგ მისი თაყვანისცემა ძალიან სწრაფად გავრცელდა როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქრისტიანოში. ისიც უნდა გავიხსენოთ, რომ ამ პერიოდში დასავლეთი და აღმოსავლეთი ევროპის ქრისტიანული ეკლესია ერთიანი იყო (დიდი სქიზმა ანუ ქრისტეს ერთიანი ეკლესიის გაყოფა კათოლიკურ და მართლმადიდებელ მმართველებს შორის მოხდა 1054 წელს). მოგვიანებით უკვე კათოლიკური ეკლესიის წიაღში დაიწყო განხეთქილება და დასავლეთი ევროპის მთელ რიგ ქვეყნებში სათავე დაედო ანტიკათოლიკურ ანუ პროტესტანტულ მოძრაობას. შედეგად, რომის ეკლესიას დიდძალი მრევლი გამოეყო და XVI-XIX საუკუნეებში მრავალი დამოუკიდებელი პროტესტანტული ეკლესია შეიქმნა. კონფესიური გაყოფის ისტორია ძალიან საყურადღებოა, რათა გავერკვეთ, რომელ რელიგიურ წიაღში წარმოიშვა სანტა კლაუსის პერსონაჟი და როგორი იყო მისი წარმომავლობის გეოგრაფიული საზღვრები.

შუა საუკუნეებში თანდათან ნიკოლოზი გახდა ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი და გავრცელებული სახელი მთელ ევროპაში. უკვე ამ მომენტიდან დასავლეთ საქრისტიანოში, დასავლეთ-ევროპულ სივრცეში დაიწყო წმინდა ნიკოლოზის ეტაპობრივი გარდასახვა სანტა კლაუსად. შუა საუკუნეების განმავლობაში დასავლეთ ევროპაში გავრცელდა უამრავი თქმულება და გადმოცემა წმინდა ნიკოლოზის ცხოვრე-

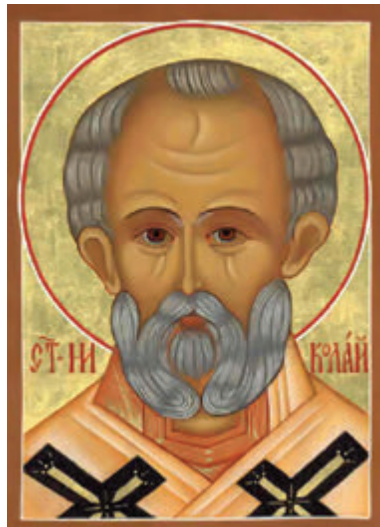

წმინდა ნიკოლოზის დასავლეთევროპული გამოსახულება

წმინდა ნიკოლოზის დასავლურქრისტიანული ფრესკა

წმინდა ნიკოლოზის მართლმადიდებლური ხატი

ბის შესახებ. შეიქმნა ამ წმინდანის მოღვაწეობის ამსახველი მრავალი ხალხური მოთხრობა. ყველა ამ წყაროდან ხალხი იგებდა, რომ წმინდა ნიკოლოზი ეხმარებოდა გაჭირვებულებს, უპორებს და მათ ღამით, ფარულად კართან დატოვებულ ფეხსაცმელში უტოვებდა ოქროს მონეტებს, ხოლო ფანჯრის რაფებზე — ღვეზელებს. X საუკუნეში შეიქმნა პირველი მუსიკალური ნაწარმოები წმინდა ნიკოლოზის შესახებ, რომლისგანაც საფუძველი ჩაეყარა წმინდა ნიკოლოზის, როგორც ბავშვების განსაკუთრებული მფარველის სტუმრობის ტრადიციას. ქრისტიანული სამყარო ჯერ კიდევ ერთიანი იყო, როცა დასავლეთეფროპულ ქვეყნებში, ფოლკლორულ-რელიგიური ელემენტების შერწყმის შედეგად, წმინდა ნიკოლოზის პიროვნებისადმი თავისებური დამოკიდებულება დამყარდა.

დიდი როლი ითამაშეს წმინდანის პატივისცემის გერმანულმა ტრადიციებმა. დაახლოებით X საუკუნეში ქალაქ კიოლნის საკათედრო ტაძარში ახალ ტრადიციას ჩაეყარა საფუძველი. ყოველი წლის 6 დეკემბერს (6 დეკემბერი ძველი სტილით წმინდა ნიკოლოზის ხსენების დღეა, ახალი სტილით უწევს 19 დეკემბერი) საკათედრო ტაძარში სამრევლო სკოლის მოწაფე

ბავშვებს საშობაო საჩუქრებად ურიგებდნენ ხილსა და ტკბილეულს. იმ დროისთვის უკვე მტკიცედ იყო დამკვიდრებული შეხედულება, რომ წმინდა ნიკოლოზი სწორედ ბავშვების განსაკუთრებული მფარველი იყო, ახალი ტრადიციაც სწორედ ამის ხაზგასასმელად დაწესდა.

ძალიან მალე კიოლნის საკათედრო ტაძარში შემოდებული ეს ტრადიცია გასცდა ქალაქის ფარგლებს და დასავლეთი ევროპის ქვეყნებში გავრცელდა. საშობაოდ, სოფლად თუ ქალაქად, ადამიანები სახლის კარებზე ღამე ჰკიდებდნენ საგანგებოდ გამზადებულ ფეხსაცმელს ან წინდას, რომ წმინდა ნიკოლოზს საჩუქრები ჩაედო მათთვის.

წმინდა ნიკოლოზისა და სანტა კლაუსის ურთიერთდამოკიდებულების ახალი ეტაპი იწყება XVI საუკუნის დასავლეთ ევროპაში. რეფორმაციამ და პროტესტანტული იდეების გავრცელებამ ევროპის სახელმწიფოებში საკმაოდ შეასუსტა და გააქრო არაერთი კათოლიკური ტრადიცია. სხვა სიანხლებთან ერთად, პროტესტანტიზმმა უარყო წმინდანთა თავყანისცემის კათოლიკური ტრადიცია და პროტესტანტულ საზოგადოებებში წმინდა ნიკოლოზის დღესასწაულები გაუქმდა. მაგრამ ეს წმინდა-

ევროპის პროტესტანტულ ნაწილში წმინდა ნიკოლოზი, ხალხურ-ფოლკლორულ თქმულებათა გავლენით, გადაიქცა „შობის მამად“, „საშობაო ბაბუად“

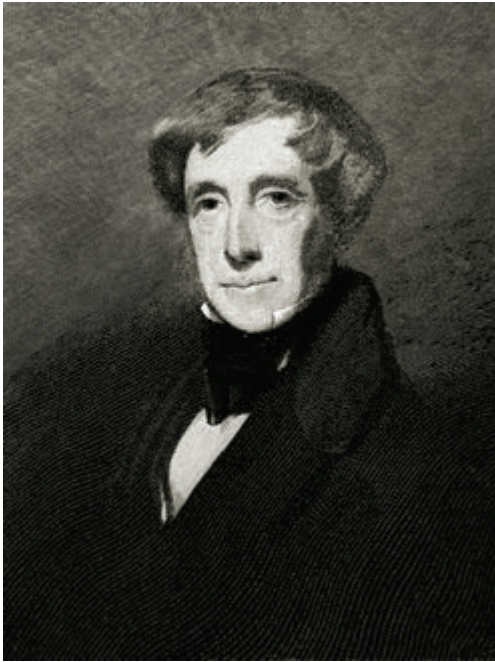
საშობაო
ნაძვის ხე

ნი თაობათა განმავლობაში ძალიან მტკიცედ დამკვიდრდა ადამიანთა რელიგიურ ცნობიერებაში, შესაბამისად, შენარჩუნდა მისი ხსოვნა და პატივისცემა. ახალი რელიგიური შეხედულებების გაგლენის შედეგად შეიცვალა წმინდა ნიკოლოზის აღქმისა და პატივისცემის ფორმა. ევროპის პროტესტანტულ ნაწილში წმინდა ნიკოლოზმა დაკარგა საკვირველთმოქმედი ეპისკოპოსის სახელი და ხალხურ-ფოლკლორულ თქმულებათა გაგლენით გადაიქცა „მობის მამად“, „საშობაო ბაბუად“. თუმცა პროტესტანტებისთვის ამ ახალ საშობაო პერსონაჟს კვლავინდებურად შერჩა წმინდა ნიკოლოზის ცხოვრებიდან წამოსული მახასიათებლები. პროტესტანტების „საშობაო ბაბუა“ კვლავ იყო ღამდამობით მოსიარულე ადამიანი, რომელსაც საჩუქრები და სიხარული მიჰქონდა ბავშვებისთვის. შეიცვალა მისი გამოსახვის ფორმაც. რეფორმაციამდელ ეპოქაში წმინდა ნიკოლოზს საეკლესიო კანონის დაცვით გამოსახავდნენ, პროტესტანტულ სინამდვილეში კი მას უბრალოდ მოხუც ბაბუად წარმოადგენდნენ, რომელსაც ელფების სახით სხვადასხვა თანამეზავრიც ახლდა.

წმინდა ნიკოლოზის სანტა კლაუსად გარდაქმნას მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი ამ პერსონაჟის ჩრდილოეთ ამერიკის კონტინენტზე

მოხვედრამ. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სწორედ აქ იწყება ტრანსფორმაციის საბოლოო ეტაპი და კათოლიკური წმინდა ნიკოლოზის პროტოტიპიდან საბოლოოდ აღმოცენდება პროტესტანტული სანტა კლაუსი. ამერიკის კონტინენტზე, ახალ სამყაროში კიდევ უფრო თავისებურად შეხედეს წმინდა ნიკოლოზს და მას ახალი სახასიათო შტრიხები შემატეს, თუმცა ეს ყოველივე უკვე XIX საუკუნეში მოხდა, ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

1626 წელს ჩრდილოეთი ამერიკის კონტინენტის აღმოსავლეთ სანაპიროს მიაღწა ჰოლანდიელთა რამდენიმე გემი. ფრეგატ **Goede Vrove**-ის ქიმზე წმინდა ნიკოლოზის ქანდაკება იდგა. ამ გემებიდან გადმოსულმა ჰოლანდიელებმა ინდიელებისგან შეიძინეს მიწის ნაკვეთი და დააარსეს მცირე დასახლება — ახალი ამსტერდამი (თანამედროვე ნიუ-იორკი). ჰოლანდიელებმა წმინდა ნიკოლოზის ქანდაკება დასახლების ცენტრალურ მოედანზე დადგეს. ჰოლანდიურად წარმოთქმული წმინდა ნიკოლოზი ინგლისელთათვის უღერდა როგორც: „სინტერ კლასს“, შემდგომ ეს სიტყვა წარმოითქმებოდა როგორც „სანტა კლასს“, ბოლოს კი — „სანტა კლაუს“. აღსანიშნავია, რომ ამერიკის კონტინენტზე ჰოლანდიელებმა ჯერ კიდევ კათოლიკური მემკვიდრეობიდან გადმოსუ-

ამერიკელი მწერლის, კლემენტ კლარკ მურის პოემა „წმინდა ნიკოლოზის მოსვლის“ გამოქვეყნება 1823 წლის შობის წინ გარდამტეხი მნიშვნელობისა აღმოჩნდა

თომას ნასტის სანტა კლაუსი

ლი წმინდა ნიკოლოზის პატივისცემის ტრადიცია ჩაიტანეს. ჰოლანდიაში ის საკმაოდ გავრცელებული იყო, რაკი წმინდა ნიკოლოზი ბავშვების გარდა, მწვლეურთა მფარველაც მოიხსზრებოდა, რაც ძალიან ახარებდათ ზღვაოსნური კულტურის მქონე ჰოლანდიელებს. თვით რეფორმაციის ეპოქაშიც კი, ჰოლანდიაში პროტესტანტულმა მოძღვრებამ ვერ შეარყია წმინდა ნიკოლოზის თავყანისცემის ტრადიცია და იქ წმინდა ნიკოლოზის დღეს კვლავინდებურად აღნიშნავდნენ.

ამგვარად, ამერიკული სანტა კლაუსის წარმომობა დაეფუძნა კათოლიკური ტრადიციების შედეგად დამკვიდრებულ წმინდა ნიკოლოზის პროტოტიპს. თუკი გერმანელმა პროტესტანტებმა წმინდა ნიკოლოზის კათოლიკური ტრადიცია მთლიანად უარყვეს და ამ წმინდანის ნაცვლად ფოლკლორიზებული „საშობაო ბაბუა“ დამკვიდრეს, ჰოლანდიელებმა წმინდა ნიკოლოზის თავყანისცემის ძველი ტრადიცია შეინარჩუნეს და ამერიკაში ამ სახით ჩაიტანეს. ცნობილმა ამერიკელმა მწერალმა ვაშინგტონ ირვინგმა 1809 წელს გამოსცა „ნიუ-იორკის ისტორია“, სადაც ქალაქის ჰოლანდიურ წარსულს აღწერდა. ბევრ საინტერესო ამბავთან ერთად ირვინგი მოგვითხრობს, როგორი სიხარულით აღნიშნავდნენ ჰოლანდიელები ყოველწლიურად წმინდა ნიკოლოზის დღესასწაულს და პატივის მიაგებდნენ მის ქანდაკებას.

წმინდა ნიკოლოზის სანტა კლაუსად გადაქცევის შემდგომი და ყველაზე მნიშვნელოვანი ეტაპი იყო XIX საუკუნე. აშშ-ში მას უკვე იცნობდნენ ჰოლანდიური ფესვების მქონე „სანტა კლაუსის“ სახელით, თუმცა სწორედ ამ საუკუნის განმავლობაში შეიძინა მან ახალი სახასიათო გარეგნული მონაცემები და გარკვეულწილად, ახალი შინაარსობრივი დატვირთვაც. გარდამტეხი მნიშვნელობისა აღმოჩნდა ამერიკელი მწერლის, კლემენტ კლარკ მურის პოემის „წმინდა ნიკოლოზის მოსვლა“ გამოქვეყნება 1823 წლის წინასაშობაოდ, 23 დეკემბერს, გაზეთ „სენტინელში“. მური კოლეუმბიის კოლეჯის პედაგოგი გახლდათ, ბიბლიოლოგი, ორიენტალისტი და ბერძნული ფილოლოგიის სპეციალისტი. პოემაში აღწერილი იყო შობის ღამეს ბავშვის შესვენდრა მასთან საჩუქრებით მისულ წმინდანთან. ავტორმა სააღდგომო პერსონაჟის ხასიათს ამოაკლო ქრისტიანული კანონიკის მი-

ხედვით წმინდანისთვის დამახასიათებელი შტრიხები. მურის სანტა კლაუსი იყო ძალიან მხიარული, სიცოცხლით აღსავსე ელფი, წინ წამოწეული მრგვალი მუცლითა და ჩიბუხით. სწორედ მურმა მოახდინა სანტა კლაუსის პერსონაჟის საგრძნობი მეტამორფოზა. თუკი პოლანდიური სანტა ინარჩუნებდა თავისი პროტოტიპის, წმინდა ნიკოლოზის კანონიკურ დეტალებს, ამიერიდან სანტა კლაუსმა გამო-სახვისას საბოლოოდ დაკარგა ეპისკოპოსის ტანსაცმელი. მურის ნაწარმოებში გაჩნდა სანტა კლაუსის ჯადოსნური მარხილი, რომელშიც ჩრდილოეთის თეთრი ფერის ირმები იყვნენ შებმული. მურის ნაწარმოებმა საბოლოოდ განსაზღვრა სანტა კლაუსის ძირითადი ნიშანი — ყოველ შობის დამეს იგი ჯადოსნური მარხილით გადაუფერებს ხოლმე ქალაქებს და საკვამურის მეშვეობით სახლებში ჩადის, რათა მძინარე ბავშვების დატოვებულ წინდებში საშობაო საჩუქარი ჩადოს.

მურის შემდეგ სანტა კლაუსი მოკლებული იყო წმინდანის ყოველგვარ გარეგნულ ელფერს, მას სხვადასხვა შეფერილობის ქურთუკში გამოსახავდნენ. სამეცნიერო საზოგადოებაში გაჩნდა აზრი, თითქოს ნაწარმოები მურს არ ეკუთვნოდა. თუმცა ამ შემთხვევაში ეს ნაკლებად არის საინტერესო. მთავარი ის არის, რომ ამ ნაწარმოებში მიღებული სახასიათო თვისებებით სანტა კლაუსის პერსონაჟმა ადგილი მილიონობით ბავშვის წარმოსახვაში დაიმკვიდრა.

სანტა კლაუსის პირველი ნახატი 1862 წელს ამერიკელმა კარიკატურისტმა თომას ნასტმა წარმოადგინა. ნასტის სანტა კლაუსს ეცვა გრძელი, კოჭებადმე ჩამოშვებული ბეწვის ქურჭი, რომელიც ძალიან წააგავდა ეპისკოპოსის სამოსელს. ნასტის სანტას ჰქონდა დიდი, სახასიათო ბაკნბარდები. კარიკატურისტი ამ ნამუშევარს უურნალ „პარპერზ უიკლისთვის“ ამზადებდა. ნასტის ნამუშევარს ერთი დიდი ნაკლი ჰქონდა — იყო შავ-თეთრი და საშობაო განწყობას ვერ ასახავდა. აუცილებელი იყო ფერთა პალიტრის გაფართოება. 1885 წელს გამომცემელმა ლუის პრანგმა სანტა კლაუსი საშობაო მისალოც ბარათებზე დაუდასტურა წითელი ფერის ქურჭში გამოსახა.

XIX საუკუნეშივე მოხდა კიდევ ორი საინტერესო ფაქტი. 1841 წელს ფილადელფიელმა კომერსანტმა ჯეიმს ვუდ პარკინსონმა საკუთარ მაღაზიაში მყიდველების მისაზიდად

ფინელია სანტა კლაუსი

პოლანდიელია სანტა კლაუსი

XX საუკუნის სანტა აშშ-დან

მხატვარი ჰადსონ სუნდბლომი (ზემოთ) დიდხანს ფიქრობდა, როგორი სახე უნდა ჰქონოდა სანტას და საკუთარი ავტოპორტრეტი დახატა, ოღონდ უკვე ხანდაზმულის (ქვემოთ)

დაიქირავა ადამიანი, რომელიც სანტა კლაუსით იყო ჩაცმული. იგი მაღაზიის სახურავზე, საკვამურ მილთან იჯდა და რეკლამირებას უწევდა პარკინსონის მაღაზიას. 1869 წელს ამერიკელი მწერლის, ჟორჟ უებსტერის ლექსების კრებული გამოვიდა, სადაც მწერალი აღნიშნავდა, რომ სანტა კლაუსი ჩრდილოეთ პოლუსზე ცხოვრობდა და იქვე მდებარეობდა მისი სათამაშოების ქარხანაც.

თუმცა არც ეს ყოფილა ტრანსფორმაციის დასასრული. 1931 წელს ფირმა „კოკა-კოლამ“ ახალი სარეკლამო კამპანია წამოიწყო, რომლის მთავარი გმირი სანტა კლაუსი გახდა. ჩიკაგოელმა მხატვარ-დიზაინერმა ჰადსონ სუნდბლომმა რეკლამისთვის დახატა საოცრად გულკეთილი სახის მქონე მოხუცი სანტა კლაუსი, რომელიც წითელი და თეთრი შეფერილობის ზამთრის ტანსაცმელში იყო გამოწყობილი. მანამდე სანტა-კლაუსს სხვადასხვაგვარი ტანსაცმელი ეცვა და ზოგჯერ არცთუ ხალისიანად გამოიყურებოდა. მხატვარი დიდხანს ფიქრობდა, როგორი სახე უნდა ჰქონოდა სანტას და საკუთარი ავტოპორტრეტი დახატა, ოღონდ უკვე ხანდაზმულის...

სანტა კლაუსის გარეგნობა საბოლოოდ ჩამოყალიბდა: დიდი თეთრი წვერი, წითელი ქურქი, ამავე ფერის ქუდი და შარვალი თეთრი ბეწვის არშით. ასე გაიცნო საზოგადოებამ სანტა კლაუსის ახალი და საბოლოო ვარიანტი, რომელიც გადაიქცა ამ პერსონაჟის ყველაზე პოპულარულ, საყოველთაოდ ცნობილ და კლასიკურ სახედ. 1931 წელი თანამედროვე სანტა კლაუსის დაბადების დღეა.

თანამედროვე სანტა კლაუსის პერსონაჟი სათავეს იღებს წმინდა ნიკოლოზის პიროვნებიდან. დიდი წმინდანის სანტა კლაუსად გარდაქმნა დასავლეთ ევროპაში დაიწყო და აშშ-ში დასრულდა. სანტა კლაუსმა მთელ მსოფლიოში მოიპოვა პოპულარობა და საშობაოსაახალწლო დღესასწაულების განუყოფელ ნაწილად იქცა. ყველა ქვეყანაში, შესაბამისი რელიგიურ-ფოლკლორული ტრადიციებიდან გამომდინარე, თვითმყოფადი სანტა კლაუსის პერსონაჟი არსებობს. მაგალითად, გერმანიაში მას სანტა-ნიკოლაუსი ჰქვია, ფინეთში — იოლუპუკი, რუსეთში — დედ მოროზი, იტალიაში — ბაბბო ნატალე, საფრანგეთში — პერნოელი, ნორვეგიაში — იულეტომტე...

მიხეილ ბარნოვი

მისამე უნიკალური ნაკვალავი სამხრეთკავკასი

**ღინოზაპრისა და ნინაზის ნაკვალავის უმადებ, აღმორჩენილია
პრეისტორიული ღათვის ნაშენური...**

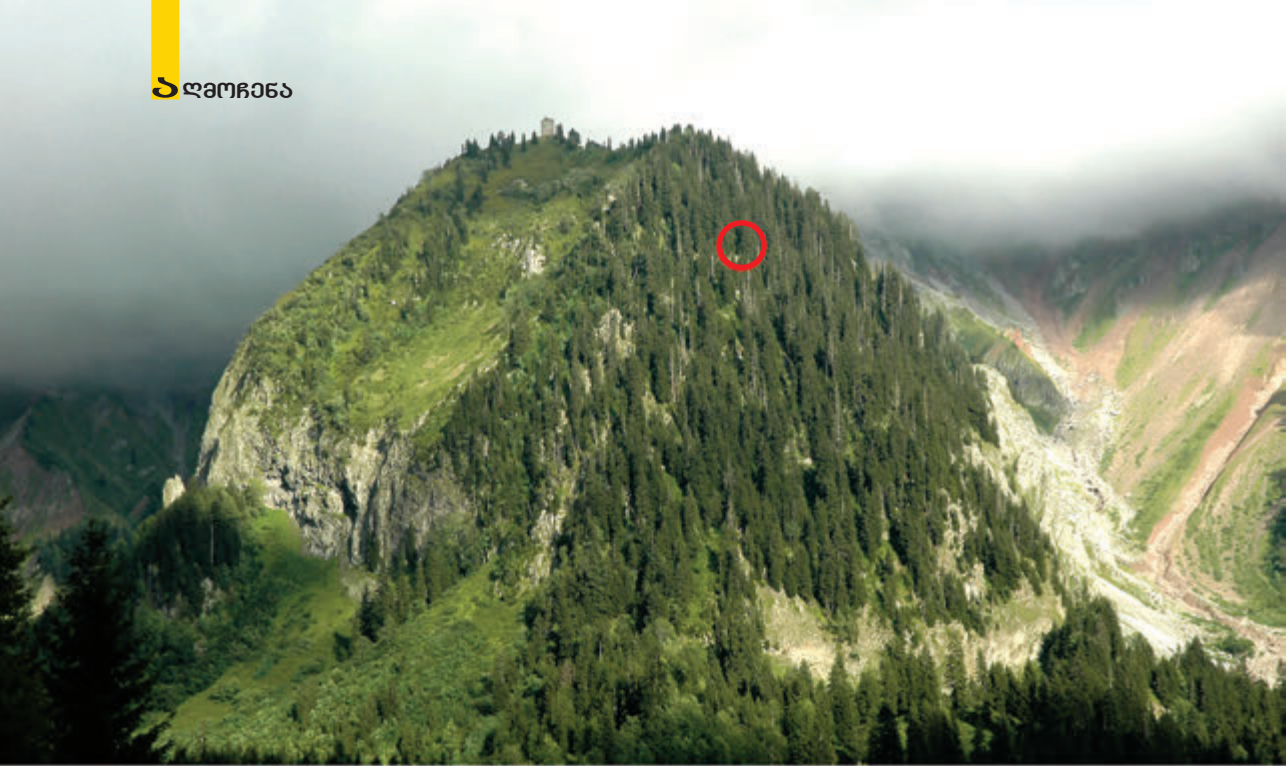
წარმოიდგენდით, რომ 12-13 მილიონი წლის წინ იმ ადგილას, სადაც დღეს სოფელი ბაკოა (ხულოს მუნიციპალიტეტი), ხირხათისწყლის ხეობაში, ზღვის დონიდან 2150 მეტრის სიმაღლეზე (დღევანდელი მდგომარეობით) ამფიციონი, ანუ პრეისტორიული ღათვი დაბაჯბაჯებდა!.. ამის შესახებ ჟურნალ „ისტორიანს“ მსოფლიოში სახელგანთქმულმა პალეონტოლოგმა, ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა, სახელმწიფო პრემიის ღაურეატმა აბესალომ ვეკუამ უამბო. ბატონ აბესალომს საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში ვეწვიეთ აღმორჩენაზე სასაუბროდ.

აბესალომ ვეკუა: — ორიოდე კვირის წინ მუზეუმში ჩემი კოლეგა და უმცროსი მეგობარი ზურაბ გამყრელიძე და არქიტექტორი თამაზ დვალი მოვიდნენ. ჩვეულებრივ საწერ ფურცელზე გადაღებული რომელიღაც ცხოველის ტერფის ნაკვალავი მოიტანეს. მართალია, სურათი ბუნდოვანი და ძნელი გასარჩევი იყო, თუმცა ნაკვალავის ფორმის მიხედვით ჩემთვის მაშინვე ცხადი გახდა, რომ საქმე სენსაციურ აღმორჩენასთან გვექონდა.

- **ნამდვილად სენსაციურთან?**
- დიახ, ნუ მოგვერიდება ამის თქმის. სი-

აკადემიკოსი აბესალომ ვეკუა

ხიზანის მთა, საერთო ხედი ხირხათისწყლის ხეობიდან (დასავლეთიდან). უკანა პლანზე — ხიზანის ციხის ერთ-ერთი კოშკი. წითელი რგოლით შემოსაზღვრულია პრეისტორიული დათვის ნაფეხურის აღმოჩენის ადგილი. მასზე დგას მის ფოტოები

მართლაც გითხრათ, არ მიყვარს ამ სიტყვის უმიზეზოდ ხსენება, მაგრამ პალეონტოლოგიაში მუშაობის ჩემი მრავალწლიანი გამოცდილება ამჯერად მაძლევდა ხმამაღალი გაცხადების უფლებას. ნაკვალევი ამ ზედაპირული მონაცემებით, ჩემი მოსაზრებით, წარმოადგენდა მტაცებლის ტერფის ანაბეჭდს კარგად შესამჩნევი ხუთი თითით და ზოგიერთ თითზე მოზრდილი ბრჭყალის კვალით. მაგრამ ცხოველის სახეობის დადგენა მხოლოდ უშუალოდ ადგილზე მუშაობით გახდებოდა შესაძლებელი.

— როგორ მიაკვლიეს პრეისტორიულ ანაბეჭდს ამ სიმაღლეზე?

— თამაზ დვალმა ნაკვალევი ამ ზაფხულს აღმოაჩინა ხიზანის ციხის მიდამოებში. ციხის სარესტავრაციო ექსპედიციისთვის საპროექტო ანაზომების მომზადებისას, ციხიდან ასიოდ მეტრის მოშორებით, საცალფეხო ბილიკის სიახლოვეს, თამაზმა უზარმაზარ ლოდზე შენიშნა მიუჩვეველი თვალისთვის ერთი შეხედვით უმნიშვნელო ნაკვალევი. არქიტექტორისთვის ძნელი არ იქნებოდა მასში პრეისტორიული კვალის დანახვა. ნაკვალევი უზარმაზარ ლოდზე იყო გამოსახული, რომლის ად-

გილიდან დაძვრა და ტრანსპორტირება გაძნელებოდა. ასეთი აღმოჩენის უეჭურადღებოდ მიტოვება არ შეიძლებოდა. გადაწყვეტივით, ადგილზე მივსულიყავით და თუ ლოდის წამოღებას ვერ მოვახერხებდით, იქვე გვეცადა ნიმუშის რაობის გარკვევა. მაგრამ სანამ მუხეუმში მინიექსპედიციისთვის ვემზადებოდით, თამაზმა მაცნობა, რომ სტუდია „არსის“ დახმარებით ლოდი თბილისში ჩამოიტანეს...

ეფექტი მართლაც წარმოუდგენლად დიდი იყო. ეროვნული მუხეუმის ეზოში შემოიტანეს ლოდი, რომელიც თავისი გაბარიტისა და სიმძიმის გამო, ექვსმა თანამშრომელმა ძლივს გადმოიღო მანქანიდან. ეზოში ლოდზე მუშაობა თითქმის შეუძლებელი იყო და იმულებული ვიყავით, ნიმუშისთვის ზედმეტი ნაწილები მოგვეცილებინა. ლოდს ელექტროხერხით ზედმეტი ქანი ჩამოახერხეს და ნიმუში ჩემთან, სამუშაო ოთახში ავიტანეთ.

შემდეგი ეტაპი იყო ლოდის რაობის, მისი შემადგენლობისა და გეოლოგიური ასაკის გარკვევა. საქმეში ჩავრთეთ ჩვენი გეოლოგები რუსულან ჩაგელიშვილი და თამარ ბერიძე. მათი სუარაუდო „დიაგნოზით“, ქანი წარმოადგენდა ტუფს, მაგრამ ასაკის გასარკვევად

საჭირო იყო ქანის შლივის დამზადება, რაც მუზეუმის პირობებში არ ხერხდებოდა. ისევ მეგობრების დახმარება დაგვიჭირდა და კავკასიის მინერალური ნედლეულის ინსტიტუტის თანამშრომლებმა, მურმან კვინიკაძემ და ნინო ხუნდაძემ შლიფი ოპერატიულად დაამზადეს და მოგვაცოდეს. გეოლოგებმა დაადგინეს ტუფის შუა მიოცენური ასაკი და ნაკვალევი დაახლოებით 12-13 მილიონი წლის წინანდელ პერიოდს მიაკუთვნეს. დარჩა ჩემი საქმე, ცხოველის რაგვარობა გამერკვია. ნაკვალევის ფორმისა და შესაბამისი სამეცნიერო ლიტერატურის მიხედვით, შედარებით ადვილად დაუადგინეთ, რომ ნაკვალევი დათვის უკანა ტერფისაა, ხუთი ბრჭყალებიანი თითით. ასეთი დათვი კავკასიის ტერიტორიაზე შუა მიოცენში, 12-13 მილიონი წლის წინ ბინადრობდა და მეცნიერებმა ამ დათვის ამფიციონი დაარქვეს. კავკასიაში ბინადარ დათვის ეწოდება კავკასიის ამფიციონი (*Amphicyon caucasica*). მისი ტერფის სიგრძე იყო (ნაკვალევის მიხედვით) 18 სანტიმეტრი, ხოლო სიგანე — 15 სანტიმეტრი.

შედარებისთვის, თანამედროვე მურა დათვის ტერფის სიგრძეა 20-30, ხოლო სიგანე — 17 სანტიმეტრი. გამოდის, ნამარხი დათვი ზომებით საკმაოდ ჩამოუვარდებოდა მურა დათვის.

— **საინტერესოა, როგორ „გამოიფურებოდა“ პრეისტორიულ ხანაში ხიხანის ციხის მიდამოები...**

— როგორც ირკვევა, შუა მიოცენში, 12-13 მილიონი წლის წინ, ხიხანის ციხის მიდამოებში იყო ზღვის მეჩხერი სანაპირო ზოლი, რომლის სიახლოვეს ტყის მასივიც იქნებოდა (რა სახის მცენარეები ხარობდნენ, ამას მალე დაგვიდგენენ პალინოლოგები), სადაც ბინადრობდნენ ცხოველები, მათ შორის ამფიციონიც, რომელმაც ჯერ კიდევ გაუმარებელ ქანზე ნაკვალევი დაგვიტოვა.

— **როგორ ფიქრობთ, შესაძლებელია იმ მიდამოებში კიდევ აღმოჩნდეს მსგავსი პრეისტორიული ნაკვალევი?**

— რა თქმა უნდა, ეს გამორიცხული არ გახლავთ. ვფიქრობ, კარგი იქნება, თუ იმ არე-მარეზე სამომავლოდ პალეონტოლოგიურ კვლევას წარემართავთ. დარწმუნებული ვარ, ადვილი შესაძლებელია კიდევ არაერთი ნაკვალევის აღმოჩენა...

* * *

ბუნებრივია, ხიხანის ციხითაც დავინტერესდით და რედაქციაში მოვიწვიეთ ბატონი **თამაზ დვალი**, არქიტექტორი, ხიხანის ციხის რეაბილიტაციის პროექტის ხელმძღვანელი, სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი და პრეისტორიული დათვის ნაკვალევის აღმომჩენი.

— **ბატონო თამაზ, რას გვეტყვი ხიხანის ციხისა და მისი რეაბილიტაციის სამუშაოების შესახებ?**

— ხიხანის ციხე თურქეთის საზღვართან

დათვის
ნაფეხურიანი
ლოდი
აზომეითი
სამუშაოებისას
ეროვნულ
მუზეუმში

სოფელი ბაკო, ხიზანის ციხე, საერთო ხედი ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან

მდებარეობს, არსიანის მთაგრეხილის ერთ-ერთი ქედის დასავლეთ კალთებზე, მდინარე სხალთის შენაკად ხირხათისწყლის სათავეში. იგი ძველი ქართული სათაუდაცვო ხუროთმოძღვრების ერთ-ერთი საყურადღებო ძეგლია. ციხის კომპლექსი მაღალი მთის თხემზე, დაახლოებით ოთხასი მეტრის სიგრძის მონაკვეთზეა განლაგებული. სამწუხაროდ, ციხის ნაგებობები ინტენსიურად ირღვევა, რის გამოც სრული განადგურების წინაშე დგანან, მათი დროული გამაგრება გადაუდებელ საქმედ შეიძლება ჩაითვალოს. პროექტით გათვალისწინებულია ციტადელის გალავნის კედლების შემორჩენილი ნაწილების კონსერვაცია და გალავნის არსებული კვალის მიხედვით, მთელ პერიმეტრზე, დანგრეული ნაწილის აღდგენა. გალავნის სამხრეთის კედელზე, რომლის მცირე მონაკვეთით თითქმის თავდაპირველ სიმაღლეზე დგას და შემორჩენილი აქვს საბრძოლო ბილიკის საყრდენი ძელების ბუდეები, მოეწყობა ხის საბ-

რძოლო ბილიკი და ალაგ-ალაგ რამდენიმე ქონგური — ორფერდა თავით. ქონგურებს აღვადგენთ ამავე კედელზე არსებული შემორჩენილი ნაწილების მიხედვით. იმ ნაგებობებს კი, რომელთა მხოლოდ კვალიღაა შემორჩენილი, ძეგლზე დაგვიკმეილი არქეოლოგიური გათხრების პარალელურად დააკონსერვებთ.

აღდგენითი სამუშაოების შემდეგ არა მარტო განახლდება ეკლესია, არამედ საჭიროდ მიგვაჩნია ახლო მომავალში მისი ამოქმედებაც. პროექტის მიხედვით გათვალისწინებულია ეკლესიის ორივე ფენის შემორჩენილი ნაწილის კონსერვაცია. შენობის განახლებული ნაწილი აიგება გვიანდელი ფენის წყობის მსგავსად. ტაძრის განახლებული და არსებული ნაწილები გაიმიჯნება დემარკაციული ხაზით.

— რა იცით ამ ეკლესიის ქტიტორ-აღმშენებელთა შესახებ?

— აბუსერიძე ტბელის მიერ 1233 წელს დაწერილ თხზულებაში, რომელიც ძირითადად

ხიზანის ეკლესიის მშენებლობას ეძღვნება, აღნიშნულია, რომ ეკლესია წმინდა გიორგის სახელობისაა, მის მშენებლობას ერისთავთ-ერისთავები, აბუსერიძისძენი ხელმძღვანელობდნენ, ხოლო ეკლესია აგებული ყოფილა სახელგანთქმული კალატოზის, ბოლოკ-ბასილის მიერ. ტაძარი ნაშენი ყოფილა საკვირველი ოსტატობით, „დიდად შუენიერი და წმიდად გებული ქვებითა ფრიად დიდითა და მრავალთა მიერ სატვირთავადცა ძნიად შესაძლებელითა“.

— ალბათ განაახლებთ სხვა ნაგებობებსაც...

— რა თქმა უნდა. ეს იქნება ციტადელი, ანუ აღმოსავლეთის კოშკები, ხარო, სავარაუდოდ, აქვე არსებული სასახლე, მარანი (სხვათა შორის, გასული საუკუნის 50-იანი წლებისთვის ამ მარანში ათამდე ქვეერი ყოფილა შემორჩენილი)... ვაპირებთ მარნის შემორჩენილი კედლების გამაგრება-კონსერვაციას, დანგრეული ნაწილების აღდგენას. ნაგებობა ხის ძელებზე დაყრდნობილი მიწური ბანით გადაიხურება. მარნის ჩაქცეული ნაწილის მხარეს მოეწყობა რეინაბეტონის საყრდენი ბაქანი — ლითონის მოაჯირით, და შემინული კედელი — ინტერიერის განათებისთვის. განსაზღვრულია ნაგებობის როგორც თავდაპირველი, ისე გვიანდელი ფენის ნაწილთა კონსერვაცია...

— დასასრულ, რას უპირებთ პრეისტორიული დათვის ნაკვალევს, უფრო სწორად, ქვას დათვის ნაფეხურის ანაბეჭდით?

— ამაზე ბევრს ვფიქრობთ, ჩვენი აზრით, სასურველია იგი დაბრუნდეს აღმოჩენის ადგილას, ხიზანის ციხისკენ მიმავალ გზაზე, სადაც აიგება მისი ექსპონირებისთვის შესაბამისი ნაგებობა.

P.S. პრეისტორიული დათვის ნაფეხური საქართველოს ტერიტორიაზე მესამე უნიკალური ნაკვალევია. პირველი და საქვეყნოდ ცნობილია სათაფლიას დინოზავრების ნაკვალევი; მეორე — თერჯოლის რაიონში, სოფელ საზანოსთან, მდინარე გუსას ხეობაში აღმოჩენილი ნიანგის ნაკვალევი; მესამე კი სწორედ ხულოს მუნიციპალიტეტში, სოფელ ბაკოსთან ხიზანის ციხის მიდამოებში ნაპოვნი კავკასიის ამფიციონის ნაკვალევი!

სალომე შოშიტაშვილი

არქიტექტორი თამაზ დვალი

ხიზანის ციხე, ციტადელი, მეორე კოშკი აღმოსავლეთიდან, ზედი დასავლეთიდან

ვიკინგები საქართველოში და სასირეთის ბრძოლა

ეპიკურული სახეობათა შორის
მედიისა და თანამედროვე მედიის
შეხვედრის დასახელება

IX საუკუნის დასაწყისით ევროპის კათოლიკეებმა თუ მონასტრებში ხშირად წარმოთქვამდნენ სავადრებელ ლოცვას: „უფალო, შენ დაგვიფარე ნორმანთა მძევანგარებისგან“. ევროპული ქრონიკები ნორმანებად სკანდინავიიდან გამოსულ მეომრებს მოიხსენიებდნენ. მეორეაზიურად, მათ ვიკინგებსაც უწოდებდნენ.

საუკუნეთა განმავლობაში ისინი ცეცხლითა და მახვილით არბევდნენ ევროპის ქალაქებსა და სოფლებს. დღემდე მსჯელობენ მეცნიერები, რამ განაპირობა ვიკინგთა ასეთი წარმატება. სამხედრო შეიარაღებაში მათ რამე განსაკუთრებული იარაღი არ გააჩნდათ, ისევე იყვნენ აღჭურვილი, როგორც სხვა დასავლეთე-

ვიკინგი (ვარანგი) მეომრები ბრძოლისას

როპელი მეომრები. არც სამხედრო სტრატეგიასა და ტაქტიკაში შეუტანიათ ნორმანებს რევოლუციური ცვლილებები. მათი წარმატების ყველაზე დიდი საიდუმლო მდგომარეობდა ზღვაზე სწრაფ და მოხერხებულ გადაადგილებაში. ამიტომაცაა, რომ როცა ვახსენებთ ვიკინგს, სკანდინავიელ მეომარს, თვალწინ

უპირატესად გულადი მეზღვაური წარმოგვიდგება. ვიკინგები პატარა გემებზე ამხედრებული, შენიღბით, უცაბედად ესხმოდნენ თავს მოწინააღმდეგეს. VIII საუკუნიდან მოყოლებული, დღევანდელი სკანდინავიის ტერიტორიიდან ვიკინგთა სამხედრო აგრესია რამდენიმე მიმართულებით წარიმართა: ნორვე-

ბიზანტიის იმპერატორის პირად დაცვაში მყოფი ვარანგები. იოანე სკილიცეს მადრიდული ხელნაწერიდან

გიიდან და დანიიდან გამოსულმა მეზღვაურებმა ძირითადად თანამედროვე გერმანიის, საფრანგეთისა და ინგლისის სანაპირო ზოლის აონრებას მიჰყვეს ხელი. შედეგები აღმოსავლეთ ევროპის — კიევის რუსეთისა და სხვა სლავური სამეფო-სამთავროების დარბევით იყვნენ დაკავებული.

IX საუკუნიდან მოყოლებული, ნორმანები დიდი მდინარეებით კონტინენტური ევროპის სიღრმეში იჭრებიან. ამავე დროს სკანდი-

ნავიელები ახერხებენ ინგლისის ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთ პროვინციების დაპყრობას. ვიკინგთა სამხედრო რაზმები პატარა გემებით, რომელზეც 50-დან 100 მეომრამდე ეტეოდა და რომლის ქიშხე ურჩხული იყო გამოსახული, თანდათანობით გიბრალტარის სრუტით ხმელთაშუა ზღვის აუზში იკიდებდნენ ფეხს. სამხრეთ იტალიაში XI საუკუნეში ნორმანებმა საკუთარი სამეფოს შექმნა მოახერხეს.

გადმოცემით, 1000 წელს ნორმანმა მეზღვაურებმა თვით ჩრდილოეთ ამერიკამდეც კი მიაღწიეს.

X საუკუნის II ნახევრიდან ვიკინგთა მრავალრიცხოვანი სამხედრო რაზმები მსახურობდნენ ბიზანტიის იმპერატორის კარზე. ბერძნები მათ ვარანგებად იხსენიებდნენ. კონსტანტინოპოლში, ადგილს, სადაც ვარანგები — ვიკინგები ცხოვრობდნენ, ვაერინგჯა სკიფთი ან ვაერინგჯა სეტა ერქვა. დაქირავებულ მეომრებს სასახლისა და იმპერატორის დაცვა ვეალებოდათ. ბიზანტიაში ვიკინგები ძირითადად რუსეთის გავლით ხვდებოდნენ. ეს არც არის გასაკვირი, რადგანაც კიევისა და ნოვგოროდის დაწინაურება, ხოლო შემდეგ კიევის სახელმწიფოს ფორმირება ნაწილობრივ დაკავშირებულია ვიკინგებთან. პირველ რუს მთავრებსაც სკანდინავიური სახელები ერქვათ. ნაწილი მეომრებისა პირდაპირ კონსტანტინოპოლში მიდიოდა სამხედრო სამსახურში, ნა-

ზემოთ: ბიზანტიის იმპერატორ კონსტანტინე IX-ის (1042-1055) მონეტა. ქვემოთ: აფხაზთა და ქართველთა მეფე ბაგრატ IV-ის (1027-1072) მონეტა

წილი ჯერ კიევში ჩადიოდა, ხოლო რაღაც დროის შემდეგ ბიზანტიაში გადადიოდა. იმპერატორის კარზე მყოფი რაზმები ივსებოდა ასევე სიცილიაში დამკვიდრებულ ნორმანთა ხარჯზეც.

ქართველებს ვიკინგთა არსებობის შესახებ სწორედ ბიზანტიელებისგან უნდა გავყოთ. ქართულ წყაროებში მოხსენიებული სახელი „ვარანგ“ ბერძნული სახელწოდების ადეკვატურია. ამავე პერიოდში, საქართველოს ეკონომიკური და კულტურული კავშირები ჰქონდა სლავურ სამყაროსთან, სადაც ვიკინგები მეტად პოპულარული იყვნენ. ასე რომ, სკანდინავიელი მეომრების ბრძოლისუნარიანობის, შემართების შესახებ ქართველებს უტყუარი ცნობები ექნებოდათ. სწორედ ამან განაპირობა კიდევ XI საუკუნის შუა ხანებში საქართველოს მეფის, ბაგრატ IV-ის გადაწყვეტილება, დაექირავებინა ვიკინგები — ვარანგები აჯანყებული კლდეკარის ერისთავის, ლიპარიტ ბაღვაშის წინააღმდეგ.

XI საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოში საშინელი ძმათამკვლელი ომი იყო გაჩაღებული. ცენტრალური ხელისუფლება საქართველოს მეფის, ბაგრატ IV-ის მეთაურობით და განდგომილი ფეოდალი — ლიპარიტ ბაღვაში ერთმანეთს უპირისპირდებოდნენ

პირველობის მოსაპოვებლად. ამ ომმა შესვენებებით თხუთმეტ წელიწადს გასტანა.

1041 წელს მოხერხდა დაპირისპირებულ მხარეთა დაზავება, მაგრამ შშვილობა ქვეყანაში დიდხანს არ გაგრძელებულა. 1045 წელს ლიპარიტ ბაღვაშმა ბიზანტიელთა მხარე დაიკავა და ბაგრატ IV-ს ანისის სომხური სამეფო დააკარგვინა. ამ ფაქტით ძმათამკვლელი ომის ახალი ეტაპი დაიწყო.

იმევე წელს მოწინააღმდეგეებმა თავი აარიდეს ერთმანეთთან პირისპირ ბრძოლას. როგორც ბაგრატ IV-მ, ისე ლიპარიტ ბაღვაშმა ძალების მობილიზაციის ტაქტიკა არჩიეს. ლიპარიტმა დასახმარებლად ბიზანტიელებს უხმო. საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლება კი იმ დროს ბიზანტიიდან სამშობლოში მიმავალ ვიკინგებს დაუკავშირდა, რომელთა ნაწილი 1043 წელს კონსტანტინოპოლზე რუსთა თავდასხმაში მონაწილეობდა. მათ, ბიზანტიელთა მიერ დატყვევებულებმა, სამი წელიწადი გაატარეს ტყვეობაში. იმპერატორის ბრძანებით, ტყვე რუს-ვიკინგთა ერთი ნაწილი დაასახიჩრეს.

დაქირავებული ვარიანგები პირველად რინის დინებით სოფელ ბაშში დაბანაკდნენ. ბაგრატ IV-მ საქართველოში სულ 3000 ვიკინგი მოიწვია. გადამწყვეტ ბრძოლაში მეფემ მხოლოდ 700 ვარიანგი წამოიყვანა. როგორც

კლდეკარის ციხე — ლიპარიტ ბაღვაშის რეზიდენცია

ვიკინგების ზომალდი და ქვეითი მეომარი (თანამედროვე რეკონსტრუქცია)

ჩანს, დარჩენილ 2300 კაცს, მძიმე ტყვეობისგან ძალაგამოლეულებსა და დასახიჩრებულებს, ბრძოლა აღარ შეეძლოთ.

ლაშქარმა ლიხის მთა გადმოიარა და დღევანდელი კასპის რაიონში, სოფელ სასირეთის ჭალასთან დაიბანაკა. ლიპარიტ ბაღვაში მოპირდაპირედ, მდინარე თემის მარცხენა მხარეს იყო გამაგრებული. ბრძოლის დაწყებას არც ერთი მხარე არ აპირებდა. ბაგრატ IV კიდევ ელოდა დამატებით ძალებს მესხეთიდან, მაგრამ ამ დროს საკუთარ სიმაძაცესა თუ სიძლიერეში დარწმუნებულმა ვიკინგებმა, სარდლობასთან შეუთანხმებლად იერიში მიიტანეს ლიპარიტის ბანაკზე. ამან საქართველოს მეფე იძულებული გახადა, ბრძოლაში ჩართულიყო. ქართველი მემკვიდრეები გაკვირვებით აღნიშნავენ: „ვარანგები მესხებს აღარ დაელოდნენ და ლიპარიტს შეუტეეს“. კლდეკარის ერისთავს ბიზანტიელთა გარნიზონები უმაგრებდნენ ზურგს. სისხლისმღვრელი შეტაკება მცირერიცხოვან ვიკინგთა და ქართველთა გაერთიანებული ლაშქრის დამარცხებით დასრულდა. ვეროპაში სახელგანთქმულმა ნორმანებმა მტკვრისა და თემ-

მის ხეობაში მარცხი იწვნიეს. ლიპარიტ ბაღვაშმა ვიკინგებს სამარცხვინო სასჯელი მიუსაჯა. მათ პური გააცხრილვინა, შემდეგ კი, ბაშაში დაბანაკებულ თანატომელებთან გაისტუმრა. როგორც ჩანს, ლიპარიტმა ვიკინგებისგან უმთავრესი პირობა მიიღო, რიონის ნაპირებთან დაბრუნებისთანავე ისინი დარჩენილ 2300 მეომართან ერთად საქართველოს უნდა გაცლოდნენ. ეს იყო ერთადერთი სამხედრო ეპიზოდი, როცა ვარიანები საქართველოში იმყოფებოდნენ. სასირეთის ბრძოლას შეიძლება ისტორიაში არც დაეკავებინა ისეთი გამორჩეული ადგილი, რომ არა მასში ვიკინგთა მონაწილეობა. ამის შემდეგ კიდევ ათ წელიწადს ლიპარიტ ბაღვაში და ბაგრატ IV უწინდებურად განაგრძობდნენ დაპირისპირებას, მაგრამ ვარიანების მოწვევა არც ერთ მხარეს აღარ გახსენებია. ვიკინგი-ვარიანი საქართველოში უძველესი მეომრის სინონიმად ვერ იქცა, ხალხს კარგა ხანს ემახსოვრებოდა პურის საკაზმაყად (პურის გასაცხრილად) დამსხდარი ვარიანები, რომელთაც საშობლოში დაბრუნება მხოლოდ ლიპარიტ ბაღვაშის გულმოწყალებით მოახერხეს.

ჰაზაბა საფუშია

ვიკინგების ხომალდი და მეომარი

სასირეთის ჭაღის სანახები, სადაც ბრძოლა გაიმართა

ომის ღმერთები ჩრდილოეთის ვიკინგებიდან

ვიკინგის ქანდაკება ტრონდაჰემის ფიორდის შესასვლელში, ნორვეგია

„აქ იწყება ამბავი მოვლენათა შესახებ, რომელიც ჯერ არ ამოშლილა ხალხის მეხსიერებიდან. ზოგიერთი ამ ამბებისგან მისი დასრულებიდან მალე ჩაიწერა და არაფერი დამატებია, მაგრამ, შესაძლოა, ეს წიგნი წაიკითხონ იმათ, ვინც მასში მოთხრობილის შესახებ ვაცილებით მეტი იციან და იტყვიან, რომ ბევრი მნიშვნელოვანი რამ აკლია. ამიტომ, დაე მათ ინებონ დაწერონ იმაზე, რაც გამოჩნენილია, თუკი ინებებენ“.

„საგა სვერინზე“, 1220-1230 წწ.

ქალაქ ბაიეში (ნორმანდია, საფრანგეთი), საგანგებო მუზეუმში გამოფენილია XI საუკუნეში ამოქარგული გობელენი-შპალერი. სელის ტილოს სიგრძე 68,38 მეტრია, ხოლო ზოლის სიმაღლე — 48-53 სმ. გობელენზე გამოსახულია სამზადისი ინგლისის დაპყრობისთვის და კასტინეზის ბრძოლა

ისინი ჩრდილოეთიდან ზღვით მოვიდნენ. დრაკონის შემზარავი გამოსახულებით კიჩო-დამშვენებული ხომალდი ტალღებს მიაპობდა. ბნელ ღამეში ჩირაღდანთა შუქი მკრთალად ანათებდა გემბანზე მდგომ მუქ ფიგურებს. მაღალი, ჯმუხი ჩრდილოელი გადმოხტა. გრძელი, ქვალი წვერი დაქნა, თვალები მრისხანედ უელავდა. ნადირის ბეწვით დამშვენებული სამოსი მუხლებამდე სწვდებოდა. მარჯვენა ხელი ხმლის ვადაზე ელო...

ვიკინგები — ასე ეძახდნენ ნორვეგიულად მეკობრეებს. ეს იყო ერთ-ერთი ყველაზე რთული და ომისმოყვარე ხალხი, ვისაც კი მსოფლიოს ცივილიზაციებზე იერიში მიუტანია. მათი სისწრაფე, შეუდარებელი სიმამაცე და მძევნარება, მუდმივი მზადყოფნა ხელჩართულ ბრძოლაში ჩასართავად შიმის ზარს სცემდა მოწინააღმდეგეს. 840 წლიდან მათ ცხენების ხომალდებით გადაყვანა დაიწყეს, რითაც საშუალება მიეცათ, სანაპიროზე თავდასხმის შემდეგ ქვეყნის სიღრმეში მოეწყოთ მოულოდნელი რეიდები.

სხვადასხვა ვერსია არსებობს ვიკინგთა მოულოდნელი გამოჩენის შესახებ VIII საუკუნეში. ამაზე იმოქმედა დემოგრაფიულმა ფაქტორებმა და ევროპაში სტაბილური, მდიდარი სახელმწიფოების ჩამოყალიბებამ, როგორც იყო კაროლინგების იმპერია. მიმდინარეობდა გაცხოველებული ვაჭრობა, რაც ხელს აძლევდათ მეკობრეებს და ისინიც ამ შანსს მოხერხებულად იყენებდნენ. მუდამ ესხმოდნენ სავაჭრო ქარავნებსა თუ ვაჭართა ხომალდებს. ამასვე უკავშირდება სკანდინავიაში გემთმშენებლობის სწრაფი განვითარება.

ზღვების მბრძანებლები

ვერ წარმოვიდგენთ ეპოქის იმაზე უკეთეს სიმბოლოს, როგორც ვიკინგთა დრაკარია. ეს სიმბოლო ვიკინგებისთვისაც ძალიან მნიშვნელოვანი იყო. ისინი მას საფლავებზე, ქვებსა და მონეტებზე გამოსახავდნენ. ვიკინგთა სიყვარული თავიანთი გემებისადმი სიკვდილის შიშზე ძლიერი იყო — ამაზე მეტ-

ანგლოსაქსებისთვის ვიკინგები წარმართები, დანიელები ან უბრალოდ, ჩრდილოელები იყვნენ. ტერმინი „ვიკინგი“, საერაულოდ, მოლის საქსური სიტყვიდან Wic (სამხედრო ბანაკი), თუმცა არის სხვა ვერსიებიც. ფრანგული წყაროები მათ ჩრდილოელებს ან ნორმანებს უწოდებენ, გერმანული კი Ascomanni-ს (იგივე „ეშმენ“, აში ნიშნავს იფანს), რადგან ვიკინგთა გემები იფნის ხისგანაც მზადდებოდა, თუმცა ძირითადად ამ დაპყრობელთა ხომალდები გამძლე მუხის ხისგან იკერებოდა. ესპანელი მუსლიმები ვიკინგებს წარმართ ჯადოქრებს უწოდებდნენ, სლავები — Rus (შესაძლოა Rotsi-დან, რასაც ფინელები შვედეთს უწოდებდნენ), ბიზანტიელები იცნობდნენ მათ როგორც Rhos (ბერძნული ზედსართავიდან წითური, ვიკინგთა წითური გარეგნობის გამო) ან Varangoi (საერაულოდ, ძველსკანდინავიური სიტყვიდან Var — ფიცი. ვიკინგებს ერთგულების ფიცის დადების ტრადიცია ჰქონდათ). მხოლოდ ირლანდიელები, რომლებიც ვიკინგებს Lochlannach-სა (ჩრდილოელებს) და Gaill-ს (უცხოები ან უცხოელები) უწოდებდნენ, ცდილობდნენ გაერჩიათ ერთმანეთისგან დანიელები (Dubh-gaill — შავი უცხოელები) და ნორვეგიელები (Finn-gaill — თეთრი უცხოელები). ზოგიერთ სხვა წყაროში ვიკინგები დანიელებად, ნორვეგიელებად და შვედებად მოიხსენიებენ. მაგალითად, ადამ ბრემენელი 1075 წელს წერდა: „დანიელები და შვედები, რომელთაც ჩვენ ნორმანებს ვუწოდებთ ან ჩრდილოელ ხალოს...“, ასევე ის ხსნის, რომ „დანიელები, შვედები და დანიის სხვა ხალხები (მათ შორის ნორვეგიელები) მოიხსენიებიან ნორმანებად“. ამიტომ, როცა ანგლოსაქსონური წყარო მოიხსენიებს ვიკინგებს dene-დან ან Dani-დან, ეს არ ნიშნავს, რომ ისინი აუცილებლად დანიიდან უნდა ყოფილიყვნენ. სიტყვა ვიკინგის წარმოშობის ერთ-ერთი ძირითადი ვერსიაა სიტყვა Vic, რაც ყურეს ნიშნავს და აქვს ის საბაბი, რომ ვიკინგები მეკობრეები იყვნენ და სანაპიროს ყურეებში იმალებოდნენ, საიდანაც შემდეგ სწრაფ რეიდებს აწყობდნენ. არის ვერსია, რომ ტერმინი ვიკინგი შეიძლება მოდიოდეს სიტყვიდან Vik — გეოგრაფიული სახელწოდება ნორვეგიის ერთ-ერთი ნაწილისა, ან Vig — ბრძოლა. სკანდინავიურ ხელნაწერებში Viking მეკობრეობას ან მეკობრულ თავდასხმას ნიშნავს, ხოლო ადამიანი, ვინც ასეთ რეიდში მონაწილეობს — Vikingr-ია.

ვიკინგების ხომალდების გამოჩენა ადგილობრივ მცხოვრებლებს ზმელეთის ნებისმიერ ნაწილში სცემდა თავზარს

ოსებერგში აღმოჩენილი ხომალდის დეტალები

ვეელებს გოკსტადსა და ოსებერგში აღმოჩენილი ხომალდების ნაშთები. გავრცელებული წესი იყო გმირულად დაღუპული მეომრის თავისივე ხომალდთან ერთად სამგლოვიარო კოცონზე დაწვა. ვიკინგები დახელოვნებული იყვნენ როგორც სამხედრო, ისე სავაჭრო-სამოგზაურო გემების მშენებლობაში. ხომალდის ასაგებად საუკეთესო იყო მუხის მასალა, თუმცა გამოიყენებოდა ცაცხვი, იფანი, ტირიფი და არყის ხე.

ვიკინგთა სამხედრო გემებს დრაკარები ანუ დრაკონები მათ კიბოზე გამოსახული დრაკონის თავის გამო უწოდეს. ამ ტიპის გემები გრძელი ხომალდების სახელითაცაა ცნობილი. მისი სიგრძე 35-დან 60 მეტრამდე მერყეობდა და ხშირ შემთხვევაში 36 წყვილი ნიჰბით იმართებოდა. ამგვარად დრაკარს 12-14 კვანძი სიჩქარის (1 კვანძი — 1,852 კმ/სთ = 0,5144 მ/წმ) განვითარება შეეძლო, რაც ამ ზომის ხომალდისთვის შესანიშნავი მაჩვენებელი იყო. გრძელი გემის აფრა ჩრდილოური ჯიშის ცხვრის მატყლისგან მზადდებოდა. მის ხედაპირს ქონით პოხავდნენ, რათა წყლით არ გაჟღენთილიყო. აფრას მართკუთხედი ან კვადრატული ფორმა ჰქონდა და გამოსადეგი

იყო ზურგის ქარის დროს. გემის ეს განუყოფელი ნაწილი ძვირად ფასობდა, რადგან მის დამზადებას ორ ტონამდე მატყლი სჭირდებოდა. გემბანზე დაახლოებით 100-150 მეზღვაური და ჯარისკაცი იმყოფებოდა, თუმცა ლაშქრობებისას შეიძლებოდა მეტი მეომრის წაყვანაც. ასეთ დროს დრაკარი სანაპიროს დიდი მანძილით არ სცილდებოდა და ეკიპაჟი ღამით ხმელეთზე ბანაკდებოდა, სადაც ადვილი იყო წყლისა და საკვების მომარაგება. დრაკარი ვიკინგისთვის მეორე სახლს წარმოადგენდა. აქ ეკიპაჟის ყველა წევრს გააჩნდა ადგილი, სადაც პირად ნივთებსა და იარაღს შეინახავდა. გემის დაბალი კორპუსი მორთული იყო პატრონის გემოვნების მიხედვით, ძირითადად სხვადასხვა ფერის საბრძოლო ფარით. ვიკინგები ამაყობდნენ თავიანთი დრაკარებით. ისლანდიურ საგებში ზომალდთა რამდენიმე სახელწოდებას ვხვდებით — „მხიარული ცხენი“ „მებრძოლი დრაკონი“, „ბიზონი, ოკეანის დამძლევი“, „დიდი გველი“ (ეს უკანასკნელი ალბათ მითურ მიღგარდის გველს უკავშირდება). ატლანტის ოკეანის ასეთი გემებით ვიკინგებს შეეძლოთ ხანგრძლივი ლაშქრობები წამოეწყოთ და ახალაღმოჩენილი მიწების კოლონიზაცია მოეხდინათ. სწორედ ზომალდები იყო ვიკინგთა მთავარი იარაღი მათი ლაშქრობების პერიოდში.

ზღვაოსანი სკანდინავიელების ცნობიერებაში წარმართობა ღრმად იყო გაძეღარი. ისინი თავიანთ სცემდნენ ოდინს — უზუნაეს ღვთაებას, განსაკუთრებით კი თორს — ელვისა და ჭექა-ქუხილის ღმერთს, გმირ მეომარსა და მიღგარდის გველის — მეზღვაურთა ლეგენდარული, საშინელი მეტოქის დაუძინებელ მტერს. თორი უძლიერესად მიიწეოდა ყველა ადამიანსა და ღმერთს შორის, მისი ძალის ნაწილი ჩადებული გახლდათ ჯადოსნურ ქამარში, რომელიც წელს ერტყა. ჭექა-ქუხილის ღვთაების იარაღი იყო საომარი ურო — მიოლნირი (ძვ. სკანდ. გამანადგურებელი). მიოლნირის საშუალებით თორი ახერხებდა, გოლიათებისგან დაეკვა ადამიანები და ღმერთები. რაგნაროკის უკანასკნელ ბრძოლაში იგი

თორის საომარი ურო — მიოლნირი

ყველაზე მეტი ქვა რუნული დამწერლობით (ანბანი, რომელსაც გერმანიკული ენებისთვის იყენებდნენ ლათინური ანბანის შემოღებამდე) ვიკინგებმა დატოვეს

ლინდისფარნის მონასტერი ირლანდიელმა ბერმა წმინდა აიდანმა დააარსა, რომელიც კუნძულზე 636 წელს, ნორთუმბრიის ანგლოსაქსი მეფის, ოსვალდის მიწვევით ჩავიდა. მონასტერი ვიკინგებმა 793 წელს ააოხრეს, როცა ისინი ბრიტანეთის კუნძულებზე პირველად გამოჩნდნენ

დაუპირისპირდება მუდმივ მტერს — მიდგარდის გველს და გაიმარჯვებს, თუმცა მოწინააღმდეგის შხამის ზემოქმედებით ცხრა ნაბიჯის გადადგმის შემდეგ დაიღუპება.

კოლონიზატორ სკანდინავიელთა გემებს კნარი ეწოდებოდა და განსხვავდებოდა დრაკარისგან. მას მაღალი კორპუსი და მეტი ტევადობა ჰქონდა. ამას გარდა გააჩნდა საკმარისი სიმაღლე, რათა ატლანტის ოკეანის მძინვარე ტალღებისთვის გაეძლო. კნარის სიგრძე დაახლოებით 16,3 მეტრი იყო, სიგანე — 4,5, სიმაღლე კი 2 მეტრს აღემატებოდა. კორპუსის ცენტრში 30-35 კვმ ადგილი საშუალებას იძლეოდა, ხომალდზე 24 ტონამდე ტვირთი მოეთავსებინათ. კნარის ეკიპაჟს სულ ხუთი-რვა მეზღვაური შეადგენდა. ხანგრძლივი მოგზაურობებისთვის, როცა ხომალდი გაშლილ ზღვაში მიემართებოდა და არა სანაპიროების მახლობლად, საჭირო გახლდათ საკმარისი სურსათ-სანოვაგისა და კოლონიზატორთათ-

ვის აუცილებელი ნივთების წაღება და ამ ამოცანის გადაჭრა ასეთი ტიპის გემს შეეძლო. კნარი ძირითადად აფრის ხარჯზე მოძრაობდა, განსხვავებით დრაკარისგან, რომელსაც ნიჩბებიც ჰქონდა. ცნობილმა ვიკინგმა მოგზაურებმა, მაგალითად ერიკ რაუდამ (დაახლ. 950-1003 წწ.) გრელანდიასა და მისმა ვაჟმა ლაიფ ერიქსონმა (დაახლ. 970-1020 წწ.) ჩრდილოეთ ამერიკას კნარებით მიაღწიეს. მათ შესახებ ცნობები შემონახულია ორ წყაროში, ესენია: „საგა ერიკ წითურის შესახებ“ და „საგა გრელანდიელებზე“.

**„ყინულის“ ზვავი
სკანდინავიიდან**

ანგლოსაქსონურ წყაროებში არის ინფორმაცია ვიკინგთა პირველი შემოტევისა და ამ შემოტევის პირველი მსხვერპლის შესახებ. ოთხი წლის შემდეგ, 793 წელს ვიკინგები ლინდისფარნის კუნძულზე მდებარე მონასტერს

დაესხნენ თავს. არაოციციალურად მას წმინდა კუნძულსაც უწოდებდნენ, როგორც ინგლისის გაქრისტიანების ერთ-ერთ აკვანს. VII-VIII საუკუნეების მიჯნაზე ირლანდიელმა (კელტმა) ბერებმა აქ შექმნეს ცნობილი ლინდისფარნის სახარება ლათინურ ენაზე. „უფლის ტაძრის ძირფესვიანად დანგრევა საშინელ სისხლის ღვრასა და ძარცვასთან ერთად მიმდინარეობდა. აქამდე ბრიტანეთს მსგავსი საშინელება არ ეხილა, როგორც ამ წარმართმა ტომებმა მოაწყვეს, — წერდა სწავლული ალკვინი, — ის აზრიც კი, რომ შემოტევა ზღვიდან მოხდებოდა, წარმოუდგენელი იყო. წმინდა კათბერტის ეკლესია უფლის მსახურთა სისხლით მოირწყა, პრაქტიკულად ყველაფერი მოიპარეს, ბრიტანეთის ეს უდიდესი წმინდა ადგილი წარმართთა მსხვერპლი შეიქნა“.

თავდაპირველად ვიკინგთა ლაშქრობები ცალკეული და უმნიშვნელო გახლდათ და ძირითად სამიზნეს სანაპირო დასახლებები და სავაჭრო ექსპედიციები წარმოადგენდა. მალე ისინი მიხვდნენ, რომ ასე ცოტა ნადავლი რჩებოდათ, ამიტომ თავდასხმათა რაოდენობა და მასშტაბი გაზარდეს. დაუნდობელი და სასტიკი ლაშქრობები სამას წელიწადზე მეტხანს გაგრძელდა. ვიკინგები სწრაფი, მანევრული და ბრტყელძირიანი გემებით თითქმის ყველანაირ სანაპიროზე ახერხებდნენ გადასვლასა და სამიზნეზე თავდასხმას. როცა მტრის ჯარისკაცები გამოჩნდებოდნენ, მათ თვალწინ აოხრებული და გადამწვარი დასახლება და უკვე ზღვაში გასულ ვიკინგთა ხომალდის მკრთალი ლანდი წარმოუდგებოდათ.

პირველი რეიდების შემდეგ ხომალდები უფრო წინ და წინ მიიწვედნენ. დალაშქრეს საფრანგეთი — 845 წელს პარიზი გადაწვეს, 885 წელს კი ალფა შემოარტყეს, თუმცა ვერ აიღეს და ესპანეთ-პორტუგალით, გიბრალტარით გადავიდნენ ხმელთაშუა ზღვაში; მიადგნენ ჩრდილოეთ აფრიკას, იტალიასა და მის კუნძულებს, კრეტასა და მცირე აზიას. ნორმანთა ბატონობა ვრცელდებოდა სიცილიასა და სამხრეთ იტალიაზე. ისინი ხშირად უპირისპირდებოდნენ ბიზანტიელებს. ვიკინგთა სხვა ჯგუფები ფარერის, ჰებრიდის, შეტლანდიასა და ორ-

უილიამ დამპყრობლის ქანდაკება ფალეზში, ქვემო ნორმანდიაში, მისი დაბადების ადგილას

კნეის კუნძულების კოლონიზებას ახდენდნენ. მათ მიაღწიეს გრენლანდიას, ისლანდიასა და ჩრდილოეთ ამერიკის ნაპირებსაც კი.

789 წელს უესექსის მეფე ბეოტრიკმა ცოლად მერსიის მეფე ოფას ასული ედბიური შეირთო. მისი მმართველობისას ინგლისში პირველად გამოჩნდა ნორმანთა სამი ხომალდი ხარდალანდიდან. ადგილობრივი მოხელე ეახლა მათ, რათა ისინი მეფის მამულებში მიეღო, თუმცა არ იცოდა, ვინ იყვნენ უცხოელები. იგი მოკლეს. ეს ხომალდები დანიელ ვიკინგებს ეკუთვნოდათ, რომელთაც პირველად მოაღწიეს ინგლისს. შემდეგი თავდასხმა ზემოთ ნახსენებ ლინდისფარნის მონასტერზე მოხდა 793 წელს. მალე დანიელი ვიკინგები — ინგლისელთა მიერ დანებად წოდებულები, დაეუფლნენ იორკს, მოკლეს ნორთუემბრიის მეფე ელა და გაბატონდნენ ინგლისის დიდ ნაწილში.

ათწლეულების შემდეგ უესექსის მეფე ალფრედ დიდმა მოახერხა მათი შეჩერება, თუმ-

ერთ-ერთი რუნული „ინგვარის ქვა“, სადაც წერია: „ეს ქვა ტოლამ აღმართა თავისი შვილისა და ინგვარის ძმის — ჰარალდის სახსოვრად. ისინი მამაცურად წვიდნენ ოქროსთვის და აღმოსავლეთში დაეცნენ აბასიდების მიწებზე“

ღამთვალეიერებლები ბაიეს მუზეუმში

ქვემოთ მოცემულ მასშტაბში, სრული სახით, გობელინი ჩვენი ჟურნალის ზუსტად 26 გვერდს დაიკავებდა

ცა დანების გაგლეხა მაინც ვრცელდებოდა ე.წ. დეინლოში (Danelaw) — დანიური უფლებების მხარეში. მათი ყველაზე დიდი მეფე იყო კნუტ დიდი, რომელიც 1018-1035 წლებში მართავდა დანიას, ნორვეგიას, შვედეთსა და ინგლისს. მის შემდეგ დანიური გაგლეხა ნელ-ნელა დასუსტდა და ინგლისელებმა მოახერხეს გათავისუფლება. 1066 წელს ინგლისის მეფე ჰაროლდ გოდვინსონს ჯერ ნორვეგიის მამაც, მძლავრ და ამბიციურ მეფესთან, ჰარალდ ჰარდრადასთან მოუხდა დაპირისპირება და სასტიკად დაამარცხა. სულ რაღაც 19 დღის შემდეგ კი ნორმანდიის ჰერცოგ უილიამთან ჰასტინგის ბრძოლაში ჰაროლდი დამარცხდა და დაიღუპა. ინგლისი ნორმანებმა დაიპყრეს და თავიანთი დინასტია დააარსეს.

ირლანდიაში ნორმანებმა ფეხი პირველად 795 წელს დადგეს, 839 წელს მათ უკვე დამოუკიდებელი სამეფო დააარსეს, დედაქალაქით არშში. ვიკინგების სახელს უკავშირდება ქალაქ დუბლინის დაარსება, რომელსაც ისინი ორას წელზე მეტხანს აკონტროლებდნენ.

ბალტიის ზღვიდან — საქართველოში

ჯვაროსნულ ომებში ნორმანებმა მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს. პირველი ჯვაროსნული ლაშქრობის ერთ-ერთი წინამძღოლი, ბოჰემუნდ ტარენტელი, სამხრეთ იტალიელი ნორმანი იყო. ასევე რობერტი, ნორმანდიის ჰერცოგი, უილიამ დამპყრობლის ვაჟი. მათ დიდი როლი შეასრულეს ლაშქრობის წარმატებაში. ბოჰემუნდმა ანტიოქიაში თავისი დინასტიაც კი დააარსა, რომელიც დიდხანს მართავდა ამ ჯვაროსნულ სახელმწიფოს. ევროპის ისტორიაშიც საკმაოდ ღრმად მიდის ნორმანთა კვალი, დროთა განმავლობაში კი მათ სრული ასიმილაცია განიცადეს.

შვედი ვიკინგების მოქმედების არეალს ძირითადად ბალტიის ზღვა წარმოადგენდა. ისინი მდინარეების მეშვეობით რუსეთამდე და ბიზანტიამდეც კი აღწევდნენ, სადაც მათ ვარანგებს უწოდებდნენ. 860 წელს ვარანგები პირ-

ვიკინგი მეომრის აღჭურვილობა

ველად გამოჩნდნენ ბიზანტიაში. 970 წელს ვიკინგის დიდი მთავარი სვიატოსლავ იგორევიჩი ვიკინგი და სლავი მეომრების დრუჟინებით შეეცადა გამაგრებულიყო ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე. ბიზანტიელმა იმპერატორებმა აქტიურად დაიწყეს თავიანთ გვარდიაში განსაკუთრებით ბრძოლისუნარიანი და გამოცდილი ვარანგების ჩარიცხვა. XI საუკუნის პირველი ნახევრის ბოლოს, ერლის მაღალი არისტოკრატიული წოდების მატარებელმა ინგვარ მოგზაურმა უკანასკნელი ვიკინგური ლაშქრობა მოაწყო კასპიის ზღვის მიმართულებით და აღმოსავლეთ საქართველოში მოხვდა, სადაც საქართველოს მეფე ბაგრატ IV-სა და კლდეკარის ერისთავ ლიპარიტ IV ბადვაშს შორის დაპირისპირებაში ჩაერია, ამ უკანასკნელის წინააღმდეგ. ცნობილი ინგლისელი სამხედრო ისტორიკოსი ჯონ კივანი „ომების ისტორიაში“ აღნიშნავს, რომ რუსეთის დიდი მდინარეების მემკვიდრეობით ვარანგები ღრმად აღწევდნენ შავი და კასპიის ზღვის სანაპირო-

ებამდე და ურთიერთობა ჰქონდათ როგორც ორთოდოქსულ, ისე ისლამურ სამყაროსთან.

999 წელს ოლაფ წმინდამ ნორვეგიელ ვიკინგებში ქრისტიანობა გაავრცელა. რელიგიამ ნორმანთა შემდგომ ისტორიაზე დიდი გავლენა მოახდინა. შეწყდა გამუდმებული ლაშქრობები და მცირე მძარცველური რეიდები. ჩამოყალიბდა სახელმწიფოები, რომელთაც მეფეები მართავდნენ. გაჩნდა ურთიერთობები ევროპულ ქვეყნებთან და წარმართული ვიკინგთა სამყარო ნელ-ნელა ქრისტიანული ევროპის ნაწილი გახდა. იმავედროულად, განვითარებულმა გემთმშენებლობამ და ახალი სავაჭრო გემების უკეთესმა დაცულობამ, ვიკინგური ფლოტიც გააქრო ზღვებიდან. მან ფუნქცია დაკარგა და ისტორიის ნაწილი გახდა. მიუხედავად ამისა, ვიკინგებმა მოახერხეს ღრმა კვალი დაეტოვებინათ შუა საუკუნეების ისტორიაზე, მათი სახელი და დიდება საუკუნეებს შემორჩა.

ნიკა სოფერია

ეპისკოპოს კირიონ საბაგლიშვილის ერთი უსწოები წერილი

ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცულია კირიონ საბაგლიშვილის მნიშვნელოვანი და საინტერესო წერილი, რომლის ადრესატია ტარასი კანდელაკი. ცნობილია, რომ კირიონს მეფის რუსეთის სასულიერო ხელისუფლება დევნიდა და ის მრავალ წელიწადს გადასახლებაში იმყოფებოდა. 1908 წელს კირიონი დაითხოვეს უეპარქიოდ და კურიაჟის მონასტერში გაგზავნეს, კურიაჟიდან — სანაქსარის უდაბნოში. სანაქსარის უდაბნოდან კირიონი გადაიყვანეს ზერსონის მონასტერში, სადაც მოღვაწეობდა 1915 წლამდე. კირიონ საბაგლიშვილის წერილი 1914 წლის 30 ოქტომბრით თარიღდება. ეს ეპისტოლე ზერსონის მონასტერში უნდა იყოს დაწერილი.

ეპისკოპოსი კირიონ საბაგლიშვილი

XX საუკუნის დასაწყისში დაწერილ წერილში ლაპარაკია რუსეთის საიმპერატორო კარზე მყოფ იმ პირებზე, რომელთაც ურთიერთობა ჰქონდათ საქართველოსთან. ზოგიერთი მათგანი ჩვენთან ცარიზმის დაპყრობით პოლიტიკას ზედმიწევნით ახორციელებდა. ასეთი იყო იოანე ვოსტოროგოვი, რომელიც ქართველთა გარუსებას ცდილობდა და ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენას ეწინააღმდეგებოდა. მას საეკლესიო სკოლებიდან ქართული ენის სრული განდევნა სურდა.

კირიონ II-ის
ეპიტაფია
სამების
ტაძარში

ხსენებულ ეპისტოლეში ვიგებთ კირიონის უარყოფით დამოკიდებულებას ამ პირებისადმი, რაც მისთვის უჩვეულო ლექსიკითაც გამოიხატება. წერილის ამგვარი სტილი და მანერა განპირობებულია რუსეთის საერო და სასულიერო ხელისუფლების ქმედებებით. წერილში ვკითხულობთ, რა პერსპექტივებსა და გზებს სახავს ქართველი სასულიერო მოღვაწე საქართველოს გადასარჩენად. კირიონი რეალურად და ობიექტურად აფასებს სხვა ერების მიერ საქართველოს დახმარების მცდელობას და წერს, — ამოდენა სისხლის ღვრაში პატარა ნაციებისთვის არავის სცხვლაო. წერილში ყურადღებას იქცევს ინფორმაცია, რომელიც ეხება გრიგორი რასპუტინს. კირიონი წერს, რომ გრიგორი რასპუტინი არის სექტანტი (ხლისტი) და მას დიდი გავლენა აქვს რუსეთის სამეფო კარზე.

ეს წერილი ერთგვარი წყაროა, რომელიც აცოცხლებს XX საუკუნის დასაწყისში მოღვაწე მოაზროვნე ქართველთა ნაფიქრს, ნააზრევს და მათ დამოკიდებულებას საქართველოში არსებული საჭირობოროტო საკითხებისადმი.

კირიონ საძაგლიშვილის ეპისტოლე იბეჭდება უცვლელად.

* * *

ტარასი!

ვ. კ. საბლერი ყოფილიყო ხელმწიფესთან მოხსენებაზე და სხვათა შორის მოეხსენებინა, რომ ჩემი ამხანაგი დამანსკი ავად არისო. თურმე მას ხანდისხან ავიწყდება, ვის ელაპარაკება. საბლერის მოხსენება გაეგოთ სასახლის ქალების ნახევარში და ჩოჩქოლი შესდგომოდათ. საქმე იმაშია, რომ ობერ-პროკურორის ამხანაგი დამანსკი გრიგორი რასპუტინის დახმარებით და მეცადინეობით არის დაყენებული ამ მაღალ თანამდებობაზე. მეორეთ საბლერი რომ ყოფილა ხელმწიფესთან, საყვედური მიუღია: თქვენ სწორეთ არ მომახსენებთ ზოლმეო, მაგალითად — დამანსკი საღსალამათი ყოფილა, თქვენ კი ავადმყოფად გჩვენებიათო.

როდესაც სინოდში ვისმეს საქმე გაუჩნდება, მაშინვე მიჰმართავს გრიგორი ეფემიჩ რასპუტინს და ის სწერამს დამანსკის: Петрусь, ПОМОГИ ЕМУ და ისიც მაშინვე ურიგებს საქმეს. აქაური აკადემიის პროფესორი, მწვალებელთა მცოდნე, ნასომხარი აივანოვი, ვოსტოროვის ქვისლია. ამას ეთქვა: გრიგორი რასპუტინი ნამდვილი ხლისტიაო (მწვალებელი), ამაზე საქმეც ყოფილა თურმე სინოდში დაწყობილი, მაგრამ დამანსკის ხელში ჩაუგდია ეს ქაღალდი და მსველელობას არ აძლევსო. ყველა ეს ამბები გადმომცა პროფესორმა ი. ე. ვესევემა.

დღეს ვოსტოროვზე დაბეჭდილია, რომ იგი მძიმე ავადმყოფიაო. რუსული ანდაზა: Собака собачья смерть.

ცხრა კაპეიკიანი მარკებით მომივიდა შენი უკანასკნელი წერილი და ზედ მეტი არაფერი გადაუხდევინებიათ.

სიმფონია ვიყიდე ლოპუხინისა. რაც აქა ვარ ოთხი თუმნის წიგნები მეტი მიყიდნია. ჩემი ბიბლიოტეკა ძალიან გამდიდრდება.

ლონდონში ეთქვათ პროფ. ა. ა. ცაგარელისთვის, რომ საქართველოზედ კითხვა კარგი კოზირია იმპერატორი ვილგელმის ხელშიო, თუ რიგიანათ გამოიყენაო. ეს გარემოება ჩვენებს საგონებელში აგდებსო, მაგრამ ეს ტყუილი ფიქრია, ამოდენა სისხლის ღვრაში პატარა ნაციებისთვის არავისა სცხელა.

„ზურგაფუჭებული ცხენი ცაში კაჭკაჭს დაინახამსო“, — სწორეთ ამაზედ არის ზედ გამოჭრილი.

მომწერე წელს მოვარისა რამდენი ზედნადებია, მე ამათი კალენდრისა არა მწამსრა. ჩემი წიგნები გადარჩა წერა-კითხვის ბიბლიოტეკაში თუ არა? შენი წერილი 117 ზაპასნი ბატალიონის შტემპელით დღეს მივიღე, წერილების დაკარგვაზედ შენს მოსაზრებას ვერა ვსთანხმდები, გაარიდე, სიფთოხილეს თავი არ ასტკივო... ჭკუჭკვადის თხზულება ეცადე გაუგზავნო გორში დეკანოზს იოანე კაპანაძეს და ის უფრო ადვილად მიაწვდის საქროს.

ვოსტოროვის ჩაძაღვლებამ იქნება ჩემთვის კარგი შედეგი იქონიოს. შავრაზმელებს თავი და თავი ბურჯი ეცლებათ ხელიდან და ტართაროზებთან მიესწრაფებათ.

ეპისკოპოსი კირიონი
1914 30/X

ძმთვეან ნითარიშვილი

არქიმანდრიტი ტარასი კანდელაკი

ფარაონ რამზეს მისამის ყელი გამოჭრის?

ფარაონ რამზეს III-ის მუშია. თანამედროვე ფოტოსურათი

რამზეს III-ის სეულბტურა მედინეტ-აბუს ტაძარში

რამზეს III-ისა და მისი შვილის გამოსახულება ბეელეგვიბტურ კედლის მხატვრობაზე

ფარაონი რამზეს III შეთქმულებმა მოკლეს. მეცნიერები ამტკიცებენ, რომ ეგვიპტის მმართველს ყელი გამოჭრეს და ამის დასტურად ბოლო კვლევის შედეგები მოჰყავთ.

„რას რჩეულის“ მუშიის ბოლო კომპიუტერულმა ტომოგრაფიამ ყელის არეში დიდი ნაჭრილობები აღმოაჩინა, რომელიც სიკვდილის მიზეზი შეიძლება გამხდარიყო.

ფარაონის სიკვდილის რეალური მიზეზი ათასწლეულების განმავლობაში სახვევებს მიღმა იმალებოდა, რომელიც მუშიის შესანარჩუნებლად აუცილებელია. ისტორიკოსები დიდი ხნის განმავლობაში დაობდნენ, რა განდა ფარაონის სიკვდილის მიზეზი.

ძველ დოკუმენტებში, მათ შორის ტურიინის პაპირუსში, რომელიც ძველი წელთაღრიცხვის 1155 წლით თარიღდება, საუბარია სასახლის გადატრიალებასა და შეთქმულებაზე, რომელიც ტახტიდან ფარაონის ჩამოგდებას ისახავდა მიზნად. გადატრიალებაში ეჭვმიტანილი იყო რამზეს III-ის ერთ-ერთი ცოლი. თუმცა დაესხნენ თუ არა ფარაონს თავს და თუ ასეა, რით დასრულდა თავდასხმა, ბოლო დრომდე უცნობი იყო. მკვლევართა ნაწილის ვარაუდით, შეთქმულთა თავდასხმა შედეგად აღმოჩნდა, ზოგიერთის აზრით კი XX დინასტიის რიგით მეორე ფარაონი თავდასხმას გადაურჩა.

შორეული და ბურუსით მოცული მოვლენებისთვის სინათლის მოსაფენად, გერმანელმა პალეონტოლოგმა ალბერტ ცინკმა რამზეს III-ის მუშია შეისწავლა. ეგვიპტეში, კაიროს მუზეუმში მუშაობისას, სადაც ამჟამად ფარაონის სხეული ინახება, მკვლევართა ჯგუფმა მუშიის კომპიუტერული ტომოგრაფია და დნმ-ის ანალიზი ჩატარა. შედეგად გაირკვა, რომ მუშიას ყელის არეში ღრმა და ფართო, 7-სანტიმეტრიანი ნაჭრილობები აქვს. მედიკოსთა აზრით, ჭრილობა ბასრი დანით არის მიყენებული.

„აღამიანებს, რომლებიც ბალზამირებას აკეთებდნენ, შეეძლოთ ფარაონის სხეული გაეკვეთათ, მაგრამ ნაკლებად სავარაუდოა, ჭრილობა, რომელიც ტომოგრაფიამ დააფიქსირა, მათ მიერ იყოს მიყენებული“, — განაცხადა ალბერტ ცინკმა.

BBC-ის მასალების მიხედვით

მსოფლიოში ყველაზე ცნობილი მთხრობელი

წარმოგიდგინებ დიდ საყვარელო ენციკლოპედიას

შეაგროვე ახეაგი და შექმენი „დისკავერის ენციკლოპედია“

4 ზომიანი საკითხარი ხელით !

დისკავერის დიდი ენციკლოპედიის ოთხი ტომი, ოთხ, განსხვავებული ფერის, ყუთში მოექცევა. თითოეულ ყუთში (ანუ ტომში) 16 წიგნი მოიყრის თავს. ყოველი ეს წიგნი კი ახალი სამყაროა. პირველი ტომის პირველი წიგნი სპეციალურ ყუთთან ერთად გამოვიდა, რომელშიც მთელი პირველი ტომის წიგნები უნდა მოათავსოთ.

ყოველ ოთხშაბათს!

წიგნის ფასი 2 ლარი

შეიძინე დისკავერის ენციკლოპედია:

ქართულ ენაზე	16 ინგლისურ ენაზე
და გაეცანი უჩვეულო მოვლენებსა და საინტერესო ფაქტებს	გაეცანი სამყარო და თან დახვეწე ინგლისური. ყოველ მომდევნო ტომთან ერთად აიმაღლე უნის ცოდნის საფეხური

იკითხათ წიგნის მალაჩივში და პრესის ბამბერცულაბლათთან!

ტომი 16 წიგნისავე მთლიანად შეაგროვე სრული პერსონა!

წითელი ფირალი — ღათიკო შევარდნაძე

XX საუკუნის დასაწყისის ე.წ. მეორე ტალღის ფირალები რადიკალურად განსზვავდებოდნენ წინა პერიოდის თანამოძმეებისგან. ისინი, როგორც გურულები იტყოდნენ, „ღამცემი ფირალები“ არ ყოფილან. მათ მხოლოდ პირობითად შეიძლება ვუწოდოთ ფირალები, რადგან თავიანთ წინამორბედებს მხოლოდ გარეგნული ნიშან-თვისებებით წაგავდნენ — მთავრობისგან დევნილი, ტყეში იყვნენ გაჯარდნილი. ისინი ასაფეთქებელი მასალებით, მაუზერებითა და მარქსისტული იდეებით შეიარაღებული მეამბოხე-ტერორისტები გახლდნენ, ყოველ წუთას მზად მყოფი, არსებული ხელისუფლება დაემხონ და თვითონ გაბატონებულიყვნენ, რაც რამდენიმე წლის შემდეგ მშვენივრად განახორციელეს კიდევ.

ღათიკო შევარდნაძის ერთადერთი შემორჩენილი ფოტოსურათი

მეორე ტალღის ღირსშესანიშნავი წარმომადგენელი ღათიკო შევარდნაძე დაიბადა სოფელ ასკანაში 1875 წელს. გადმოცემით, „შევარდნაძე ლომი იყო... ვისაც არ ჰყავდა ნახული და უცბათ ნახავდა, იფიქრებდა, რომ აგი იქნება შევარდნაძე“. სკოლის დამთავრების შემდეგ ოზურგეთის პროგიმნაზია დაამთავრა, შემდეგ კი სამ წელიწადს მუშაობდა ნოვოროსიისკში პორტის მუშების უფროსად. ბრწყინვალედ იცოდა რუსული ენა. სხვადასხვა დროს, გურიის მაზრაში ე.წ. მწერლად მსახურობდა. პოეტური ნიჭითაც ყოფილა დაჯილდოებული და ლექსებსაც კი წერდა. აი, მისი ერთი ლექსი „ამხანაგებს“:

*მტარვალების ტლანქმა ძალამ
გადმომავლო მინდორ-ველად,
მოდო მძებო და ვიბრძოლოთ
აწყო დროის შესაცვლელად.
ხალხს ვუსურვოთ, რომ შეიგნონ,
რომ არვიზ ჰყავს მას მამველად,
გარდა ერთი თავის თავის
გამომსვლელი ბრძოლის ველად.*

*საჭიროა შეერთება
ჯალათების შემუსვრელად,
ძირს, ძირს დაესკეთი მუქთახორა,
ჩვენვე დავდგეთ ჩვენდა მცველად.*

მოგვიანებით თავის ცოდნას რევოლუციონერებს ახმარდა — ხან ყალბ პასპორტებს ამზადებდა, ხან კიდევ სხვადასხვა საჭირო საბუთს.

როგორც ამბობენ, შევარდნაძე შესანიშნავი ჩუბინი იყო, — აბრეშუმის ძაფს არტყამდაო. მაუზერით შეეძლო ტელეგრაფის მავთულის გაწვევტაო. ერთ-ერთი გადმოცემით, ბავშვები ტელეგრაფის მავთულს ესროდნენ და ვერ ახვედრებდნენ თურმე. ეს დაუნახავს დათიკოს და უთქვამს, თუ გინდათ რომ მოართყათ, ქვედა მავთულს უნდა დაუმიზნოთო. ეს თქვა, დააძრო გურული ფირალების საყვარელი მაუზერი და ერთი გასროლით გაწვევტა მავთულიო. ერთხელ შეხედავდა რომელიმე საგანს და ხელუკუღმა მიზანში არტყამდაო. მისი ცოლი გულიჩქა იხსენებდა: „ერჯულ დამთვრალიყო და დამაჩემდა: დადექი ეზოში,

კვერცხს დაგადოფ თავზე და ტყვია თუ მუახვედრო კვერცხსო... ვარი არ გამივიდა. დაზომა სამოცი ფეხის ნაბიჯი, დამადვა თავზე კვერცხი, ესროლა ტყვია და კვერცხი თავიდან გადააგლო“.

ხალხში მასზე ლეგენდები დადიოდა: შევარდნაძე მონუსხულია, ტყვია ვერაფერს დააკლებსო. ერთხელ გაიგეს, ბახმაროში იმალებოდა, მის ასაყვანად პრისტავი სტრაჟნიკებთან ერთად წვიდა. გზაში შევარდნაძე დახვდა და შესძახა, გაგწვევით ვეველასო. შეშინებული სტრაჟა კუდამოძუებული უკან გაბრუნდა. ოზურგეთში მისვლისას კი თავის მართლება დაიწვეს, თავს ხო არ მუაკლებდით იმ გადარეულს... გაგწვევით, პირში ზარბაზანი ქონდავო. ამის შესახებ ხმა დაირხა და ვეველა დათიკოს ეხუმრებოდა, ბიჭო, პირში ზარბაზანი რუმ ქქონდა, რა უყავიო.

ბოლშევიკი თენგიზ ჟღენტი იხსენებდა, სოფელ ბასილეთში შევარდნაძეზე უშედვეო თავდასხმის შემდეგ პოლიციის სამმართველოში, სადაც მას და სამსონ კალანდაძეს პოლკოვნიკი შჩებელსკი ჩვენებას ართმევდა, შემოფარდა ვინმე ქაუჭარაძე და ხმამაღლა დაიძახა, შევარდნაძისთანა რომ ხუთი კაცი რო

გვეყვდეს, ვეველა სოციალ-დემოკრატს გავანადგურებდითო.

შევარდნაძეზე გურიის რევოლუციურმა კომიტეტმა სამჯერ მოაწყო ტერაქტი, მაგრამ უშედვეოდ. არადა, როგორც წესი, კომიტეტის მიერ მიზანში ამოღებულ მსხვერპლს არაფერი შველოდა! მასზე ნადირობა ხან კომიტეტის, ხან კი ხელისუფლების მხრიდან მუდმივად გრძელდებოდა. ერთხელ ასკანაში სტრაჟნიკი ჩაუსაფრდა, მაგრამ შევარდნაძემ დაასწრო და მოკლა. ამის გამო სოფელში ეგზეკუცია ჩააყენეს და მოსახლეობას უზარმაზარი გადასახადი შეაწერეს. შევარდნაძე მოთმინებიდან გამოვიდა და პრისტავს წერილი მისწერა: „...აგი წერილი მიიღოთ თვარა, მაშინათვე დატიეთ ასკანა, თვარა სულეველას ამოგხოცავთ. თუ ჩემი შეხვედრა გინდებთან, პარასკევს ჩამუალ ჩოხატაურში და დამხითიო...“ პრისტავმა მიიღო თუ არა წერილი, იმავე დღეს გაიპარა ასკანიდან. შევარდნაძის, როგორც ცეცხლისა რომ ეშინოდათ, ამას ერთი ფაქტიც მეტყველებს: მთვარალ შევარდნაძეს ღუქნის ყაფანზე ეძინა. ჩამოიარა ურიადნიკმა რამდენიმე სტრაჟნიკთან ერთად. ნაბაღზე წამოგორებული დათიკო რომ დაუნახავთ,

გურია, წითელრაზმელები დროში

გურულები, XIX-XX საუკუნეების მიჯნა

უკანმოუხედავად გაქცეულან. გლეხებმა დათიკო გაადვიდეს — თავს უშველეთ. ფირალმა სტრაჟნიკებს ერთი მაგრად შეუკურთხა და მეორე მხარეს გადატრიალდაო. ერთხელ კი შევარდნაძე თავის ამქრებთან ერთად კანცელარიას დაესხა თავს. შეშინებული პრისტავი კალანდია ბუხარში დამალულა.

ჩოხატაურში ვინმე მახარაძე კომიტეტის დავალებით ტერორისტობდა. მან მოკლა ჯაშუში შალიკაშვილი, რომელიც დათიკო შევარდნაძის ნათლია იყო. იმ პერიოდში შევარდნაძეს დავალებული ჰქონდა ჯაშუშ ქამჯარაძის მოკვლა. შევარდნაძის ცოლის გულიჩქას მოგონებით: „...ერთ უქმე დღეს დათიკო და გოგიტიძე წვევია ეკლესიაზე ქამჯარაძის სასიკვდილოთ. ქამჯარაძე ვერ ნახენ...“ უკანა გზაზე იქიფიფეს და მთვრალები სიმღერ-სიმღერით მოდიოდნენ. შევარდნაძეს მუსიკალური სმენა არ ჰქონდა, მაგრამ აჰყვა გოგიტიძეს. გზაში მათ მახარაძე შეხვდათ. სიმღერა რომ გაიგონა, გაეცინა: „რა კაი ხმა გამოდისო...“ გოგიტიძეს ეს ეწეინა და მახარაძეს წაეჩხუბა. ჩხუბი ურთიერთსროლაში გადაიზარდა: გოგიტიძე დაიჭრა, მახარაძე კი დაიღუპა. მახარაძის მკვლელობა დათიკოს დააბრალებს, ყველა ფიქრობდა რომ ეს ვენდეტა იყო. კომიტეტმა მას სიკვდილი დაუნიშნა.

სოფელ ბახვის გზაზე შევარდნაძეს ჩაუსაფრდა ორი ტერორისტი — პორფილე გოგიძე და ბასილია. ბასილიას დაუძახია შევარდნაძისთვის, დაგვნებდიო. იგი გაიქცა. ტერორისტები გამოეკიდნენ, მოულოდნელად შევარდნაძე მოტრიალდა, ბასილიას ესროლა და მკერდში დაჭრა. დაჭრილი იქვე მდებარე ბორცვზე აიყვანეს და დააწვინეს. ხალხი შეგროვდა, მოვიდა პრისტავიც. შევარდნაძეც იქვე ტრიალებდა. საქმის გაგების მიზნით პრისტავმა შევარდნაძეს გამოკითხვა დაუწყო. შევარდნაძემ უპასუხა: „მე არაფერი ვიცი, გზაში მოვიდოდი, ვინცნა დამხთა და სროლა ამიტება, მეც ვესროლე, მარა იგი გეიქცა და უცბათ ამ მართალ კაცს მოხთა ტყვეია...“ პრისტავმა შევარდნაძეს დაუჯერა. როგორც იკვლევა, ჭრილობა სასიკვდილო არ ყოფილა და თავდამსხმელი გადარჩა (თუმცა მოგვიანებით ბასილია ყაჭვიშვილთან ერთად ტუაფსეში ფოსტაზე დაცემისას მოკლეს). იმ საღამოსვე შევარდნაძე მისულა დაჭრილ ბასილიასთან და უკითხავს, რატომ მდევნიითო.

გურული
ფირალები

ერთხელ შევარდნაძეს ჩოხატაურის ბაზარში დაესხნენ თავს. „...ვიდაცვებმა დაბა ჩოხატაურის ბაზარში თოფი ესროლეს დათიკო შევარდნაძეს და ორ ალაგას დასჭრეს — ხელსა და მკლავში. მან ეშმაკობა იხმარა და თავი ისე გადაირჩინა. „დათიკოს ნაბადი ქონდა და ამ ნაბადით გადირჩინა თავი. ნაბადი ფეხზე გააჩერა, თვითონ გაქრა და გეიქცა. დამხორუბს ეგონა, ნაბადში იქნებავო და დუუშინეს ტყვია“.

ჩოხატაურში სპეციალურად გუბერნატორი ჩამოვიდა და შევარდნაძეს მოსთხოვა, გაეცა თავდამსხმელები. სანაცვლოდ პირდებოდა სამსახურს და ფულად ანაზღაურებას, ხოლო ასკანასა და ჩოხატაურს გადასახადი დაუწესეს, რათა დამხდურები გაეცათ. ამ ხერხმა ვერ გაჭრა და გუბერნატორი ოზურგეთში გაბრუნდა. შევარდნაძემ პრისტავს უთხრა, ამ ხალხს ტყვილად ნუ აწვალებთ, მოხსენით გადასახადიო. გულიჩქა იხსენებდა: „...ვუთხარი: რეიზა არ ჩივი შენი მკვლელების სახელს-მეთქი... მე შპიონათ ვერ დავდგები, თოფის მსროლელს ვერ გავცემო“. კომიტეტმა რომ ნახა, შევარდნაძემ ისინი არ გასცა, მოსარიგებლად შვიდი კაცი მიუგზავნა. მას მადლობა გადაუხადეს და საკუთარი დანაშაული აღიარეს.

მალე შევარდნაძე დააპატიმრეს და ქუთაისის ციხეში გადაიყვანეს. ერთხელ ციხის ეზოში ყოფნისას მოკლული მახარაძის ნა-

თესავს მისთვის დაუყვირია — მოღალატევე, ჯაშუშო, კაცის მკვლელოო. ამაზე დათიკოს გული მოსვლია, — პრაგაკაციას ნუ ავრცელებო. ამ საქმეს ნათელი რომ მოფენოდა, კომიტეტმა გამოძიება დანიშნა და შევარდნაძის სიმართლე დაამტკიცა.

1905 წელს შევარდნაძემ ციხე დატოვა. უცნობია, ის გაათავისუფლეს თუ გაიქცა, ყოველ შემთხვევაში, მალე წითელი რაზმის ასისტანტად მოგვევლინა. მოკლედ, წარსულში დევნილი შევარდნაძე სოციალ-დემოკრატიულ მოძრაობას შეუერთდა და მისი ყველაზე განთქმული და საშიში წევრი გახდა.

შევარდნაძე ერთ-ერთი გამოჩენილი მეთაური იყო ნასაკირალთან გამართული ბრძოლისა. 1905 წლის 20 ოქტომბერს, ოზურგეთიდან 14 კილომეტრის მოშორებით, სოფელ ნასაკირალთან წითელრაზმელებმა კაზაკებს

XX საუკუნის დასაწყისის ე.წ. მეორე ტალღის ფირალები რადიკალურად განსზვავდებოდნენ წინა პერიოდის თანამოძმეებისგან. მათ მხოლოდ პირობითად შეიძლება ვუწოდოთ ფირალები. ისინი ასაფეთქებელი მასალებით, მაუზერებითა და მარქსისტული იდეებით შეიარაღებული მუამბოზე-ტერორისტები გახლდნენ.

კიკია მამულაიშვილის ლიკვიდაციის ამბავი სანქტ-პეტერბურგში გამოავალ ჟურნალ „ოგონიოკში“ გამოქვეყნდა

გურული თავადი

ბრძოლა გაუმართეს, დაამარცხეს ისინი და უკუაგდეს. სხვადასხვა ცნობით, კაზაკებს მოუკლეს 10 კაცი, 14 დაჭრეს და 6 ტყვედ წაიყვანეს. გურულებს კი მოუკლეს ერთი კაცი და ორი დაჭრეს. ოზურგეთის რაიონის წითელრაზმელთა ბიუროს თავმჯდომარე ბესარიონ რუსიძე აღნიშნავდა: „ვიცნობ ამხანაგ დათიკო ერდიშელის ძე შვეარდნაძეს 1904 წლიდან. მან 1905 წელს მიიღო აქტიური მონაწილეობა ნასაკირალის შეტაკებაში პლასტუნებთან, სადაც ამხანაგ საშა ობოლაძესთან ერთად ჰყავდათ მუშათა რაზმები და აწარმოებდნენ ბრძოლას“. შვეარდნაძე აქტიურად მონაწილეობდა რაზმის წევრთა გაწვრთნა-მომზადებაში.

1906 წლის ბოლოს შვეარდნაძე, როგორც რევოლუციური მოძრაობის ყველაზე აქტიური და თვალსაჩინო წევრი, მონაწილეობს წითელრაზმელთა ერთიანი წარმომადგენლების შეკრებაში, რომელიც კახეთში გაიმართა.

როგორც თვითმხილველები აცხადებდნენ, შვეარდნაძისა და კიკია მამულაიშვილის მათეზერს ვერავინ გაეჭკა. სხვადასხვა წლებში შვეარდნაძემ სიცოცხლეს გამოასალმა ხიდისთავის მამასახლისი თავართქილაძე, ჯამშიში სიმონიშვილი, ანთაძე, სიამაშვილი, სტრაჟინკების მეთაური აჭარელი ქუცურ-ბეგი და სხვები. ეს უკანასკნელი მან ტერორისტ მათითაიშვილთან ერთად ბერეჟოულში ერისთავის სასახლის წინ მოკლა.

შვეარდნაძის დაჭერის ან მოკვლისთვის მთავრობამ 800 რუბლი დააწესა. ჯილდოს მიღების ბევრი მსურველი გამოჩნდა, მაგრამ ვერავინ მოიხელთა განთქმული ფირალი. ერთხელ მოწამლეს კიდევაც, მაგრამ გადარჩა. კანი, როგორც ლეღვი გაგირჩევია, ისე ძვრებოდაო, — იხსენებდა მისი მეუღლე.

მთავრობამ ბოლოს მიანიც მონადირა დათიკო შვეარდნაძე. ორი ოჯახი, ჰელიძე და სიამაშვილი ცდილობდნენ მის დაჭერას. შვეარდნაძე გრძნობდა საშიშროებას და ბინას ბინაზე იცვლიდა. ერთხელაც, ღამის გასათევად მოსე ჰელიძესთან მივიდა. იქ სუფრა გაიშალა და დათიკოს მოწამლული არაყი დააღვინეს.

*მეონა, ვოტკა დავლიე,
ვერ მივაქციე თვალ-ყური;
სტაქანი რომ გამესინჯა,
მე არ ვიყავი დოხტური!*

ამის შესახებ შემუარებში წერდა საქართველოს ექსპრეზიდენტი ელუარდ შვეარდნა-

მეც: „მასხენდება მამაჩემის ბიძაშვილი დათიკო (დავით) შევარდნაძე, რომელიც გურიის ერთ-ერთ სოფელში — ნასაკირალში, 1905 წელს აჯანყებულთა რაზმს მეთაურობდა. ისიც ჭეშმარიტი გმირი იყო, მაგრამ დამარცხდა და თანამებრძოლებთან ერთად ტყვეს შეაფარა თავი, სადაც ერთ-ერთმა თანამებრძოლმა, მაშინდელი ხელისუფლების მოსყიდულმა პირმა მოწამლა“.

მოწამლული დათიკო შეუძლოდ შეიქნა თურმე. დილით კი, წასვლა რომ დააპირა, ნახა, რომ „ვინტოვკაში ხუთივე პატრონა უკუღმა იყო ჩაწყობილი. აგი ვინ ქნაუო, იკითხა დათიკომ. აგი მე ვქენი, ვიძასხრეუო, უთხრა მოსეს მეორე ძმამ, ფენია ჭელიძემ“. მისი სახელში გაჩერება უნდოდათ, იცოდნენ, რომ პრისტაეი სტრაჟნიკებთან ერთად უკვე ჭელიძის სახლისკენ მიიჩქაროდა. დათიკომ თავისი არ დაიშალა და გავიდა, ჭეშმარიტად კი ყვითლად აღებინა. მაშინ უთქვამს, ნამდვილად მოწამლული ვარო. იმდენად იყო დასუსტებული, თოფი თავის თანმხლებ პატარა ბიჭს გადასცა. თვითონ კი მოღზე დაწოლას აპირებდა, სული რომ მოეთქვა. ამ დროს შეხვდა ბოქაულსა და სტრაჟნიკებს. შევარდნაძემ თოფი მოიმარჯვა და უთხრა: მე არაფერს გერჩით, ჩაიარეთ, თავს ტყუილა უბრალოდ ნუ შემომაკლავთო. არც ჩვენ გერჩითო, — უპასუხეს სტრაჟნიკებმა და გვერდით ჩაუარეს. როცა შევარდნაძე გორაკს მოეფარა, მათ ფირალს ზურგში დააყარეს ტყვია. სასიკვდილოდ დაჭრილს მაინც მოუსწრია რამდენჯერმე გასროლა, ერთი ცხენი მოკლა და სტრაჟნიკი დაჭრა.

ცნობილი ფირალი, მელქისედეგ გუნთაიშვილის ძმა საკუთარ მეშუარეებში წერდა: „გუნთაიშვილმა წაიყვანა მისი რაზმი დათიკოს სასაფლაოზე და რეჩი უთხრენ სამგლოვიაროთ და თოფები გაისროლენ მგლოვისათვის“. გუნთაიშვილმა ლექსიც კი უძღვნა დაღუპულ მეგობარს.

სტრაჟნიკების სროლის გამო გუბერნატორი ჩავიდა ასკანაში, მოითხოვა დამნაშავეთა გაცემა და სოფელი 6.680 რუბლით დააჯარიმა. შევარდნაძის ცოლი და დედა წაიყვანეს ოზურგეთში დაკითხვაზე, მაგრამ მალე გაათავისუფლეს.

„...დღეს გურიაში ყაჩაღობის ნაცვლათ დადგა დრო დაფიქრების და შეგნების. სინათლემ გურიაში შეაშუქა, გამოაღვიძა და გააკ-

ილიკო იმერლიშვილი და ერასტო ჯორბენაძე

ვირცხლა ისედაც კვირცხლი გურულები“, — წერდა 1906 წელს გაზეთი „ძალა“. თუ რანაირად გააკვირცხლა გურულები, ეს კარგად გამოჩნდა მეორე ტალღის ფირალების — უბრალო მშრომელი, გამრჯვე კაცების მაგალითზე (ასე არიან დახასიათებული დათიკო შევარდნაძე, კიკია მამულაიშვილი, სიმონა დოლიძე, ერასტი ჯორბენაძე და სხვები), რომლებიც ისტორიულმა ბედუკუდმართობამ მკვლელობისა და ტერორის გზაზე დააყენა.

ირაკლი მახარაძე

სიმონა დოლიძის სახელი საქართუელოში თითქმის ყველას სმენია

მისი აღმასჯებელია ქართული ხელნაწიხი

ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში სანქტ-პეტერბურგში დაცული ქართულ-ბერძნული ილუსტრირებული ხელნაწერისადმი მიძღვნილი გამოფენა გაიმართა. XV საუკუნეში შექმნილი ხელნაწერი უნიკალურია შინაარსითა და გაფორმებით. ორენოვანი ძველი ლიტურგიკულ ტექსტებსა და მინიატიურების დამოუკიდებელ ციკლებს შეიცავს. მეცნიერთა აზრით, ხელნაწერი წარმოადგენს ერთდერთ კრებულს, სადაც ჩართულია ისეთი მინიატიურები, რომლებიც მანამდე თავმოყრილი სახით არ გვხვდება.

ანდერძი ხელნაწერს არ ახლავს, ამიტომ მისი გადაწერის ზუსტი ადგილი და დრო უცნობია. თუმცა მეცნიერთა მიერ გამოთქმულია ვარაუდი, რომ ხელნაწერი ათონის მთაზე შეიქმნა.

გამოფენაზე მოეწყო აგრეთვე ალბომი „ქართული ხელნაწერის“ პრეზენტაცია. ის შოთა რუთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის დაფინანსებული პროექტის, „ქართული ხელნაწერი წიგნის“ ფარგლებში დაიბეჭდა საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს მხარდაჭერით.

ალბომში წარმოდგენილია ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ფონდებში (A, H, S, Q) დაცული V-XIX საუკუნეების ქართული ხელნაწერი წიგნები და უცხოეთის (სინას მთა, იერუსალიმის ბერძნული საპატრიარქო) ქართული კოლექციების ის ფოტომასალები, რომელთა გამოყენების უფლებასაც ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი ფლობს. მასში შესუ-

ლი ადამის ოთხთავის მხატვრული ასლი შესრულებულია ავტორთა მიერ შედგენილი აღწერილობისა და მითითებათა საფუძველზე. ყველა ეს ხელნაწერი თვალნათლივ ასახავს წიგნის, როგორც კულტურულ-ისტორიული ფენომენის, წარმოშობისა და განვითარების ისტორიას.

ალბომი შეადგინეს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის მეცნიერ-თანამშრომლებმა მაია კარანაძემ, ლელა შათირიშვილმა, ნესტან ჩხიკვაძემ (რედაქტორი) და თამარ აბულაძემ. ალბომი გამიზნულია ქართული წერილობითი კულტურის ისტორიით დაინტერესებული მკითხველისთვის და ეძღვნება სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსის, ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტის ილია II-ის აღსაყდრებიდან 35 და დაბადებიდან 80 წლის იუბილეს.

6060 ჰაფარძი

გამოფენა ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში. მარცხნიდან: ბუბა კუდავა, საჩხერისა და ჭიათურის მიტროპოლიტი მეუფე დანიელი, გურამ ოდიშარია

ბრძოლა უძველესი დინოზავრის სტატუსისთვის

პალეონტოლოგებმა უძველესი დინოზავრის ნამარხს მიაკვლიეს, რომელიც დაახლოებით 10-15 მილიონი წლით ადრე ცხოვრობდა, ვიდრე ყველა დანარჩენი სახეობა. ამ აღმოჩენამ შეიძლება შეაგვსოს ის ცარიელი ფურცელი, რომელიც გიგანტური ქვეწარმავლების ევოლუციის ხაზში შეიმჩნევა.

მეცნიერებისთვის ადრე უცნობი იყო *Nyasasaurus parringtoni* (ასე უწოდეს ახალაღმოჩენილ სახეობას). ის ორი ფეხით გადაადგილდებოდა, 2-3 მეტრი სიმაღლისა იყო და 20-დან 60 კილოგრამამდე იწონიდა. მეცნიერთა დასკვნები თუ სწორია, ეს ნიშნავს, რომ დინოზავრები ჩვენს პლანეტაზე დაახლოებით 243 მილიონი წლის წინ გამოჩნდნენ.

აღმოჩენა ადასტურებს, რომ მრავალი მილიონი წელიწადი გავიდა პირველი გიგანტური ქვეწარმავლების გამოჩენიდან ხმელეთზე მათ სრულ გაბატონებამდე. „ის ავსებს იმ სიცარიელეს, რომელიც არსებობდა ჩვენს წარმოდგენაში დინოზავრების ევოლუციის შესახებ“, — აცხადებს ლონდონის ისტორიის მუზეუმის თანამშრომელი პოლ ბარუტი.

მკვლევრები ჯერ ბოლომდე არ არიან დარწმუნებული, რომ *Nyasasaurus parringtoni* უძველესი

დინოზავრის სტატუსს იმსახურებს, რადგან მისი ნაშთები არასრულია და მხოლოდ ზედა ნაწილის ძვლებისა და ხერხემლის ექვსი მალისგან შედგება.

ეს აღმოჩენა ადასტურებს, რომ პირველი დინოზავრები სუპერკონტინენტ პანგეას სამხრეთ ნაწილში ცხოვრობდნენ. კონტინენტი ისა, რომელიც შემდეგ დაიშალა სამხრეთ ამერიკად, აფრიკად, ავსტრალიად და ანტარქტიდად.

„ჩვენ სულ უფრო შორეულ წარსულში ვწევთ დინოზავრების წარმოშობის დროს, იმ პერიოდში, როცა რეპტილიების ჯგუფის უმრავლესობის გამაღებელი ევოლუცია მიმდინარეობდა. დინოზავრები წარმოიშვნენ როგორც რეპტილიების ნაკლებმნიშვნელოვანი ჯგუფი, ისინი არცთუ დიდი ზომითა და მცირე რაოდენობით გამოირჩეოდნენ. მხოლოდ მოგვიანებით ხდება მათი რიცხოვნობის მოულოდნელი აფეთქება და ისინი დედამიწაზე დომინანტებად იქცნენ. მათი ბატონობა დაახლოებით 100 მილიონ წელიწადს გაგრძელდა“, — განმარტავს ბარუტი.

მოშაადებულია *The Daily Telegraph*-ის მასალების მიხედვით

ნიკორწმინდა

გალაკტიონი

ქებათა-ქება ნიკორწმინდას...

მაქვს მკერდს მიღებული
ქნარი, — როგორც მინდა —
ჩემთვის დიდებული
სხივი გამობრწყინდა.
მკვიდრად ააშენა,
ვინაც ააშენა
და ცით დაამშვენა
დიდი ნიკორწმინდა.
გზნებით დამკარგავი
გრძნეულ ჩუქურთმებით,
ქარგით დამქარგავი
ნაზი შუქურ-თმებით,
ნეტა ვინ აზიდა,
ან როგორ აზიდა,
რა ხელმა აზიდა
მაღლა ნიკორწმინდა!
რა განძი გვქონია,
რა მხნე, რა მდიდარი,
ჟღერს ქვის ჰარმონია —
დარობს რამდი-დარი.
კარგად გამოჰკვეთა,
ვინაც გამოჰკვეთა
სიბრძნით გამოჰკვეთა
მძლავრი ნიკორწმინდა.
აქ რომ თაღებია,
სვეტთა შეკონება,
ისე ნაგებია,
სიზმრის გეგონება.
ნეტა ვინ ააგო,
რა ნიჭმა ააგო,
რა მაღლმა ააგო
სვეტი — ნიკორწმინდა!
გრძნობ — ვით დიადია
თორმეტი სარკმელი,
ხაზებში ანთია
ცეცხლი მისარქმელი:
ნეტა ვინ აანთო,
რომ გრძნობით აანთო
და წლებს გადაანთო
ნათლად ნიკორწმინდა.
ხვეულთ დიადება
ვხედავ — რა უხვია,
დრომ მას დიადემა
კრძალვით შეუხვია.
ნეტა ვინ მოჰქარგა,
და როცა მოჰქარგა
შიგ მიჰქარგ-მოჰქარგა
გზნება — ნიკორწმინდა!
მკვეთრი და მოქნილი
ხაზთა დასრულება

არის ამოდქმნილი —
ნატერის ასრულება.
ეს ის სიმკვეთრეა,
ეს ის სიმდიდრეა,
რაითაც მკვიდრია
ბეგლი — ნიკორწმინდა.
შენის სულმნათისად
ასვლა ეროვანი:
ყელი გუმბათისა
მაღალღეროვანი,
ცამდის აღერილი,
ნებით აღერილი,
სათნოდ აღერილი
გშვენივს, ნიკორწმინდა!
შხერა ქართულია
სივრცის დაუნჯებით,
თვალი გართულია
ფრთიან ფასკუნჯებით:
ფრთები, ფრთები გინდა,
კიდევ ფრთები გინდა,
გინდა დაუფლო
სივრცეს, ნიკორწმინდა!
შენ, ფრთამოღულუნეს
ჟამთა სიმაღლეზე,
ჩვენი საუკუნე
გიცავს, უახლესი:
მძლავრი ხელოვნება,
ხალხის ხელოვნება —
ბრწყინავს საქართველოს
ქებად ნიკორწმინდა!

მიუგარი ტაძარი
და სამრეკლო

რაჭა თვალწარმტაცი და ამოუცნობი კუთხეა. იგი მდებარეობს დასავლეთ საქართველოს უკიდურეს ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში. ისტორიულ-გეოგრაფიულად რაჭა სამკუთხედ იყოფოდა: მთის რაჭად, ზემო რაჭად და ქვემო რაჭად. რაჭას ოთხივე მხრიდან მაღალი მთები აკრავს: ჩრდილოეთით კავკასიონის ქედი, აღმოსავლეთით — ლიხის მთა, სამხრეთით — ნაქერალას მთა და დასავლეთით — სვანეთის მთები.

ვახუშტი ბატონიშვილის გადმოცემით, ამ ადგილს რაჭა ასეთი შემთხვევის გამო დარქმევია: ერთ ქართველ მონადირეს, რომელიც აქ პირველად დასახლებულა, ნაქერალადან გადმოუხედავს, განცვიფრებულა რიონის ვიწრო და ღრმა ხეობით, იგი ჭისტოვის მიუმსგავსებია და წამოუძახა, — ეს რაჭა ყოფილაო! ამის შემდეგ ამ მხარეს რაჭა დარქმევია.

რაჭა გამოირჩევა ისტორიული ძეგლების სიუხვითა და მრავალფეროვნებით. XI საუკუნის ნიკორწმინდა, შუა საუკუნეების ხოტევი, XVIII საუკუნის ბარაკონი და მთისკალთა, მრავალძალის X-XI საუკუნეების ეკლესიები მცირე ჩამონათვალა ჩვენს წინაპართა მიერ შექმნილ მრავალ ტაძართა შორის.

ჟურნალი „ისტორიანი“ რამდენიმე ნომერში მკითხველს სთავაზობდა რუბრიკას „ისტორიული ტურიზმი“. ვაგრძელებთ ამ ციკლს და კონკრეტული ტურისტული მარშრუტების პარალელურად, ცალკეული ძეგლების აღწერილობას შემოგთავაზებთ. ამჯერად ამბროლაურის რაიონის სოფელ ნიკორწმინდაში ვიმოგზაუროთ, სადაც მდებარეობს ამავე სახელწოდების უნიკალური ტაძარი.

X საუკუნის ბოლოს, რაჭის საერისთავოს შექმნის შემდეგ, ერთიანი საქართველოს პირველი მეფის, ბაგრატ III-ის ბრძანებით საძირკველი ჩაეყარა წმინდა ნიკოლოზის სახელობის დიდი ტაძრის მშენებლობას, რომელიც ამ საერისთავოს რელიგიურ ცენტრად იქცა.

ნიკორწმინდის ტაძარი ეროვნული ხუროთმოძღვრების შედევრია. აგებულია XI საუკუნის დასაწყისში, 1010-1014 წლებში. ეს ის პერიოდი, როცა დიდი ყურადღება ექცეოდა ფასადების დეკორაციულ გაფორმებას. სწორედ ამ მხრივ ნიკორწმინდის დეკორი ქართული მონუმენტური პლასტიკის მიღწევაა.

ძეგლს თავისი არსებობის განმავლობაში დიდი ცვლილებები არ განუცდია. ეს კი იშვი-

ათობაა. ტაძრის გუმბათი პირვანდელი სახითაა შემორჩენილი.

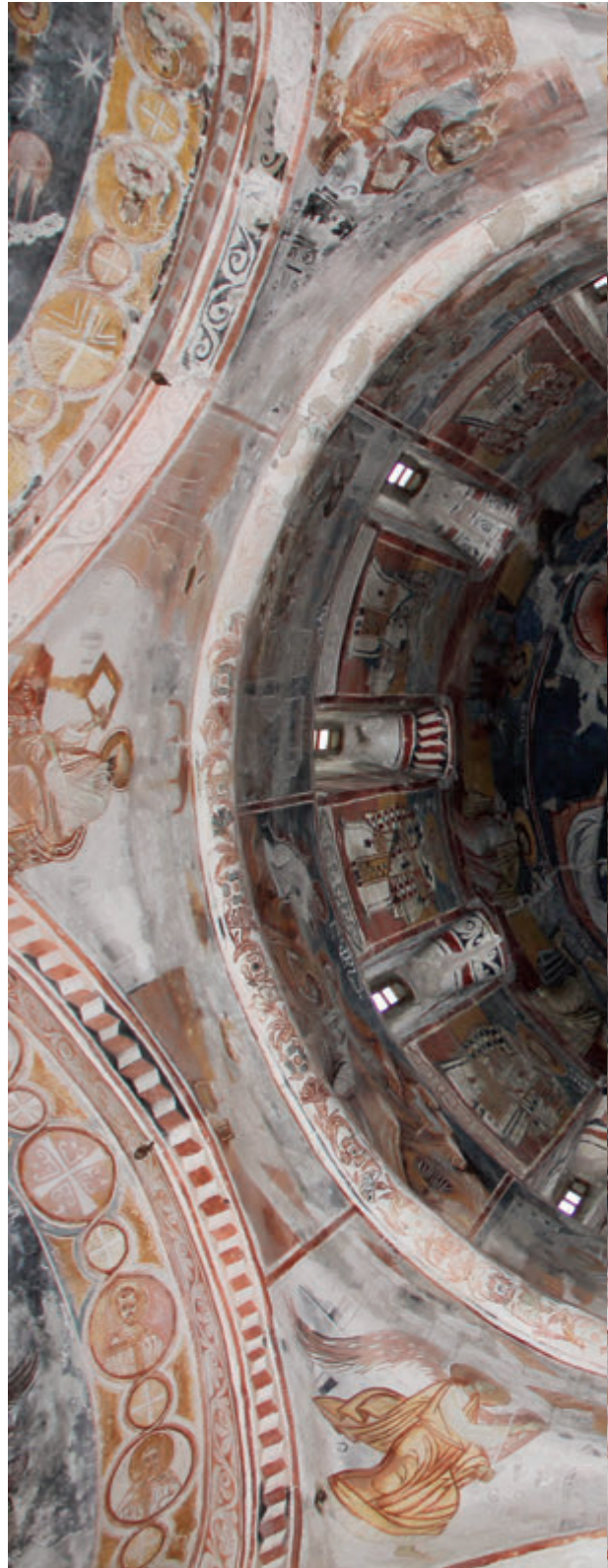
XVI საუკუნეში იმერეთის მეფის, ბაგრატ III-ის ხელშეწყობით ნიკორწმინდა განაახლეს. ამ ფაქტის დამადასტურებელია 1534 წელს მეფის მიერ ტაძრისთვის ბოძებული სიგელი: „ჩვენ მეფეთ მეფემან ბაგრატ... ხელ-ვყავით აღშენებად დაკინებულისა მონასტრისა... და შევქმენ საყდრად საეპისკოპოსოდ“. აქედან მოყოლებული, ნიკორწმინდა რაჭის საეპისკოპოსო ტაძრად მოიხსენიება.

ნიკორწმინდის შესახებ ბევრი ისტორიკოსი თუ მოგზაური წერდა. XVIII საუკუნეში ტაძარი დაუთვალიერებიათ რუს ელჩებს, ტოლოჩანოვსა და იველევს. და ასე გადმოგვცეს: „გავემგზავრეთ ალექსანდრე მეფის რაჭაში... ეკლესია ქვისაა, დიდი, საქმედ საკვირველი, ნიკოლოზ საკვირველმოქმედის სახელზე... ეკლესიის ახლოს არის ქვის გალავანი ორი კარით. იმავე ეკლესიაში დასაფლავებული არიან მეფის მახლობელი ნათესაები... აკლდამები გამართულია ეკლესიის კედლებში“. ელჩების ჩანაწერებში მოხსენიებულია ეკლესიის გალავანი, რომელიც დღესდღეობით მორღვეულია, მხოლოდ მისი ნაშთებია შემორჩენილი. ხოლო რაც შეეხება მეფის ახლობელთა აკლდამებს, ისინი ძველის განახლებისას გადაუფარავთ.

ეკლესია ფორმით ცენტრალურ-გუმბათოვანია. ტაძრის ექსტერიერი რთულია და ელეგანტურობას მოკლებული. განსაკუთრებით, გუმბათის ყელის მასიურობის გამო, მაგრამ ორნამენტების სიუხვე, მრავალფეროვნება, შესრულების ძალიან მაღალი ხარისხი მნახველზე ძლიერ შთაბეჭდილებას ტოვებს. ქრისტიანული სიუჟეტების გვერდით ბევრია ისეთი მოტივიც, რომლებიც ხალხურ წინარეკრისტიანულ რწმენასთან უნდა იყოს დაკავშირებული.

ნიკორწმინდის ფასადები და ეგვიტერები, ჩუქურთმათა გარდა, მორთულია უაღრესად მნიშვნელოვანი რელიეფური ქანდაკებებით: აქ არის წმინდანთა გამოსახულებები, მრავალფიგურიანი სცენები, რეალური და ფანტასტიკური ცხოველები.

ინტერიერში შემონახულია XVII საუკუნის ფრესკები და გვიანდელი ხანის ქართული კედლის მხატვრობის დამახასიათებელი ნიმუშები.

რაჭის ერისთავთა ოჯახი. ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთ აბსიდა

აღმოსავლეთ ფასადზე წარმოდგენილია ფერისცვალების სცენა, ხოლო სამხრეთ ფრონტონზე ქრისტეს მეორედ მოსვლა და ჯვრის ამადლების კომპოზიციები, რომლებიც შინაარსობრივად ატარებს უფლის ძლევა-სილეს იდეას. განსაკუთრებით გამოირჩევა ტაძრის კამარა, რომელზედაც გამოსახულია ორნამენტულად მორთული სხივი და მასში ჩასმული ჯვარი.

ტაძარში არსებული რთული მხატვრობა XVI-XVII საუკუნეებით თარიღდება და გამოკვეთილია მხატვრობის ორი ფენა. მრავლადაა საერო პირთა პორტრეტები, რომელთაც თან ახლავს წარწერები. ვარკვევთ, რომ ნიკორწმინდა გვიანშუასაუკუნეებში ადგილობრივი თავადების, წულუკიძეთა საძვალეს წარმოადგენდა.

ბარელიეფის ოვალურ მხარეზე მოთავსებულია ლამაზად ამოკვეთილი წარწერა, რომლის ავტორიც ლოცავს გაერთიანებული საქართველოს მეფეს ბაგრატ III-ს და მის მემკვიდრეს: „ქრისტე, ძეო ღმრთისაო, ადიდე სიმრთელით და დღეგრძელობით შენ მიერ გვირგვინოსანი ბაგრატ აფხაზთა და რანთა მეფე და ქართველთა კურაპალატი და გაზარდე ძე მათი გიორგი ნებასა შენსა და მეოხე-

ბითა წმიდისა მღვდელმთავრისა ნიკოლოზისათა“. წარწერა ადასტურებს ტაძრის აგების თარიღს. კერძოდ, საქართველოს მეფემ ბაგრატ III-მ რანი დაახლოებით 1010-1014 წლებში აიღო და სწორედ ამ პერიოდშია ნიკორწმინდა აგებული.

ეკლესიის დასავლეთ კედელზე, სარკმლის მარჯვნივ, მოხსენიებულია ტაძრის მოძღვარი გიორგი: „წმიდაო ნიკოლოზ, შეიწყალე გიორგი მოძღვარი ამის წმიდისაი ეკლესიისაი“.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ნიკორწმინდის ინტერიერის დეტალური შესწავლის საფუძველზე ვარკვევთ ორ ისტორიულ ფენას.

პირველი ფენა აღრინდელია და ადგილადგილდა მოჩანს.

მეორე ფენა გვიანი ხანისაა და ხატწერისა და მხატვრობის აღწერა შესაძლებელია.

XI-XIII საუკუნეებში ნიკორწმინდა რაჭის ერისთავ კახაბერიძეთა საგვარეულო მონასტერს წარმოადგენდა, რაც დასტურდება ტაძარში არსებული რამდენიმე წარწერით: „მე კახაბერ... ძემან... ერისთავთერისთავისა რატიმან მოუჭყდე ხატი ესე ჯუარცუმიისა... სადღეგრძელებლად ძისა ჩემისა ერისთავთ ერისთავისა, რაჭის ერისთავის რატიმან“.

XIII საუკუნის 80-იან წლებში დასავლეთ საქართველოს მეფემ დავით VI ნარინმა ღალატის ბრალდებით კახაბერიძეთა დინასტია ამოწყვიტა. სწორედ ეს იყო მიზეზი იმისა, რომ ნიკორწმინდამ დაკარგა მფარველი და იგი საგრძნობლად დასუსტდა. XVI საუკუნის 30-იან წლებში იმერეთის მეფემ ბაგრატ III-მ გამოიჩინა მზრუნველობა და განაახლა ტაძარი.

ხატწერისა და მხატვრობის მეორე ფენა ეკუთვნის XVII საუკუნეს. როგორც სურათებიდან ვასკვნით, იგი მოხატული უნდა იყოს წულუკიძეთა ფეოდალური გვარის მიერ ამავე პერიოდის II ნახევარში. ეს გვარი ცნობილია 1451 წლიდან და მისი წარმომადგენლები დიდი ღვაწლით გამოირჩეოდნენ დასავლეთ საქართველოს ეკლესია-მონასტრების მშენებლობის საქმეში. იოანე ბატონიშვილის ცნობით, თავადის წოდება მიუღიათ იმერთა მეფის გიორგი III-ის ზეობისას, 1605 წელს, ხოლო იმერეთის მეფეს ალექსანდრე III-ს საფიცრის წიგნში ჰყავდა მოხსენიებული მერაბ წულუკიძე, რომელსაც აუგია ხოტევისა და თლუღის ტაძრები.

ნიკორწმინდის ტაძრის საკურთხევლი

დღეისათვის ნიკორწმინდა უამრავ ქართველ და არაქართველ დამთვალიერებელს იზიდავს.

2007 წლის 24 ოქტომბრიდან ნიკორწმინდის მონასტერი შეტანილია იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის საცდელ სიაში.

წინა გვერდი

ტაძარი სახელგანთქმულია ჩუქურთმების სიმრავლითა და მრავალფეროვნებით

ბაღმო და ტოგო — ალასკის გმირები

1925 წლის ეპოქაა ძალღების მონაწილეობით

1925 წლის იანვარში ალასკის შტატის პატარა ქალაქ ნომიდან ტელეგრაფით მოვიდა შეტყობინება: „ნომი იძახებს! ნომი იძახებს! ჩვენთან დიფტერიის ეპიდემიის აფეთქებაა! არ გვაქვს შრატი, სასწრაფოდ გვესაჭიროება დახმარება! ნომი იძახებს!“ ეს შეტყობინება ახლომდებარე ყველა ქალაქში მიიღეს, თუმცა დახმარება რეალურად არავის შეეძლო. სააგადმყოფოებში დიფტერიის საწინააღმდეგო ანტიტოქსინი არ აღმოაჩნდათ.

XIX საუკუნეში ოქროს ციებ-ცხელების შედეგად გაჩენილი პატარა დასახლება ნომი 1925 წლისთვის 1429 კაცს ითვლიდა. ეს ქალაქი თითქმის მოწყვეტილი იყო გარესამყაროს და ფაქტობრივად, ქვეყნის დასალიერზე მდებარეობდა. მკაცრი არქტიკული ზამთარი კიდევ უფრო მიუდგომელს ხდიდა ნომს. სახიფათო ინფექცია ძალას იკრებდა. დიფტერი-

ის პირველი მსხვერპლი გახდა 5 წლის ინუიტი ბიჭუნა. მალე 7 წლის გოგონაც დაიღუპა. აუადლებოდნენ ძირითადად ბავშვები და მოზარდები. ქალაქში კარანტინი გამოცხადდა. ნომის ერთადერთი ექიმი კურტის უელჩი უძლური იყო რამე მოემოქმედებინა. სააგადმყოფოში არსებული ანტიტოქსინის შრატი ვადაგასული იყო. ნომიდან ყველაზე ახლოს ანტი-

ალასკის ქალაქი ნომი დღეს

ტოქსინი ჰქონდათ ალასკის სამხრეთ ნაწილში მდებარე, 1528 კილომეტრით დაშორებულ ქალაქ ანკორიჯში. წარმოუდგენელმა ყინვამ, თოვლმა, ძლიერმა ქარბუქმა, ნისლმა ყოველმხრივ გზა მოუჭრა ადამიანებს წამლის ტრანსპორტირებისთვის. წლის განმავლობაში შეიძლება თვეს ნომის სანაპირო ყინულით იყო დაფარული. საზღვაო სანავიგაციო სეზონი დიდი ხნის დამთავრებული იყო და ანკორიჯიდან ნომამდე გემით წამლის მიტანა ვერ მოხერხდებოდა. ძლიერი ქარბუქისა და ყინვის გამო ვერ შეძლეს ანკორიჯში არსებული ღიაკაბინიანი თვითმფრინავის ამუშავება. სიეტლიდან აერობლანით წამლის წამოღებაც არქტიკული შტორმის გამო ჩაიშალა. რჩებოდა ერთადერთი შესაძლებლობა — მატარებელი. თუმცა ანკორიჯიდან გამოძავალი სარკინიგზო ხაზი მთავრდებოდა ცენტრალურ ალასკაში მდებარე ქალაქ ნენანაში. ამ ადგილიდან კი ნომამდე კიდევ 1085 კილომეტრი რჩებოდა.

დრო არ ითმენდა. მატარებლით ანტიტოქსინი უკვე ნენანაში მიიტანეს, ერთადერთ იმედს წარმოადგენდა მარხილში შებმული ძაღლები. მხოლოდ ისინი თუ შეძლებდნენ ნენანასა და ნომს შორის ურთულესი გზის გავლას. ქალაქის მცხოვრებლებმა გადაწყვიტეს, მარხილში შებმული ძაღლების ჯგუფები შეექმნათ, რომლებიც მძიმე გზას მონაკვეთებად დაინაწილებდნენ.

მარხილში შებმულ ძაღლებს ისტორიულად ძველი დროიდანვე იყენებდნენ ევროპის, აზიისა თუ ჩრდილოეთ ამერიკის არქტიკულ რეგიონებში. ეს ტრადიცია არსებობდა ციმბირშიც, ძველ ესკიმოსებშიც, ასევე გრენლანდიის, ლაპლანდიისა და ისლანდიის მცხოვრებთა შორის. როგორც წესი, მარხილის შიდა მხარე დათბუნებული იყო ბეწვეულით. იყო 5- ან 4-ძაღლიანი, ასევე 12- ან 10-ძაღლიანი მარხილები. ამ საქმისთვის განკუთვნილი ძაღლები გამოირჩეოდნენ სისწრაფით, ძალით, გამძლეობით. ყველა ეს თვისება ძაღლიან სჭირდებოდათ იმ ძაღლებს, რომლებიც 1925 წლის ისტორიულ მარშრუტს გაჰყვებოდნენ ნენანიდან ნომამდე. გზა რომ რთული იქნებოდა, ამას ყველა ზედებოდა. ნომში შეეცადნენ, მარხილებისთვის საუკეთესო კაიურები (მარხილის ძაღლების ხელმძღვანელი) აერჩიათ. ეს საქმე თავად გუბერნატორმა აიყვანა პირად კონტროლზე. მან ოფიციალურად დაამტკიცა მარ-

ინუიტი ინდიელი ბიჭუნა

ხილებით ნომამდე წამლის მიტანის გეგმა. გუბერნატორმა სკოტ ბონმა ამერიკის შეერთებული შტატების საფოსტო განყოფილების უფროსს დააჯალა საუკეთესო ძაღლები და კაიურები შეერჩიათ, რადგან ნებისმიერი შეცდომა შეიძლება ძვირად დასჯდომოდათ.

9-კილოგრამიანი შრატის კონტეინერი ნენანის რკინიგზის სადგურში 27 იანვრის ღამით გადასცეს ბილ შენონს. გაუსაძლისი ყინვისგან დასაცავად ყუთი ირმის ბეწვში იყო გახვეული. შენონის მარხილს მარშრუტის პირველი მონაკვეთი უნდა გაეგლო და კონტეინერი ნენანადან ტოლოვანაში მიეტანა. წაშრომი ჩაირთო... გადაწყდა, მარხილებს შეუსვენებლად ევლოთ დღისითაც და ღამითაც. ამიტომ მთლიანი გზა სხვადასხვა ზომის მონაკვეთად დაიყო. შეზღვედრის პუნქტში წინამორბედს ელოდებოდა დასვენებული მარხილი, რომელსაც თავის მხრივ გზის ბოლოში მომდევნო მარხილი ელოდებოდა. ამ დროისთვის ცენტრალურ ალასკაში ჰაერის ტემპერატურა -47 გრადუსამდე დაეცა. ნომსა და ნენანას შორის გადაშლილ ტუნდრაში არქტიკიდან წამოსული ცივი ქარი უბერავდა. შენონის ძაღლებმა კარგად იარეს. მგზავრობისას ტემპერატურამ -52 გრადუსამდე დაიწია და შენონს ცეცხლის დანთებამ მოუწია წამლის გასათბობად. 28 იანვარს მისი მარხილი დანიშნულების ადგილას იყო. შრატი ედგარ კელენდესმა გადაიბარა. იგი მენლი ჰოტ სპრინგსამდე უნდა მისულიყო. გამგზავრებამ-

ლეონარდ სეპალა

ძალი და მისი პატრონი —
ტოგო და სეპალა

დე მასაც მოუწია წამლის გათბობამ. იმავე დღეს მარხილმა მშვიდობიანად ჩააღწია მენ-ლი ჰოტ სპრინგსამდე. საერთო ჯამში ძაღლებმა უკვე 134 კილომეტრი გაიარეს. მესამე მონაკვეთზე შრატის გადატანა დენ გრინმა დაიწყო. მას ფიშ ლეიკში ელოდებოდა ჯონი ფოლჯერი. ყველაფერმა კარგად ჩაიარა და 28 იანვარსვე შრატმა ფიშ ლეიკს მიაღწია. ამ პუნქტამდე მარხილების მარშრუტი აღმოსავლეთიდან დასავლეთის მიმართულებით მდინარე ტენანას მიუყვებოდა, ფიშ ლეიკიდან კი ძაღლების გზა უკვე ალასკის მთავარ მდინარეს — იუკონს გაჰყვა. საქმეში ჯონი ფოლჯერი და მისი ძაღლები ჩაერთვნენ. მათ წამალი ტენანაში უნდა ჩაეტანათ. მარხილმა წარმატებით გაიარა 42-კილომეტრიანი მონაკვეთი და 29 იანვარს წამალი უკვე სემ ჯოზფეის მარხილში იყო. ჯოზფეს კელენდსში ელოდებოდნენ. მანაც სწრაფად გაიარა 55-კილომეტრიანი გზა.

ამ პუნქტის შემდეგ ერთიანი მარშრუტის კიდევ 11 სხვადასხვა სიგრძის მონაკვეთი გაიარეს. დანიშნულების ადგილებში შრატს ახალი მარხილი იბარებდა. ძაღლებისა და ადამიანების თავგანწირვით ნომისკენ მიმავალი წამალი ხელიდან ხელში გადადიოდა და დანიშნულების ადგილამდე მისასვლელი მანძილიც მცირდებოდა. 31 იანვრისთვის ანტიტოქსინი უკვე შაკტულიკში იყო. აქედან ყველაზე რთული მონაკვეთი იწყებოდა. ამინდიც გაუარესდა და ძნელი წარმოსადგენია, რა ბედი ეწეოდა წამოწყებას, რომ არა გასაოცარი ძაღლების — ბალტოსა და ტოგოს თავგანწირვა. ისევე როგორც მათი პატრონებისა — გუნარ კასენისა და ლეონარდ სეპალას.

31 იანვარს კაიურმა მაილს გონანგნიანმა ანტიტოქსინი ჩაიტანა სოფელ შაკტულიკში. მისმა ძაღლებმა 64 კმ გაიარეს. წამალი კვლავ გაათბო ჰენრი ივანოფმა და ლეონარდ სეპალას მარხილთან შესახვედრად გასწია. ქარბუქი იმდენად ძლიერი იყო, რომ გზის გარჩევა თითქმის შეუძლებელი გახდა. ტემპერატურა -64 გრადუსამდე ჩამოვიდა. გაჩნდა საფრთხე, რომ ივანოფი ვეღარ გაიკვალავდა გზას და სეპალას ასცდებოდა. ქარბუქის გამო კინადამ ასეც მოხდა, ივანოფმა შემთხვევით შენიშნა საწინააღმდეგო მხრიდან მომავალი სეპალა. თუმცა ამ უკანასკნელმა ივანოფი ვერ შენიშნა და ანტიტოქსინით დატვირთულ მარხილს გვერდით ჩაუარა. ივანოფმა ძაღლები

სასწრაფოდ შემოაბრუნა და სეპალას დაედევნა. ივანოფმა დაიყვირა: „შრატი! შრატი! ის მე მაქვს!“ საბედნიეროდ, სეპალამ ძახილი გაიგონა, მარხილი შეაჩერა და ანტიტოქსინი გადაიბარა. მის ძაღლებს წამალი გოლოვინში უნდა ჩაეტანათ. როგორც შემდგომ აღმოჩნდა, ეს მარშრუტის ურთულესი მონაკვეთი იყო. ამ გზის გავლა ალბათ ვერც მოხერხდებოდა, რომ არა გამოცდილი კაიური სეპალა და მისი ძაღლი ტოგო.

ტოგო იყო მოზრდილი, 22-კილოგრამიანი ციმბირული ჰასკის ჯიშის ძაღლი. სეპალას ძაღლებმა სამ დღეში 247 კილომეტრი ნისლში, ყინვაში, ქარბუქსა და გრიგალისებურ ქარში გაიარეს. ხილვადობა იმდენად ცუდი იყო, რომ სეპალამ ყველანაირი ორიენტაცია დაკარგა. ერთ-ერთ კრიტიკულ მომენტში მარხილის მართვა მან მთლიანად ტოგოს მიანდო. ძაღლი უშეცდომოდ იკვალავდა გზას. თუმცა მთავარი სირთულე წინ იყო. ანგელიკთან მისვლისას სეპალამ დროის მოსაგებად მოკლე გზით წასვლა გადაწყვიტა, ამისთვის კი ნორტონის გაყინული ყურე უნდა გადაეკვეთა. ეს ძალიან სახიფათო იყო, მაგრამ სეპალამ იცოდა თითოეული წუთის ფასი და უდიდეს რისკზე წავიდა.

მთელი გზა ძაღლების თათებქვეშ ნორტონის ყურის გაყინულ ზედაპირს ტკაცუნნი გაუდიოდა. ნებისმიერ მომენტში შეიძლებოდა ყინული გამსკდარიყო და და მარხილი წყალში ჩაეტანა. ერთგან ყინული მართლაც გაიბზარა მარხილის ირგვლივ და ძირითად მასას მოწყვდა. ყინულის კუნძულზე დარჩენილი ტო-

გუნარ კაასენი და ბალტო

წამლის ტრანსპორტირება ნომისკენ

ნომამდე წამლის ჩასატანად ნენანადან ურთულესი 1085 კილომეტრი დაახლოებით 127,5 საათში გაიარეს

გო და მარხილი რამდენიმე საათს ნორტონის ყურის წყლებში დრეიფობდა. საბოლოოდ ყინულის ნაგლეჯი დინებამ ნაპირამდე მირიყა. ყინულის კუნძულს მთლიანი ყინულის ზედაპირამდე მეტრ-ნახევარი აშორებდა. ტოგო გადახტა. მისი ყელსაბაში გაიხა. ძაღლმა კბილებით ამოიტანა იგი წყლიდან და ყინულის კუნძული თავისკენ მოზიდა. მეორე მხარეს ტოგოსთან ერთად სეპალაც იყო გადასული. ძაღლისა და ადამიანის საოცარი სიმამაცის წყალობით მარხილი „დიდ ყინულზე“ გადავიდა და გზა განაგრძო. ნორტონის ყურის დარჩენილი ნაწილის გაგლისას სეპალა ცდილობდა, მოხუცი ესკიმოსის რჩევისამებრ, ნაპირთან რაც შეიძლება ახლოს ევლო. თუმცა ყინულის გასკდომისა და წყალში ჩავარდნის საშიშროება მაინც სასუსებით რეალური იყო. თუმცა საოცარი ძაღლის დახმარებით სეპალამ ნორტონის ყურის სწრაფი გადალახვა და დაკარგული დროის ანაზღაურება შეძლო.

მარხილში თითოეული ძაღლი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს, მაგრამ მთავარი ამოცანა მაინც წინამძღოლ ძაღლს ეკისრება. ნომელების ბედად, ეს ტოგო იყო. სიმამაცესა და გამძლეობასთან ერთად, ძაღლი შეუცდომლად იკ-

ვლევდა უსაფრთხო გზას, მარშრუტს ღამის სიბნელეშიც კი არ აცდენილა. ყინულის ნასკდომებსა და ღრმულებს მარხილმა თავი მისი მეშვეობით აარიდა. ტოგო დაღლილ და გაყინულ ძაღლებს აიძულებდა, ემოძრაეთ და არ დანებებულიყვნენ. გზად სეპალას ძაღლებმა 1500 მეტრის სიმაღლის მთაც გადაიარეს, ლიტლ მაკკინლი... სეპალამ გოლოვინამდე ჩააღწია. ტოგო იმდენად იყო დაღლილი, რომ სირბილი ფიზიკურად აღარ შეეძლო, თათებიც მოყვინა. იდგა 1-ელი თებერვალი. საერთო ჯამში სეპალას ძაღლებმა 418 კილომეტრი გაიბრბინეს.

ანტიტოქსინი ჩარლი ოლსონის მარხილმა გადაიბარა. ამ მომენტიისთვის ნომში დიფტერიის შემთხვევების რაოდენობა 28-მდე ავიდა. ქარი 128 კმ/სთ- სიჩქარით უბერავდა. ექიმმა უელჩმა მარხილის შეჩერება გადაწყვიტა. იგი მძიმე არჩევანის წინაშე იდგა. მისი თქმით, უამინდობის პირობებში მარხილის დაღუპვისა და წამლის საერთოდ დაკარგვის საშიშროების გამო უმჯობესი იყო ანტიტოქსინის დაგვიანებით, მაგრამ მაინც მიღება. ჩარლი ოლსონს ბლაფში ელოდებოდნენ. ოლსონმა სწრაფად იარა და დანიშნულების ადგილას იმავე დღეს ჩავიდა. გზაში კაიურს მოყინვის გამო ხელები

წაერთვა, როცა ძაღლებს საბანში ფუთნიდა. მისი თავგანწირვის შემდეგ ანტიტოქსინი წარმოშობით ნორვეგიელმა კაიურმა გუნარ კაასენმა ჩაიბარა. კაასენის მარხილის წინამძღოლი იყო ასევე ციმბირული ჰასკის ჯიშის ძაღლი ბალტო. ბლაფიდან ნომამდე 84 კილომეტრამდე იყო დარჩენილი. ეს ძნელი გზა იყო, გრივალისებური ქარი არათუ ჩერდებოდა, არამედ პირიქით, ძლიერდებოდა.

ბალტო ამ ისტორიული მარშრუტის გავლის მომენტისთვის 6 წლის იყო. იგი 1919 წელს ნომში დაიბადა. მას სახელი ნორვეგიელი გეოგრაფის, მოგზაურისა და ეთნოგრაფის, სემიუელ ბალტოს პატივსაცემად დაარქვეს. ოქროს ციებ-ცხელებისას ერთხანს ნომში იმყოფებოდა. ბალტოზე დიდ იმედს არ ამყარებდნენ, რადგან სამარხილედ ნელ ძაღლად მიიჩნეოდა. თუმცა სულ მალე ყველამ დაინახა, რა შეძლება ბალტოს.

მეცნიერთა ვარაუდით, ამ ჯიშის ძაღლები პირველად ჩუქჩებთან გაჩნდა. ჰასკებს ჰქონდათ ხშირი ბეჭვი, წაწვეტებული ცხვირი, წამოზნექილი ყურები და აპრეხილი კუდი. XX საუკუნის დასაწყისიდან ამ ჯიშის ძაღლები აქტიურად შეჰყავდათ ალასკაში. 1900-1920-იან წლებში ალასკის უდიდეს ნაწილში გადაადგილების ძირითადი საშუალება მარხილში შებმული ძაღლები იყო. საინტერესოა, რომ ციმბირული ჰასკი და ალასკის მალამუჭი ერთადერთი ჯიშის ძაღლებია, რომლებიც არა-

ნაირ ვითარებაში ადამიანს არ კბენენ.

ბალტოს მარხილი ალასკის ტუნდრის სიჩუმეში მიიკვლევდა გზას. ამინდი კიდევ უფრო გაუარესდა და გუნარ კაასენმა ორიენტაცია დაკარგა. იგი გაცდა სელმონს, სადაც ანტიტოქსინის გადასაბარებლად ელოდებოდნენ. მალე უკანვე მობრუნდა, მაგრამ გრივალისებური ქარი იმდენად ძლიერი იყო, რომ მარხილი გადაყირავდა, წამლის ყუთი კი ღრმა თოვლში ჩაეფლო. კაასენმა სასწრაფოდ დაიწყო თოვლის თხრა და ანტიტოქსინის ძებნა. უკეთ რომ შევერძნო თოვლში ჩაკარგული ყუთი, ხელთათმანი გაიძრო და ძიება ისე განაგრძო. კაიურმა ანტიტოქსინი იპოვა, მარხილი მოაწესრიგა და გზა განაგრძო.

2 თებერვალს ბალტოს მარხილი სეიფტი პოინტში იყო, სადაც წამალი ედ რონს უნდა გადაეხარებინა. კაიურს ეძინა. რონი ფიქრობდა, რომ დაგვიანებული წამალი სელომონში იყო გაჩერებული. დროის ეკონომიის მიზნით კაასენმა აღარ გააღვიძა კაიური, ამინდიც გამოკეთდა და მან გადაწყვიტა, ნომამდე დარჩენილი გზაც გაეკვლო. იქამდე 33 კილომეტრი რჩებოდა. გამოდარება დროებითი აღმოჩნდა და კვლავ ქარბუქი ამოვარდა, ყინვაც გაძლიერდა და ქარიც. კაასენს მარხილის მართვა ფიზიკურად აღარ შეეძლო, კიდურები მოეყინა და ვეღარც მოძრაობდა. ერთი შეხედვით

ბალტოს ნახვადღეს კლოფენდის ბუნების ისტორიის მუზეუმშია შესაძლებელი

ბალტოს ძეგლი ნიუ-იორკის ცენტრალურ პარკში
ყინულისანი ლაშქრობის ყველა მონაწილეს მიუძღვნეს

ყველანაირი იმედი, რომ წამალი ნომამდე ჩა-
აღწევდა, გაქრა. მაგრამ კრიტიკულ მომენ-
ტში ბალტომ მთელი პასუხისმგებლობა სა-
კუთარ თავზე აიღო. ძალღი და მოუკიდებლად
გაუძღვა მარხილს, ქარბუქიდან გამოიყვანა და
გადაარჩინა დაღუპვას მდინარე ტოპკოკთან.
ბალტომ შეუცდომლად იარა, არც ერთხელ
არ გადაუხვევია გზიდან და ყველა განსაც-
დელს აარიდა თავი.

2 თებერვალს კვირას, დილის ექვსის ნახე-
ვარზე ბალტოს მარხილი ნომის ცენტრალურ
ქუჩაზე შევიდა. ანტიტოქსინმა ქალაქში ჩა-
აღწია. ბალტომ და მისმა ძაღლებმა 85 კი-
ლომეტრი შვიდ-ნახევარ საათში გაირბინეს.
ანტიტოქსინი გაყინული იყო, თუმცა არ და-
ზიანებულა. შრატის დახმარებით ნომში დიფ-
ტერიის ეპიდემია ხუთ დღეში შეაჩერეს.

ქალაქში შესული ძაღლები ისეთი დაღლი-
ლი იყვნენ, ყვეფაც არ შეეძლოთ. კაასენმა კი
რამდენიმე ადრეულად გაღვიძებული თვით-
მხილველის წინაშე თავი ვერ შეიკავა და მი-
წაზე დაეცა.

ბალტოს, ტოგოსა და ამ მარშრუტის მო-

ნაწილე თითოეული ძაღლის საოცარმა ერთგუ-
ლებამ, თავგანწირვამ, გამძლეობამ ათეულო-
ბით ბავშვის სიცოცხლე გადაარჩინა. განსაკუთ-
რებით დიდი იყო ბალტოსა და ტოგოს როლი,
რომელთაც ყველაზე რთულ სიტუაციებში არ
დაიხიეს უკან და ამოცანას თავი გაართვეს.

ერთი დრამატული კვირის განმავლობაში
ნომი, მთელი ალასკა და მთელი ქვეყანა ადევ-
ნებდა თვალს ანტიტოქსინის მოგზაურობას.
იმედები მხოლოდ ერთგულ ძაღლებსა და გა-
მოცდილ კაიურებზე იყო დამყარებული... მათ
მიზანს მიაღწიეს და ბავშვების სიცოცხლე გა-
დაარჩინეს.

ნიუ-იორკის ცენტრალურ პარკში მრავა-
ლი ძეგლი და მემორიალია. მათ შორისაა
ქრისტეფორე კოლუმბის, უილიამ შექსპირის,
კლეოპატრას, ლევენდარული ჯაზმენის, დი-
უკ ელინგტონის სკულპტურები... მნახველთა
ყურადღებას იპყრობს პარკის ერთ მყუდრო
კუთხეში მდგარი ძაღლის ბრინჯაოს ძეგლი
ძეგლი. ეს ბალტოა. წარწერა მის ქვემოთ გვამ-
ცნობს: „ედღენება მარხილის ძაღლების შეუ-
პოვარ სულს, რომლებმაც 600-მილიან უგზო-
ობაში, არასაიმედო ზღვის ვინულისა და არ-
ქტიკული ქარბუქის გავლით, მიიტანეს შრა-
ტი ნენანადან დააუადებით მოცულ ნომში 1925
წლის ზამთარში“. ძირითადი წარწერის ქვე-
მოთ კიდევ სამი სიტყვაა დატანილი: „გამძლე-
ობა. ერთგულება. ინტელექტი“. ძეგლი იმ ამ-
ბიდან ათი თვის შემდეგ დაიდგა.

ეს ძეგლი, ბალტოს სახით, განასახიერებს
ტოგოსაც და ყველა იმ ძაღლს, რომლებმაც
უიმედო მდგომარეობაში მყოფ ნომს ანტი-
ტოქსინი ჩაუტანეს.

1925 წლის ისტორიული მარშრუტი ძაღ-
ლებმა ექსტრემალურ ყინვასა და ქარბუქში
გაიარეს. კაიურებმა და ძაღლებმა ალასკის არ-
ქტიკული ტუნდრის მთები, ხეობები, მდინა-
რეები რეკორდულად მცირე დროში, დაახლო-
ებით 127,5 საათში გაიარეს. საერთო ჯამში
მისიას 150-მდე ძაღლი ასრულებდა. ბევრი
მათგანი გზაში გაიყინა და დაიღუპა კიდევ.
ამ ძაღლების სახელები ჩვენთვის უცნობია,
მაგრამ ბალტოს ძეგლი თითოეულ მათგანს
ეკუთვნის...

ბალტოსა და ტოგოს თავგანწირვის ამბავს
დღესაც სიამყით იხსენებენ და ასწავლიან ბავ-
შვებს ალასკის შტატის სკოლებში.

ინდიანა ჯონსი სასამართლოში უჩივიან

კრისტალის თავის ქალის „ექსპლუატაციისთვის“

ილინოისის შტატის ფედერალურ სასამართლოში, კომპანიების Lucasfilm-ს, Disney-სა და Paramount Pictures-ის წინააღმდეგ ბელიზის მოსახლეობის სახელით სარჩელი შეიქმნა. კომპანიას უჩივიან, რომ 2009 წელს, ფილმში „ინდიანა ჯონსი და ბროლის თავის ქალის სამეფო“ ძვირფასი არტეფაქტის ასლი გამოიყენეს, რომელიც ბელიზიდან დიდი ხნის წინ გაიტაცეს.

ბელიზის არქეოლოგიის მუზეუმი და არქეოლოგი, დოქტორი ჯეიმი ოო მოპარული ბროლის თავის ქალის ბელიზელებისთვის დაბრუნებას, ხოლო სამი კომპანიისგან ზარალის ანაზღაურებას ითხოვს, რომელიც ეროვნული სიწმინდის კომერციული მიზნებისთვის გამოყენების გამო ბელიზის ხალხს მიადგა.

სარჩელში აღნიშნულია, რომ ფილმში გამოყენებული არტეფაქტი ბელიზის ხალხის საკუთრებაა და მას უფლება აქვს, მოითხოვოს წილი მოგებიდან, რომელიც კომპანიებმა ფილმის გაქირავებიდან მიიღეს. თანხამ \$786 მილიონი შეადგინა.

სათაგადასავლო ფილმის შემქმნელები ამ თემაზე კომენტარს თავს არიდებენ.

ბროლის თავის ქალის საიდუმლო ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესოა დედამიწაზე. სულ 21-მდე ასეთი არტეფაქტია ცნობილი. ისინი სხვადასხვა მუზეუმსა და კერძო კოლექ-

ციაში ინახება. ყველა მათგანი ბროლისგან (კვარცისაგან) არის დამზადებული და ადამიანის თავის ქალის ზუსტ ასლს წარმოადგენს.

სულ მსოფლიოში კრისტალისგან დამზადებული 21 თავის ქალაა

მაიას ტომების ქალაქი ლუბანტუნი

ჯეიმი ოო

პირველი აღმოჩენა 1924 წელს ჰონდურასში გაკეთდა. აღმოჩენის ავტორი ინგლისელი არქეოლოგი ფრედერიკ ალბერტ მიტჩელ-ჰეჯესი იყო. მეცნიერმა არტეფაქტს მაშინ მიაკვლია, როდესაც მაიას ტომის ქალაქ ლუბანტუნში გათხრებს ატარებდა. ჰეჯესს მისი ქალიშვილი, ენიც ეხმარებოდა.

ბროლის თავის ქალა პირველად სწორედ ენიმა ნახა. გოგონა იმ დღეს 17 წლის ხდებოდა, თუმცა სადღესასწაულო წვეულების ორგანიზების ნაცვლად, ერთ-ერთი ადგილის ქვებისგან გაწმენდით იყო დაკავებული. არქეოლოგების აზრით, ადგილი, სადაც არტეფაქტს მიაკვლიეს, საკურთხეველი უნდა ყოფილიყო.

ეს გასაოცარი აღმოჩენა გახლდათ. ბროლის თავის ქალის თვალბუდეები უჩვეულოდ ანათებდნენ. ქალას თავდაპირველად ქვედა ყბა აკლდა, რომელიც მოგვიანებით იქვე იპოვეს. აღმოჩნდა, რომ ქვედა ყბა ქალაზე მიდგმული იყო გორგოლაჭით და ადამიანის ქვედა ყბის ზუსტ ასლს წარმოადგენდა.

ბევრ არქეოლოგს ეჭვი ეპარებოდა ლუბანტუნის თავის ქალის ნამდვილობაში — ზოგს მიაჩნდა, რომ ენის დაბადების დღისთვის მოუშადა მამამ ასეთი საჩუქარი-სიურპრიზი.

1924 წლის 26 ივლისს ინგლისელმა ოფიცერმა თომას ჰანმა, რომელიც გატაცებული იყო არქეოლოგიით და თან ახლდა მიტჩელს, არტეფაქტის შესახებ მოუთხრო გაზეთ Illustrated London News-ს.

ენი მიტჩელ-ჰეჯესი კანადაში ცხოვრობდა და ღრმად მოხუცებულიც ხშირად იხსენებდა ამ აღმოჩენას.

„ზოგჯერ ვნანობ, რომ ეს ქალა მამას არ ჩავატანე საფლავში, — მას ასე სურდა. ეს ყველაზე შესაფერისი ადგილი იქნებოდა ამ ნივთისთვის. ეს ქალა სხვის ხელში ბოროტების წყარო ხდება“, — წერდა იგი 90 წლის ასაკში.

1964-დან 1970 წლამდე ჰეჯესის მიერ ნაპოვნ ბროლის თავის ქალას ამერიკელი რესტავრატორი ფრენკ დორლანდი იკვლევდა. მეცნიერის დასკვნით, ის ისეა დამზადებული, რომ პატარა ნიაჭზე ქვედა ყბა მოძრაობას იწყებს.

დორლანდმა კიდევ ერთი საინტერესო აღმოჩენა გააკეთა: როცა ბროლის ქალა ცეც-

ხლისკენ შეაბრუნა, თვალბუდეები უცებ ალოფ-ლივდა და ნათება დაიწყო. „ისეთი მძაფრი შეგრძნება იყო, რომ ტანში ჟრუნტელმა დამიარა“, — წერდა მეცნიერ-რესტავრატორი.

ჩანს, მაიას ტომის ინდიელები ბროლის თავის ქალას რიტუალისას იყენებდნენ და მისი დახმარებით ხალხში მოკრძალებასა და შიმშს აღძრავდნენ.

დორლანდმა დაასკვნა, რომ ლუბანტუნის თავის ქალა დაშზადებულია ბროლის ერთი ნამსხვრევისგან და მას დიდი ხნის განმავლობაში ამუშავებდნენ.

არტეფაქტი ისეა დაშზადებული, რომ როცა სხივი უკნიდან ეცემა, ქალაში ჩატანებული ბროლის ლინზის წყალობით თვალბუდეებს ანთებს. დორლანდს ვერ ამოეხსნა, როგორ მოახერხეს მაიას ინდიელებმა ბროლის ასე ზუსტად დამუშავება. დამუშავების კვალი მიკროსკოპის ქვეშაც კი არ ჩანს. დორლანდი მივიდა დასკვნამდე, რომ იმ დროში ხელით ასე დამუშავებას დასჭირდებოდა რამდენიმე საუკუნე 24-საათიანი შრომისა!

ბროლის თავის ქალის საიდუმლო ამ დრომდე ამოუხსნელია. მისი მნახველები და მფლობელები თანხმდებიან, რომ არტეფაქტის გვერდით მათ უცნაური შეგრძნებები უჩნდებათ. არტეფაქტების ნაწილი ცენტრალურ ამერიკაში, ნაწილიც ტიბეტშია ნაპოვნი, აგრეთვე გერმანიაშიც.

მოშზადებულია LiveScience-ის მასალების მიხედვით

ფრედერიკ ალბერტ მიტჩელ-ჰეჯესი და მისი ქალიშვილი ენი

კადრი მშატერული ფილმიდან ინდიანა ჯონსის შესახებ

▼ *ფილმისთვის დაშზადებული თავის ქალა არ არის მიტჩელ-ჰეჯესის ნაპოვნი თავის ქალის ზუსტი ასლი*

ბაზა 211

ჰიტლერის
საიდუმლო
აღბილსამყოფელი
ანტარქტიკაში?!

ადმირალმა კარლ დენიცმა, გერმანიის სამხედრო-საზღვაო ძალების სარდალმა, 1944 წლის 14 ოქტომბერს ქალაქ კილში საზღვაო აკადემიის კურსანტებთან შეხვედრისას განაცხადა: „გერმანიის წყალქვეშა ფლოტი ამავობს იმ ფაქტით, რომ შორს, ქვეყნის დასასრულს, ჩვენ ავაშენეთ ჩვენი დიადი ფიურერისთვის ამქვეყნიური სამოთხე, მიუვალი ციხესიმაგრე“.

ადმირალის ეს ნათქვამი მხოლოდ ომის შემდეგ გაახსენდათ, კერძოდ, ნიურნბერგის სასამართლო პროცესზე, როცა უკვე ნათელი შეიქნა ჰიტლერის ერთ-ერთი უახლოესი თანამებრძოლის, მარტინ ბორმანისა და ნაცისტუ-

რი პარტიის სხვა ლიდერთა უგზო-უკვლოდ გაქრობა. გარდა ამისა, თვითონ ადოლფ ჰიტლერის ცხედარიც ეჭვებს აღძრავდა. ცნობილია, რომ გერმანიის რაიხსკანცლერს რამდენიმე ორეული ჰყავდა. დასასრულ, ცხედრის იდენ-

ადმირალი
კარლ დენიცი
(ცენტრში)

ტიფიცირებაც კი ვერ მოხერხდა. გამოძიებლები ყველანაირად ცდილობდნენ, რამე სახის ინფორმაცია მაინც მიეღოთ ადმირალისგან ფიურერის „ამქვეყნიური სამოთხის“ შესახებ, მაგრამ მან ეს საიდუმლო სამარეში ჩაიტანა.

„შვადლება მისიისთვის“

საიდუმლო ნაცისტური ბაზის არსებობა მოსვენებას უკარგავდა გამარჯვებულთ. მოკლე ხანში გაირკვა, რომ ჯერ კიდევ 1938 წლის შემოდგომით ნაცისტური გერმანიის მესვეუ-

რებმა უჩვეულო დაინტერესება გამოიჩინეს ანტარქტიდისადმი. გერმანელებმა შესთავაზეს ცნობილ პოლარულ მკვლევარსა და ადმირალ რიჩარდ ეველინ ბერდს, მონაწილეობა მიეღო სამხრეთი მატერიკის გამოკვლევაში. ადმირალი ბერდი დათანხმდა და ჩამოფრინდა კიდევც ჰამბურგში, მაგრამ როცა დაინახა, რომ ხომალდის ტრიუმები სამეცნიერო მოწყობილობების გარდა დიდი რაოდენობით იარაღითაც იტვირთებოდა, მაშინვე უარი განაცხადა ექსპედიციაში მონაწილეობაზე.

ადმირალი და პოლარული მკვლევარი რიჩარდ ეველინ ბერდი

გერმანელების ექსპედიციამ დანიშნულების ადგილს მიაღწია. ცენტრში — ალფრედ რიტშერი

„შვაბენლანდზე“ ჰიდროთვითმფრინავი ააქეთ...

„ოჯისი ყინულავს შორის“

გერმანული სამეცნიერო ექსპედიცია ანტარქტიდისკენ გაემგზავრა ხომალდ „შვაბენლანდით“, ცნობილი მეცნიერისა და ოკეანოლოგის, ალფრედ რიტშერის ხელმძღვანელობით. 1939 წლის 19 იანვარს მათ დანიშნულების ადგილს მიაღწიეს და მაშინვე სამეცნიერო კვლევას შეუდგნენ თავიანთი ჰიდროთვითმფრინავების მეშვეობით. ექსპედიციის წევრებმა გიგანტური შრომა გასწიეს. უმოკლეს დროში გამოიკვლიეს დაახლოებით 360 ათასი კვადრატული კილომეტრი ტერიტორია, გადაიღეს 14 ათასამდე უნიკალური ფოტოსურათი. ერთ-ერთი ჰიდროთვითმფრინავის მეთაურს, კაპიტან შირმახერს ბედმა გაუღიმა და გასაოცარი აღმოჩენა გააკეთა. მან მიაგნო ანტარქტიდისთვის უჩვეულო ბუნებრივ ლანდშაფტს, 32 კვადრატული კილომეტრის ფართობით, მასზე არსებული თბილი მიკროკლიმატითა და მტკნარი წყლით, რომელიც არასოდეს იყინებოდა.

„ახალი შვაბია“

გერმანელებმა მათ მიერ შესწავლილ ტერიტორიას „ახალი შვაბია“ უწოდეს და მაშინვე გერმანიის საკუთრებად გამოაცხადეს. 1939 წლის თებერვლის შუა რიცხვებში ექსპედიციამ ანტარქტიდა დატოვა და 12 აპრილს ჰამბურგის პორტში შევიდა. სამშობ-

ანტარქტიდაზე
„ზალი შობის“
შექმნა
პიტლერის
მორიგი
ამბიციური იდეა
იყო

ლოში დაბრუნებისთანავე აღფრედ რიტშერმა პიტლერს დეტალური ინფორმაცია მიაწოდა ექსპედიციის შედეგების შესახებ. შთაბეჭდილება იმდენად დიდი იყო, რომ იგეგმებოდა მეორე ექსპედიციის გამგზავრება. მაგრამ დაიწყო მეორე მსოფლიო ომი და აღნიშნული გეგმები გადაიდო. თუმცა ეს ოფიციალურად მაგრამ, რა მოხდა სინამდვილეში?

„მოწვევა“

ნიურნბერგის სასამართლო პროცესის მსვლელობისას, გამოძიებლებმა, რომელთაც სურდათ დაედგინათ ნაცისტების ნამდვილი მიზნები, მიაგნეს ხომალდ „შვებენლანდის“ ორ წევრს, ინჟინერ მაქს ზივერტსა და მეზღვაურ ოტო ვარენდს. მათი ნაამბობით ცხადი გახდა, რომ ხომალდი მუდმივად ასრულებდა რეისებს ანტარქტიდაში, თუმცა არა სამეცნიერო გამოკვლევებისთვის. მათ გადაჰქონდათ მოწყობილობები, რომლებიც საჭირო იყო მთებში დიდი სამუშაოების ჩასატარებლად, მათ შორის ყინულებში დიდი გვირაბების გამოსათხრებლად. გადაჰქონდათ გენერატორები და რკინიგზის ლიანდაგები.

„პიტლერის უკანასკნელი სუბმარინები“

სანამ ვეროპაში მოწმეთა დაკითხვა მიმდინარეობდა, პიტლერის „მიუვალი ციხესიმაგრის“ ადგილმდებარეობის დასადგენად არგენტინის სანაპიროებთან ამერიკელებმა ორ გერმანულ წყალქვეშა ნავს მიაგნეს და ხანმოკლე მოლაპარაკების შემდეგ აიძულეს დასაბრუნებელიყვნენ. ეკიპაჟის წევრების დაკით-

ხვამ აჩვენა, რომ ეს წყალქვეშა ნაგები ფიურერის „პირადი ესკორტის“ შემადგენლობაში შედიოდა. ვარაუდობენ, თითქოს ამერიკელებმა დაადგინეს, რომ 1945 წლის აპრილში წყალქვეშა ნაგებმა, U-9770-მა და U-530-მა (მეთაურები ჰეინც შაუმლფერი და ოტო ვერხმუტი) თავიანთ ბორტებზე მიიღეს საიდუმლო ტვირთი და ხუთი უცნობი მამაკაცი, რომელთაც სახეები ნილბით ჰქონდათ დაფარული. ანტარქტიდაში მათი გადმოსხმისთანავე ნაცისტურმა წყალქვეშა ნაგებმა გეზი არგენტინისკენ აიღეს, სადაც მათი კიდევ ერთი სამხედრო ბაზა იყო განლაგებული. აი, სწორედ იქ აღმოაჩინეს ისინი ამერიკელმა სამხედროებმა.

ბრალდებულები ნიურნბერგის პროცესზე

კარლ დენიცი ჟურნალ „ტაიმის“ გარეკანზე, 1943 წ.

ადმირალი რიჩარდ ბერდი 1957 წელს

„ადმირალის უცნაური ჩვენება“

მიღებულმა ცნობებმა მოკავშირეები აიძულა, სასწრაფოდ გაეგზავნათ სამხედრო ექსპედიცია ანტარქტიდაში, ჩვენთვის უკვე კარგად ნაცნობი ადმირალ რიჩარდ ბერდის მეთაურობით. ოპერაცია კოდური სახელწოდებით „მაღალი ნახტომი“, რომლის შემადგენლობაში 13 სამხედრო ხომალდი შედიოდა მათზე მყოფი 4 ათასამდე სამხედრო მოსამსახურით, ითვალისწინებდა ანტარქტიდაზე ნაცისტური სამხედრო ბაზების ლიკვიდაციას, თუკი ისინი იქ ნამდვილად არსებობდა. თუმცა „მაღალი ნახტომი“ ამერიკელებს არ გამოუვიდათ. არის თუ არა სიმართლე, ძნელი სათქმელია, მაგრამ პრესაში პერიოდულად ჟონაგდა ინფორმაცია, რომ ანტარქტიდის სანაპიროებთან ამერიკელებს შეტაკება მოუხდათ უცნაური ფორმის საფრენ აპარატებთან, რომლებზეც გამოსახული იყო ნაცისტური სიმბოლიკა. მოკავშირეებმა რამდენიმე ხომალდი დაკარგეს და საბოლოოდ იძულებული გახდნენ, უკან დაეხიათ. წარუმატებელი რეიდის შემდეგ ადმირალი რიჩარდ ბერდი სახელმწიფო კომისიის წინაშე წარდგა. მისი განცხადება დაუჯერებელი და იმავდროულად, შოკის მომგვრელიც აღმოჩნდა საზოგადოებისთვის, უცნაური დისკის ფორმის საფრენი აპარატები ბერდმაც დაადასტურა. მეტიც, მან შემდეგი რამ განაცხადა: „ჩვენთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია გერმანული ჩქაროსნული და მაღალმანევრირებადი თვითმფრინავებისგან თავის დაცვა. ეს საბრძოლო მანქანები აღარ საჭიროებენ სისტემატურად მიწაზე დაშვებასა და საწვავით მომარაგებას, ვინაიდან ისინი უმაღლეს ტექნოლოგიურ მიღწევათა გათვალისწინებით არიან დამზადებული და დედამიწის ნებისმიერ ადგილას შეუძლიათ წერტილოვანი დარტყმის განხორციელება“.

უცნაურ მოვლენათა სერია ამაზე არ შეჩერებულა. დაზუსტებით შეიძლება ითქვას, რომ ამერიკელებმა ანტარქტიდისკენ კიდევ ორი ექსპედიცია გაგზავნეს. თუმცა შედეგი დღემდე უცნობია.

„მინც ვინ ცხოვრობდა ანტარქტიდაზე?“

ეს ამბები უამრავ შეკითხვას ბადებს. პირველ რიგში, თუკი ბაზა მართლაც არსებობდა ანტარქტიდაზე, როგორ მარაგდებოდა სურ-

დროთა განმავლობაში ანტარქტიდაზე ნაცისტური ბაზის ისტორია მისტიკურ საბურველში გაეხვია

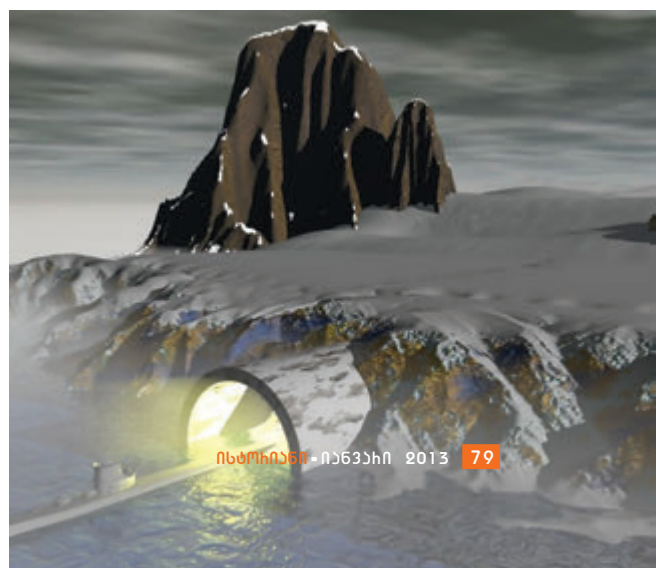
სათ-სანოვაგით, მედიკამენტებით, საწვავით. წარმოუდგენელია, ვინმეს შეუძნელებელი დარჩენოდა გერმანული საოკეანო ხომალდებისა და თუნდაც წყალქვეშა ნაგებობის მუდმივი რეისები ევროპასა და ანტარქტიდას, ან თუნდაც სამხრეთ ამერიკასა და ანტარქტიდას შორის.

მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ, ანტარქტიდის თითქმის მთელ კონტინენტზე, სხვადასხვა ქვეყნის — აშშ-ის, საბჭოთა კავშირის, ნორვეგიის, დიდი ბრიტანეთის, სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკის, ინდოეთის, ყოფილი გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის სამეცნიერო ექსპედიციები ეწყობოდა, რომლებშიც ჩართული იყვნენ მსოფლიოს საუკეთესო მეცნიერები. მესამე რაიხის რამე კვალი ამ ტერიტორიაზე, როგორც ცნობილია, არ აღმოჩენილა.

საკმარისია ლეგენდები შეიქმნას, რომ შემდეგ თითქოს ჩვეულებრივ მოვლენებსაც სხვაგვარად ხედავენ. მაგალითად, აუხსნელ მოვლენად მიაჩნიათ ასეთი ფაქტი: 1961 წელს „შირმახერის ოაზისზე“ ყოფილი საბჭოთა კავშირის სამეცნიერო სადგურის, „ნოვოლაზარეფსკოეს“ მახლობლად, ყოფილი გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის (გდრ) წარმომადგენლებმა თავიანთი სამეცნიერო-კვლევითი ბაზა გახსნეს, სახელწოდებით „ნოიმაიერი“, გერმანელი გეოფიზიკოსისა და ანტარქტიდის მკვლევრის, გეორგ ფონ ნოიმაიერის პატივსაცემად. ახალგახსნილმა სადგურმა მაშინვე

აქტიურად დაიწყო მუშაობა. ანტარქტიდის ექსპედიციის მონაწილე საბჭოთა მეცნიერების განმარტებით, გერმანელ კოლეგებთან მათი ურთიერთობა შეიძლება ითქვას, შეზღუდული იყო. რუსებს სრული ინფორმაცია ჰქონდათ, რა ხდებოდა მათ მეზობლად მდებარე ინდოეთისა და სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკის სადგურებში. ხოლო რას აკეთებდნენ აღმოსავლეთ გერმანელები, ამის შესახებ არავის არანაირი წარმოდგენა არ ჰქონდა. ეს საკითხი დღემდე სრული ბურუსითაა მოცული... თუმცა არ უნდა დავივიწყოთ, რომ „ნოიმაიერული“ მეცნიერები რკინის ფარდის მეორე მხრიდან იყვნენ ჩასული და კაპიტალისტური ქვეყნების წარმომადგენლებთან კონტაქტი მათ მკაცრად რეგლამენტირებული ექნებოდათ.

ანზორ ღინაშინჯია

მგლინავი

გურგენ კურაკალატიისა და ადარნასე ქართველთა მეფის ბრძოლის ველი

ქართველ მკვლევართა ჯგუფმა ქართველმცოდნეობისა და სუმბატ დავითის ძის თხზულებაებში მოხსენიებულ ისტორიულ სოფელს მიაკვლია

საინტერესო აღმოჩენა ისტორიული არტაანის მხარეში: ქართველ ისტორიკოსთა და ხელოვნებათმცოდნეთა ჯგუფმა, საფარაუდოდ, იმ ძველ ქართულ დასახლებას მიაკვლია, რომელსაც ჯერ ივანე ჯავახიშვილი უშედეგოდ ეძებდა და, რომელიც ნიკო მარის რუკაზეც არ არის დატანილი.

კონსტანტინე მარტვილელის ნაკვალევი

ისტორიკოსი მთვარისა თარხნიშვილი იხსენებს, როგორ გადაწყვიტა ჯგუფმა ამ მხარეში ჯერ კიდევ შემორჩენილი ძეგლების დაზვერვა: „კონსტანტინე მარტვილელის (ოდიშურიას) დღიურის ერთი ნაწილის გაცნობის შემდეგ, ამ მარშრუტით მე და მიხეილ ჩხიკვაძე დავინტერესდით. გადავწყვიტეთ გვენახა, რა შემორჩა, როგორი იყო ტოპონიმები მარის მიერ რუკის შედგენისას და რა სახელწოდება შემორჩათ მათ დღეს.

წასვლამდე დაზვერვას გუგლის რუკითაც

განვაგრძობდით. ორი თვის განმავლობაში საფუძვლიანად შევისწავლეთ ყველა მასალა, რაზეც ხელი მიგვიწვდებოდა“.

გამგზავრების თარიღიც გადაწყდა — 2012 წლის 13 ნოემბერი. კონსტანტინე მარტვილელის მარშრუტს ოთხნი დაადგინენ — თავად მთვარისა, მიხეილ ჩხიკვაძე, ახალციხის უნივერსიტეტის გამოყენებითი ხელოვნების სპეციალისტი და რესტავრატორი ბექა კოპაძე და სამხატვრო აკადემიის რესტავრაციის ფაკულტეტის მეოთხე კურსის სტუდენტი მარიამ რუბაშვილი.

ფოტოაპარატით, ნაბეჭდი თუ გუგლის რუ-

კებით შეიარაღებულებმა მარტვილელის მიერ აღწერილი მარშრუტი თითქმის სრულად გაიარეს. თუმცა ამ მხარის ნაწილი შეუსწავლელი დარჩათ.

„კონსტანტინე მარტვილელის დღიურებში მოხსენიებული ტაძრებისა და ციხეების უმეტესობა დანგრეული დაგვხვდა. კიდევ ერთი ობიექტი გვქონდა გუგლის რუკის საშუალებით მონიშნული, სადაც ჩვენი ვარაუდით, ტაძარი უნდა ყოფილიყო. გეზი ამ მიმართულებით ავიღეთ. ეს არის ყარსის გადასახვევიდან, დღევანდელ არდაჰანამდე 7190, ხოლო ტრასიდან — 5720 მეტრის დაშორებით.

ვიცოდით, რომ რაღაც დაგვხვდებოდა, მაგრამ ასეთ აღმოჩენას ნამდვილად არ ველოდით. მით უმეტეს, იმ იმედგაცრუების შემდეგ, რაც გამქრალი და განადგურებული ძეგლების ნახვის გამო დაგვეუფლა.

ჩვენთვის მოულოდნელად მივადექით დიდ კომპლექსს, ციხეს, რომელიც გადმოჰყურებს მტკვრის შენაკადს, ნამოსახლარსა და ტაძარს. მისი ტერიტორია, მათ შორის საკურთხეველი, ოქროს მამიებლებს გაეთხარათ. საკურთხეველში აღმოჩნდა ადამიანის სრული ჩონჩხი და ის საქართველოში გადმოვასვენეთ.

„ოქროსმამიებლების“ მიერ ძველად გათხრილი ტაძრის პერანგი მორღვეული დაგვიხვდა, მაგრამ, მძარცველთა ახალი „ნამუშევრის“ წყალობით გამოჩნდა წარწერა“, — ამბობს მთვარისა თარხნიშვილი.

როგორც გაირკვა, არც ეს დასახლება, არც ციხე და ტაძარი ნიკო მარის რუკაზე და XIX საუკუნის რუსულ ხუთვერსიან რუკაზე არ ყოფილა დატანილი. დანგრეული ციხისა და დასახლების კონტურები მაინც კარგად იკითხება. ბევრი ნაგებობის ნაშთია. ციხე გორაზე დგას. დარბაზული ტიპის ტაძარში, რომელიც საკმაოდ დიდი ზომის უნდა ყოფილიყო, ვნახეთ წარწერა, რომელიც ამოკვეთილია საკურთხეველის უკან ქვაზე და კარგად განირჩევა.

„ქრისტე, შინაყალა, გუარამაპრი“

შ(ეიწყალ)ე, ქ(რ)ი(სტე)(?), გუარაჰმაჰერი — ასე გაშიფრა ტაძრის აღმოსავლეთ ფასადზე ამოკვეთილი წარწერა მაგისტრანტმა ნინო ხარშილაძემ. მისივე თქმით, „ტექსტი შეს-

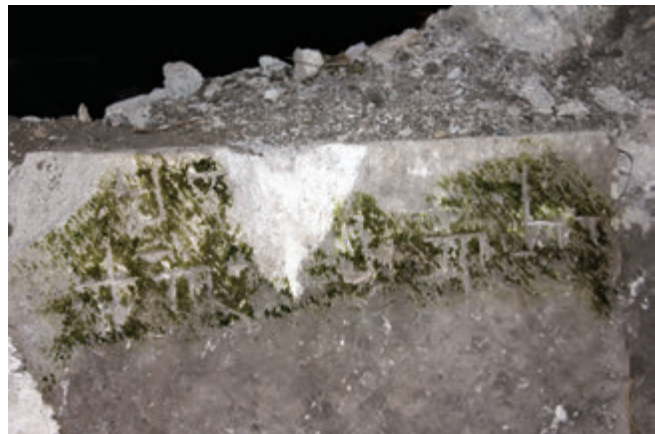
რულებულია ორ სტრიქონად, ნუსხური გრაფემებით, ქარაგმის ნიშანი მოკლე განივი ხაზია. მიუხედავად წარწერის დაზიანებისა და ცალკეული ადგილის ბუნდოვანებისა, ასე თუ ისე აღვადგინეთ და გაუმართეთ წარწერის ტექსტი, საიდანაც დადგინდა, რომ აღნიშნული წარწერა ეკუთვნის ვინმე გუარამავრს, რომელიც ქრისტეს სთხოვს შეწყალებას“.

ნინო ხარშილაძე განმარტავს, რომ ქართულ წერილობით წყაროებში აღნიშნული სახელის მქონე პირი არ გვხვდება. თუმცა, სახელი გუარამავრი დაფიქსირებულია ორ ეპიგრაფიკულ ძეგლზე. ერთი, ატენის სიონის 837 წლის ფრესკულ წარწერაში, სადაც მოიხსენიება „დიოფლი გუარამავრი“. ხოლო მეორე, სოფელ ქვემო ჭარბების ღვთისმშობლის ეკლესიის (ცხინვალის რაიონი) ცენტრალურ ინტერიერში მდებარე, ხარაისძეების ეპიტაფიის სახელით ცნობილ წარწერაში, რომელიც X საუკუნით თარიღდება, იხსენიება ვინმე გუარამავრი.

წარწერის დათარიღება ტექსტში მოხსენიებული პირის მიხედვით ვერ ხერხდება, ამიტომ გადამწვევტი მნიშვნელობა ენიჭება აღნიშნული წარწერის პალეოგრაფიულ მონაცემებს.

წარწერა შესრულებულია სწორი ეპიგრაფიკული ნუსხურით და გრაფემათა მოხაზულობით დიდ მსგავსებას ავლენს: ალასტანის X საუკუნის დაჩი საოლას ძისა და ნოშელის წარწერებთან. სამსარის X-XI საუკუნეების წარწერებთან, ფიას წმინდა გიორგის ეკლესიის X საუკუნით დათარიღებულ წარწერებ-

განძის მამიებელთა ახალი „ნამუშევრის“ წყალობით წარწერა გამოჩნდა

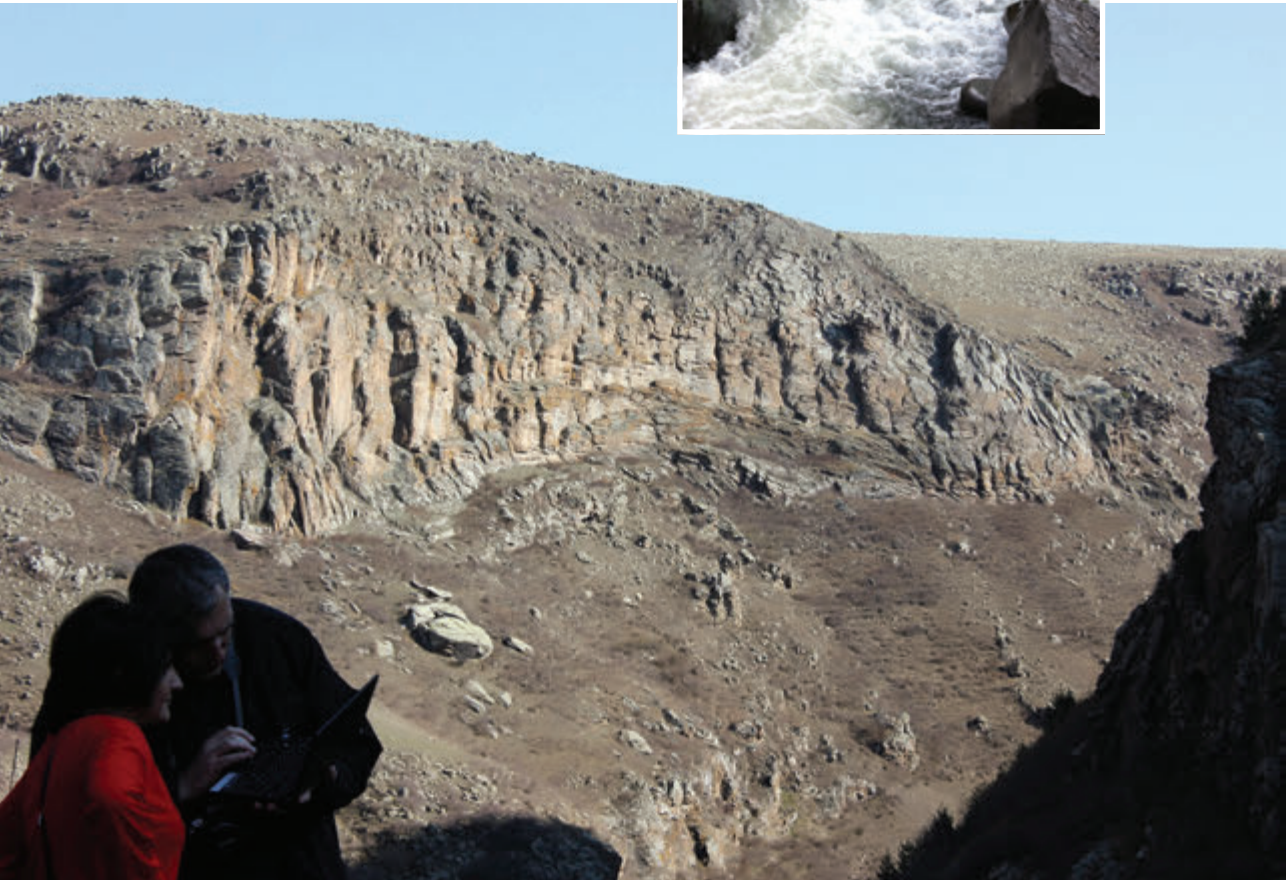

თან. ასევე, გრაფემების მოხაზულობა მსგავსებას აქვს გარეჯის მრავალწყაროს XI საუკუნით დათარიღებულ მლოცველთა წარწერებთან.

დაახლოებით ამ პერიოდში უნდა იყოს აგებული ტაძარიც. ხელოვნებამცოდნეობის დოქტორი, პროფესორი ირინა გვიიაშვილი, რომელსაც ფოტოები ირლანდიაში გადაუღო ზაენეთ, ამბობს, რომ ტაძარი საუკეთესოდ გათლილი ქვის კვადრებით არის ნაგები: „ქვები სწორ რიგებადაა დაწყობილი ისე, რომ დუღაბი არ ჩანს. ასეთი მაღალი ხარისხის სამშენებლო ტექნიკა იყო ადრეულ ეტაპზე. არაბობის ეპოქაში ეს ხარისხი დაეცა და X საუკუნიდან ისევ მკვიდრდება“.

„დღიურებში მოხსენიებული ტაძრებისა და ციხეების უმეტესობა დანგრეული დაგეზვდა. მოულოდნელად მივადექით დიდ კომპლექსს, ციხეს, რომელიც გადმოჰყურებს მტკვრის შენაკადს, ნამოსახლარსა და ტაძარს“

მთვარისა თარხნიშვილი კი შედარების შემდეგ ამბობს, რომ ახალმიკვლეული ტაძარი აგებულებით ჰგავს ჯავახეთის X საუკუნის ძეგლებს — სულდასა და აბლარს (ახალქალაქის მუნიციპალიტეტი), განძანსა და სადამოს ეკლესიებს (ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტი), ფიას (ასპინძის მუნიციპალიტეტი).

გეგმა ერთნაირია — დარბაზული. სივრცე სწორ კუთხეს შემოხაზავს აბსიდით. როგორც წესი, არ არის შვერილები. სივრცე გადახურულია ნახევარკამარით. კამარის საყრდენი თაღები ეყრდნობა პილასტრებს.

არქიტექტურული და პალეოგრაფიული ანალიზის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ თურქეთის ჯავახეთისა და არტანის საზღვარზე მდებარე ეს ტაძარი ჯავახეთის ძეგლებს ჰგავს.

„მოვიდეს ხმისა არტანისასა, სოფელსა მგლინავსა...“

წარწერისა და ტაძრის დათარიღების საკითხის გარკვევის შემდეგ ჯგუფის წევრთა წინაშე კიდევ ერთი პრობლემა იდგა — დასახლების სახელწოდების გარკვევა.

როგორც მთვარისა თარხნიშვილი ამბობს, დაიწყო თურქული, რუსული და ქართული ისტორიული რუკების, ასევე ისტორიული კრებულების მოძიება-შესწავლა: „დავიწყეთ ამ დასახლების მიმდებარე ადგილების ლოკალიზაცია. სხვადასხვა ისტორიული რუკით დავადგინეთ, რომ კონკრეტულად ამ დასახლების ირგვლივ მდებარეობდა ოლჩაჯი (ორჯოკი), დუდუნა, გუგუბა, ური, გულაბერთი.

მასალები გურჯისტანის ვილაიეთის დიდ დავთარში მოვიძიეთ. მესამე ტომის დამუშავებისას, სადაც ტექსტებს გეოგრაფიული და ტოპონიმიკური შენიშვნები ერთვის, 530-ე გვერდზე ბატონ სერგი ჯიქიას მიერ დასმულმა ერთმა კითხვამ მიიქცია ჩვენი ყურადღება. ის ჩვენ მიერ ჩამოთვლილი სოფლების მიდამოებში ეძებს ნასოფლარ მგლინავს, რომელიც დავთარის შედგენისას 27-კომლიანი ყოფილა და შეუწირავს გადასახადი — 26 ათასი აღჩა“.

სოფლისადმი სერგი ჯიქიას განსაკუთრებული ყურადღება გამოუჩენია, რადგან ის ერთ-ერთია, რომელიც ძველ საისტორიო წყა-

როებში იხსენიება. მათ შორის სუმბატ დავითის ძის თხზულებაში.

მართლაც, სუმბატ დავითის ძის თხზულებაში „ცხოვრება და უწყება ბაგრატიონიანთა“ ვკითხულობთ: „შემიტერნეს ურთიერთას და შეკრიბეს ლაშქარი ერთმან-ერთსა ზედა ერთკერძო გურგენ კურაპალატმან და ერთა მისთა, მეორე-კერძ ადარნასე ქართველთა მეფემან და ბაგრატ არტანუჯელმან. მოვიდეს ესენი ხვესა არტანისასა, სოფელსა მგლინავსა, და ჰბრძოლეს ერთმანეთსა“.

მგლინავს ვხვდებით ჟამთააღმწერლის თხზულებაშიც: „ასე გზადაგზა ბრძოლით აღთმუერი და ჰულაგუ ყაენი მოიწინეს ქვეყანას არტანისა, სოფელსა, რომელსა ჰქვია მგლინავი“. ივანე ჯავახიშვილი კი წერს, რომ არტანში მოხსენიებულია სოფელი მგლინავი და ტლაოში, რომელთა ადგილმდებარეობა ვერ გავარკვეით“, — აღნიშნავს მთვარისა თარხნიშვილი და დასძენს, რომ მათი ჯგუფის მიერ აღმოჩენილი ნასოფლარი, X საუკუნის ტაძრითა და ციხით, სწორედ იმ სოფლების გარემოცვაშია, რომელთაც მკვლევარი სერგი ჯიქია მგლინავის გარშემო მდებარედ ასახელებს.

გარდა ამისა, ნასოფლარის გვერდზე ჩამომაგალი ხევი, რომელიც არტანიდან (თანამედროვე არდაპანი) სულ 15 კილომეტრითაა დაშორებული, მკვლევართა ვარაუდით, ის არტანის ხევი, რომელიც ისტორიულ წყაროებში მოიხსენიება. ამ ანალიზის საფუძველზე ახალაღმოჩენილი დასახლება, სუმბატ დავითის ძესთან და ჟამთააღმწერელთან მოხსენიებული სოფელი მგლინავია.

ნიწო ჯავახიშვილი

ექსპედიციის მონაწილეები

დოჟების სასახლე

ვენეციის ცენტრში, წმინდა მარკოზის მოედნის ჩრდილოეთ ნაწილში შთამბეჭდავად წამომართულა დოჟების სასახლე. ეს ვენეციური გოტიკით ნაგები შენობა ერთდროულად დოჟის სამსახურებრივი რეზიდენცია და პირადი საცხოვრისიც იყო.

IX საუკუნეში ვენეციელებმა გადაწყვიტეს, თავიანთი მმართველის რეზიდენცია დღევანდელი რიალტოს ხიდის მახლობლად მდებარე კუნძულების ჯგუფზე გადაეტანათ. აქ

ციხესიმაგრის მსგავსი, არხებით შემოსაღტული ხის შენობა აიგო. მისი ადგილი უკვე XIV საუკუნეში დაიკავა ქვის უფრო დიდმა ნაგებობამ, რომლის მშენებლობაც 1340 წელს წა-

რიალტოს ხიდი ვენეციაში

მოიწყეს. პირველად გაჩნდა ნავმისადგომის-
კენ გამავალი ფრთა დიდი ანუ „გიგანტების
დარბაზით“. თუმცა საბოლოო სახე დოკუმების
სასახლემ სამი მომდევნო საუკუნის განმავ-
ლობაში მიიღო. იგი თანდათან გაფართოვდა
და იქცა საამაყო შენობად, რომელიც ძლევა-
მოსილი საზღვაო-სავაჭრო სახელმწიფოს სიმ-
ბოლოს წარმოადგენდა.

კვარცხლბეკის სართული ევრდნობა მა-
ღალ და მახვილკუთხიან თაღებს, რომელიც
მთლიანად ერთეულის მას. ელევანტური კოლო-
ნები გოტიკური ფიგურული სვეტისთავებით
მეორდება. მეორე სართულის ლოჯიებში მა-
თი რიტმი კიდევ უფრო დახვეწილი და მიზან-
სწრაფულია: კვარცხლბეკის სართულის თი-
თო თაღს შეესაბამება ვენეციური გოტიკის
სტილში შესრულებული ორი ჩუქურთმიანი
ლოჯია. ისინი გაერთიანებულია გოტიკური
არქიტექტურის კლასიკური ელემენტით —
ე.წ. ტეტრაპასებით, რაც კვარცხლბეკის სარ-
თულის თაღებს პროპორციებსა და სტრუქ-
ტურას უნარჩუნებს. სასახლის ლოჯიები არ
არის გამოწეული, მრავალი ვენეციური შენო-
ბისგან განსხვავებით და კვარცხლბეკსა და ზე-
მო სართულებთან ერთად, ფასადის ერთიან
სიბრტყეს ქმნის. ზედა სართული აღიქმება და-
ხურულად, კედლის მთლიანობას მხოლოდ
რამდენიმე ფანჯარა ანაწევრებს და ამიტომ
იქმნება კონტრასტი კვედა სართულებთან.

ალეგორიული ქანდაკება „ნოეს თრობა“ (ზემოთ) და
წმინდა მარკოზის მოედნის ჩრდილოეთი ნაწილი

მაგრამ ეს „დახურულობა“ მნახველს არ თრგუნავს, მარმარილოს ორნამენტები და სახურავის შემკულობა სტატიკურობის შეგრძნებას თითქმის აქრობს. ზედა სართულის ეს მოუარდისფრო-თეთრი ჩუქურთმები უფრო აბრეშუმის კეთილშობილ კაბას ჰგავს, რომელიც შენობას „აცვია“.

ლოჟების სასახლის კუთხეებში განლაგე-

◀ ვერონეზე, „ვენეციის აპოლოზი“

დიდი საბჭოს დარბაზი (54X25 მეტრი) ითვლება შუა საუკუნეების ვენეაზე დიდ დარბაზად საგრდენების გარეშე

ბული კოლონების სვეტისთავეების შემამკობელი ალეგორიული ქანდაკებები — „სოლომონის სამსჯავრო“, „ნოეს თრობა“ და „შეცობა“ 1400 წელს გაჩნდა.

დოჟების სასახლე იყო არა მარტო მთავრობის სახლი, არამედ ვენეციის რესპუბლიკის დიდების, მისი ბატონობისა და ძლევა მოსილების სიმბოლო. დოჟებისთვის სასახლე იყო არა მხოლოდ მართვის ადგილი, არამედ

მუდმივად სამყოფელი რეზიდენციაც — მათ სასახლის დატოვების უფლება მხოლოდ სამსახურებრივი აუცილებლობის შემთხვევაში ჰქონდათ. სასახლის მდიდრული არქიტექტურა და ინტერიერი სრულად პასუხობდა ფუნქციას — ყოფილიყო აყვავებული ვენეციის ძალაუფლების ცენტრალური ადგილი.

ისევე როგორც ფასადის თაღები, ასევე ლამაზად მისდევს შიგნით ერთმანეთს „ხელისუფ-

ალეგორიული ქანდაკება „სოლომონის სამსჯავრო“ (ზემოთ) და ტინტორეტოს მოზაიკური ჭერი (ქვემოთ)

ლების საკადრისი“ უმდიდრესი პალატები, დარბაზები და ოთახები. „დიდი საბჭოს დარბაზი (სიგრძე 54 მ და სიგანე 25 მ) მიიჩნევა შუა საუკუნეების უდიდეს დარბაზად საყრდენების გარეშე. მისი კედლები დაფარულია ვენეციის რესპუბლიკის დიდების ამსახველი სურათებით. აქ იკრიბებოდა ჯერ 480, შემდეგ კი 1700 ვენეციელი პატრიციუსი, ვინც ქვეყნის ბედს წვევტდა. დარბაზი სასახლეში 1340 წლიდან არსებობდა, თუმცა 1577 წლის ხანძრის შემდეგ დაიწვა და მისი შიდა ნაწილი შესაცვლელი გახდა. ტინტორეტოს მიერ შესრულებულ ჭერის ცენტრალურ სურათზე გამოსახულია ვენეცია, რომელიც დოჟს ზეთისხილის ტოტს უწვდის. ვერონეზეს მიერ შესრულებულ „ვენეციის აპოთეოზში“ კი არა მარტო ვენეციის ყველა საზოგადოებრივი ფენაა ასახული, არამედ ალეგორიულადაა წარმოდგენილი მშვიდობა და სიმდიდრე. დარბაზის კედელთან მდგომი დოჟის ტახტის თავზე ასევე ტინტორეტოს ტილო ჰკიდია, რომელიც მართალია, არ ითვლება „საუკეთესო ფერწერულ ნამუშევრად“, სამაგიეროდ, „ყველაზე დიდია“ ზომებით 7X22 მეტრი.

რესპუბლიკა „დიდი საბჭოს დარბაზიდან“ იმართებოდა, აქ ქსეობოდა აუდიენციები და იმართებოდა სასამართლოებიც. საბჭო, რომელიც დოჟის გარდა მინისტრების, მრჩეველებისა და უზენაესი მოსამართლეებისგან შედ-

დიდი კიბე სასახლის შიდა ეზოში

შიდა ეზოს საერთო ხედი და საათი

გებოდა, ტრიბუნაზე იჯდა და იქ გამოჰქონდა გადაწყვეტილება. საკონსტიტუციო სასამართლო და ინკვიზიცია კი „ათთა საბჭოს დარბაზში“ მართავდა კრებებს, სადაც იხილებოდა ჯაშუშობისა და სახელმწიფო დალატის საქმეები. ასევე უფრო „წვრილი“ დანაშაულები, მაგალითად, ძალადობა.

ოხვრის ხიდი

დოჟების სასახლის გვერდით, უშუალოდ არხის გადღმა, მდებარეობს ცნობილი ციხე ტყვიის საკნებით. ორივე შენობა მომცრო დახურული ხიდიტაა შეერთებული და განაჩენის გამოტანის შემდეგ სასახლიდან პატიმრები ამ ხიდით პირდაპირ ციხეში გადაჰყავდათ. დახურული ხიდის ფანჯრებიდან მსჯავრდადებულებს შეეძლოთ, უკანასკნელად შეეცლოთ მზერა თავისუფლებისთვის და რალა თქმა უნდა, საკუთარ ბედზე მწარედ ოხრაგდნენ — ხიდს სახელი სწორედ ამის გამო ეწოდა.

ამჟამად კი ოხვრის ხიდის სახელი სხვა, უფრო რომანტიკულ ლეგენდას დაუკავშირდა — თუ შევევარებულები ხიდზე აკოცებენ ერთმანეთს, მათი სიყვარული დიდხანს გაგრძელდება. ამ შემთხვევაში ხიდი უკვე „ბედნიერების ოხვრის“ ხილად უნდა ჩაითვალოს.

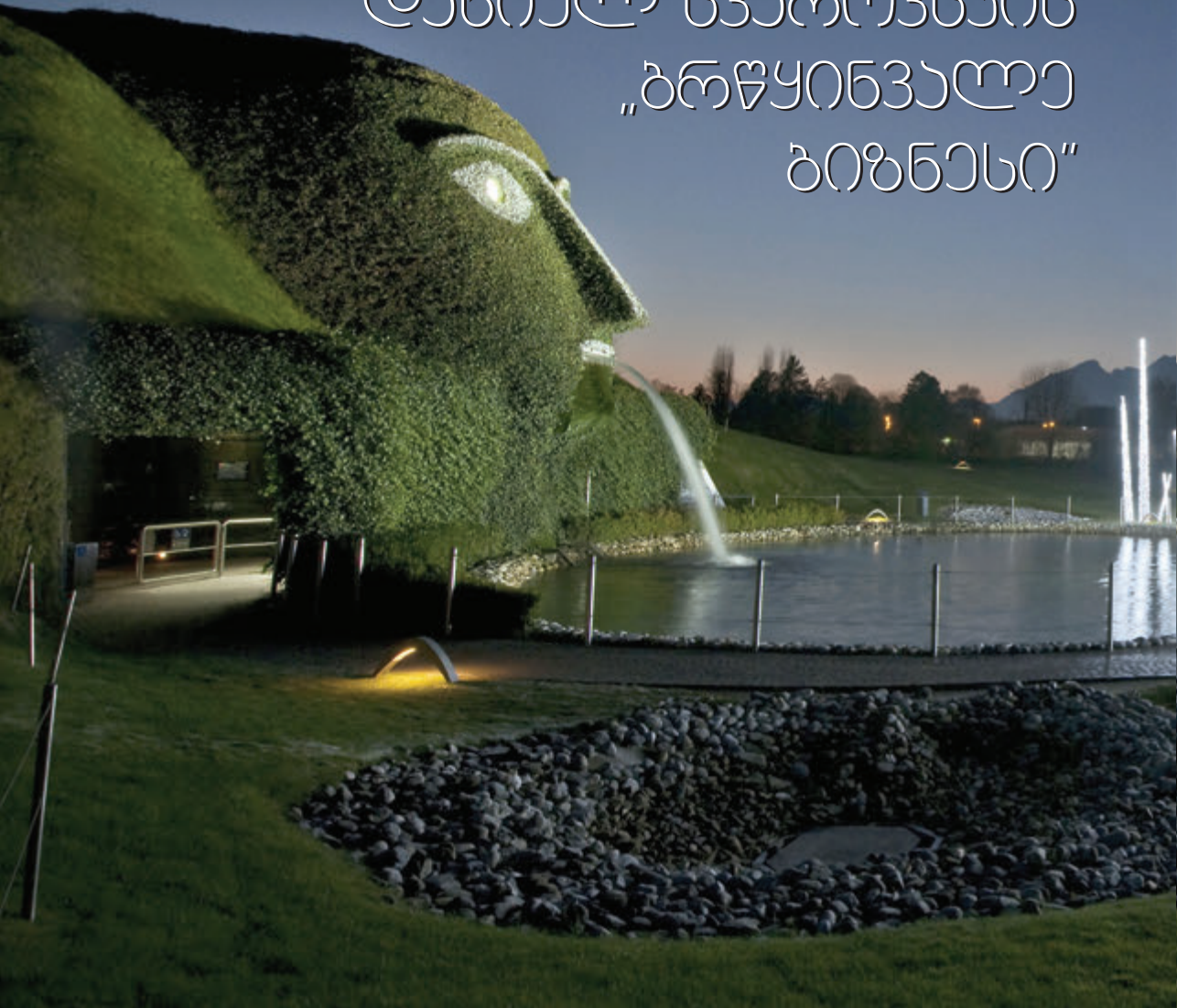
მოამზადა რამაზ გურგენიძემ

შიდა ეზოდან წმინდა მარკოსის ცნობილი ტაძრის გუმბათი მოჩანს

დანიელ სვაროვსკის „ბრწყინვალე ბიზნესი“

დანიელ სვაროვსკიმ ელიტურ საზოგადოებას ბროლის კრისტალები შეაყვარა, ასე ძალიან რომ ჰკავს ბრილიანტებს. თანაც თავისი წინამორბედის, ჟორჟ ფრედერიკ სტრასისგან განსხვავებით, სვაროვსკის არასდროს დაუმაღავს, რომ მისი ნაწარმი ბროლისგან მზადდებოდა და ბრილიანტის იმიტაცია გახლდათ დღეს სვაროვსკის სახელი ავსტრიისთვის იმავეს ნიშნავს, რასაც მაგალითად, როკფელერის — ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის.

დანიელ სვაროვსკი 1862 წლის 24 ოქტომბერს დაიბადა ჩრდილოეთ ბოჰემიის სოფელ გეორგენტალში (მაშინდელ ავსტრია-უნგრეთში). ეს მხარე განთქმული იყო ბროლის ოსტატებით. მისი ოჯახიც ამ საქმეს მისდევ-

და და მამამის მინის მცირე საამქროც ჰქონდა, რითაც სვაროვსკებს თავი გაჰქონდათ. პატარა დანიელი, რა თქმა უნდა, მამას სახელწოდებაში ემხრობოდა, თუმცა გული მუსიკისკენ მიუწევდა და მევიოლინეობაზე ოცნებობ-

და. სამწუხაროდ, მევიოლინეობა არ გამოუვიდა და პარიზში გაემგზავრა სასწავლებლად. სწორედ იქ მოხდა მნიშვნელოვანი მოვლენა, რომელმაც ბროლის მომავალი ოსტატის ცხოვრება შეცვალა.

პარიზში სვაროვსკი მოხვდა ელექტრობის მსოფლიო გამოფენაზე, სადაც ტექნოლოგიისა და მეცნიერების უამრავ იმდროინდელ მიღწევას გაეცნო. მისი განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყრო ელექტროდენის გამოყენების შესაძლებლობამ მინის დამუშავებაში.

გავიდა წლები. გამოფენიდან ათი წლის

შემდეგ, 1891 წელს, სვაროვსკიმ შექმნა მსოფლიოში პირველი მინის გასაპრიალებელი (სახვეწი) მანქანა და მაშინვე დააპატენტა. დანიელი მიხვდა, რომ ძალები მეწარმეობაში უნდა მოესინჯა. მშობლიურ სოფელში აღარ დაბრუნებულა, ალბათ მიიჩნია, რომ იქ მრავალი კონკურენტი ეყოლებოდა, და ავსტრიულ პროვინცია ტიროლთან ახლოს პატარა სოფელ ვატენსს მიაშურა. სწორედ იქ გახსნა 1895 წელს პირველი ფაბრიკა სახელწოდებით სვაროვსკი.

თავდაპირველად კომპანიას D.S. & Co ეწოდებოდა, ანუ „დანიელ სვაროვსკი და კომპა-

დანიელ სვაროვსკი

დანიელმა თავიდანვე განაცხადა, რომ მისი ქმნილებები სულაც არ იყო ძვირფასი თვლები, თუმცა თითქმის ვერ გაარჩევდით ერთმანეთისგან

მანფრედ სვაროვსკი, დანიელის შვილიშვილი

ნია“. სვაროვსკიმ დაიწყო ძვირფას თვლებს მიმსგავსებული კრისტალების დაშნადება. მათზე მოთხოვნილება დიდი იყო, რადგან გაცილებით იაფი ღირდა და მალე მოდური აქსესუარიც გახდა.

XX საუკუნის დასაწყისში კომპანია შეკვეთებს ვედარ აუდიოდა, ფირმის სახელწოდებაც უბრალოდ Swarovski-ით შეიცვალა.

ის, რაც თავის დროზე სხვამ გააყალბა და ისე გამოუშვა, სვაროვსკის ხელში ახალ, მოდურ ტენდენციად იქცა — დანიელმა თავიდანვე განაცხადა, რომ მისი ქმნილება სულაც არ იყო ბრილიანტი, თუმცა თითქმის ვერ გაარჩევდით მისგან.

ლეგენდის დაბადება

პროდუქციამ დიდი მოთხოვნა კომპანიის გაფართოება განაპირობა. სვაროვსკიმ დამატებით 200 თანამშრომელი აიყვანა. მისი ნაწარმი ევროპამ აიტაცა, პარიზისა თუ პეტერბურგის ელიტამ დანახვისთანავე შეიყვარა სვაროვსკის სამკაულები. თანაც, ფასის წყალობით, მისი ყიდვა არა მარტო მდიდრებს შეეძლოთ.

კომპანიის მუშაობაში ჩაერთო დანიელის სამი ვაჟი, რამაც ბიზნესი მართლაც ოჯახური გახდა. სვაროვსკები დიდ დროს უთმობდნენ სამუშაოს, ცდილობდნენ ბროლის დამუშავების სრულიად ახალი ტექნოლოგიის შექმნას. მაგრამ დაიწყო პირველი მსოფლიო ომი და საიუველირო ნაწარმისთვის ევროპაში ადარავის ეცალა, ამერიკის ბაზრამდე კი ჯერ კიდევ შორი გზა იყო.

სვაროვსკებმა შექმნეს კომპანიის შვილობილი საწარმო Tyrolit-ი, რომელიც აწარმოებდა სხვადასხვა მასალას სახვეწი და დასაწახნაგებელი ჩარხებისთვის. ეს კომპანია დღემდე მოქმედებს. ძირითადი ფირმის გარდა კი კიდევ ოთხი კომპანია შეიქმნა.

დადგა 20-იანი წლები და მდგომარეობა დასტაბილურდა. კომპანიამ, პირველ რიგში, ბროლის ახალი ტექნოლოგიით წარმოებას მიჰყო ხელი. სვაროვსკის ნაწარმს მსოფლიოში ბადალი არ ჰყავდა. კომპანიის კონკურენტები ერთმანეთის მიყოლებით კოტრდებოდნენ, დანიელის ფირმა კი უფრო და უფრო ბრწყინავდა და კამკაშებდა, ხოლო როცა სვაროვსკის ნაწარმს ყურადღება თვით კოკო შანელმა მიაქცია, მთელი მოდის სამყარო მისკენ შეტრიალდა.

კომპანიამ უდიდეს წარმატებას მრავალი პატენტისა და იმ საიდუმლო ფორმულის წყალობით მიაღწია, რომელიც დღემდე არავისთვის გაუმხელა. სვაროვსკის თვლების ბრილიანტისებური ელვარების საიდუმლო დღემდე აუხსნელია, ისინი სხვებზე მეტად კაშკაშებს და ბრილიანტისგან ძნელი გასარჩევია. ზოგიერთს მიაჩნია, რომ ასეთი ეფექტი ტყვიის დამატებით მიიღწევა, თუმცა არ უნდა დავავიწყდეს, რომ სვაროვსკები ბროლის დაწახნაგების მეთოდოლოგიას ისეთ დონეზე ფლობენ, როგორც სხვა არაფინ მსოფლიოში.

ყოველივე ზემოთქმული ისე არ უნდა გავივით, რომ სვაროვსკები მხოლოდ ფუფუნების საგნებს ამზადებენ. 1929 წელს გამოჩნდა ბრენდი Swareflex-ი, რომლითაც ოპტიკური ხელსაწყოები და ბინოკლები იყო ნიშანდებული.

მეორე მსოფლიო ომის დროს კომპანიას საქმიანობა არ შეუწყვეტია, რადგან სვაროვსკი ახალ ბაზარზე — ამერიკის შეერთებულ შტატებში გავიდა. ომის დასრულების შემდეგ ცხოვრება ნელ-ნელა დგებოდა კალაპოტში, მოთხოვნა ფუფუნების საგნებზე ისევ ჩნდებოდა. იმხანად „სვაროვსკიმ“ სახელი გაითქვა იმით, რომ მასობრივ პროდუქციასთან ერთად, ჭეშმარიტად ინდივიდუალურ ნაწარმს უშვებდა.

სვაროვსკის მინის დეკორაცია ვატენსის ქუჩაში

ჩვილის საწოვარა

სამაჯური

ესეც რეკავს...

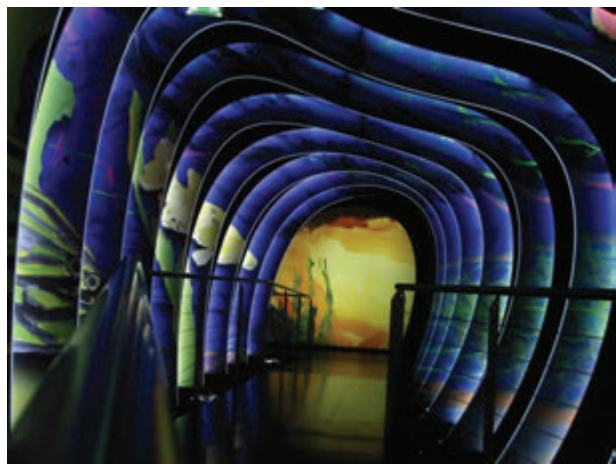

ვატენის მუზეუმი

ვატენის დარბაზები

ფირმის სულისჩამდგმელი დანიელ სვაროვსკი 1956 წელს გარდაიცვალა, მაგრამ ოჯახური ბიზნესი იმდენად მყარად იდგა, რომ ბურჯის გამოცლა არ დასტყობია.

ფირმისთვის უმნიშვნელოვანეს მოვლენად იქცა დანიელის შვილიშვილის მანფრედის მიერ შექმნილი ტექნოლოგია, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელი გახდა მანამდე არნახული, ფერადი კრისტალების დამზადება. ეს ერთგვარი რევოლუცია იყო ამ საქმეში, და როგორც ყველა რევოლუციას, ამასაც ხალხის დიდი მასების აღტაცება მოჰყვა — მდიდრები პირდაპირ დახლებიდან იტაცებდნენ ფერად-ფერად ნაკეთობებს.

გადიოდა დრო და კომპანიის ასორტიმენტიც ივსებოდა. „სვაროვსკის“ ახალ მიმართულებად იქცა ბროლი ჭადვებისთვის. 1976 წლიდან კომპანიაში საკოლექციო სუვენირების გამოშვება დაიწყო. პირველი — ბროლის თავუნა გახლდათ, რომელზეც არათუ მოთხოვნილება იზრდებოდა, არამედ „სვაროვსკის“ კოლექციონერთა კლუბიც კი ჩამოყალიბდა. დღესდღეობით ამ კლუბში მსოფლიოს მასშტაბით 500 ათასი კაცია გაერთიანებული.

ბოჰემიური ბროლის „რაფსოდია“

მრავალი წელია, სხვა კომპანიები ცდილობენ ახსნან „სვაროვსკის“ უნიკალური პროდუქციის საიდუმლო, მაგრამ ამაოდ. ალბათ ვერც ვერასდროს შეძლებენ ამას, რადგან ფირმა საგულდაგულოდ მალავს თავისი წარმატების საიდუმლოს. მხოლოდ ის არის ცნობილი, რის წყალობით ბრწყინავს ასე „სვაროვსკის“ კრისტალები. ამის მიზეზი ტყვიის ჟანგის დაახლოებით 32%-იანი შემადგენლობაა. ეს ნივთიერება, რასაკვირველია, „ჩვეულებრივ“ კრისტალებშიც შედის, თუმცა არა უმეტეს 24%-ისა. დასასრულ, არავინ დაობს „სვაროვსკის“ უნიკალურ მოხვეწის ტექნოლოგიაზე. აღსანიშნავია, რომ ფირმას ბროლის კრისტალის ზედაპირის დამუშავების არაერთი მეთოდი აქვს შემუშავებული. რაც უნდა იმკითხაონ კონკურენტებმა თუ უბრალოდ, ცნობისმოყვარეებმა, „სვაროვსკის“ წარმოება — საიდუმლოა. ეს კომპანიის თანამშრომლებმაც კარგად იციან და სწორედ ამიტომ, ამა თუ იმ ნაწარმის დამზადების შემდეგ შექმნილები მის შესახებ არსებულ დოკუმენტაციას ანადგურებენ — საკოლექციო სუ-

ექსპონატები საფირმო მუზეუმში სვაროვსკის თვლებით მოოჭვილი „მერსედესი“

„მელუზები“

ექსპოზიცია მუზეუმის ერთ-ერთ დარბაზში

კიბე ერთ-ერთ საოკეანო საკრეიზო ლაინერში

დანიელ სვაროვსკის სკულპტურა ვატენსში

რიისთვის განკუთვნილი უნიკალური მოდელი არ უნდა განმეორდეს. ნებისმიერი ინსტრუმენტი, რომელიც დაწახნაგებისას გამოიყენება, მხოლოდ ფორმისვე დამზადებულია და ეს მისი დაფუძნების დღიდან ასეა.

დიდი ხნის განმავლობაში „სვაროვსკის“ ლოგო ყვავილი (ედელვაისი) გახლდათ, თუმცა 1988 წლიდან ის გედის გამოსახულებამ შეცვალა, რომელიც სხვადასხვა ხალხისთვის ელევანტურობასა და პარმონიასთან ასოცირდება. კომპანიის ასი წლის იუბილეზე ვატენსში „სვაროვსკის“ უნიკალური მუზეუმი გაიხსნა. ეს არის ნამდვილი ბროლის გამოქვაბული, სადაც აღფრთოვანებული ექსკურსანტები დადიან. მუზეუმის ერთ-ერთი ღირსშესანიშნაობა გახლავთ „სვაროვსკის“ უზარმაზარი კრისტალი, რომელიც 62 კილოგრამს იწონის, დიამეტრი კი 40 სანტიმეტრია. დამზადებისას იგი გინესის რეკორდების წიგნში შევიდა, როგორც უდიდესი კრისტალი მსოფლიოში. მუზეუმში შეგიძლიათ ნახოთ ყველაზე პაწია კრისტალიც — სულ რაღაც 0,8 მილიმეტრი დიამეტრისა. 2004 წელს კი კომპანიამ დაამზადა 274 სანტიმეტრი დიამეტრის კრისტალი, წონით თითქმის 250 კილოგრამი.

დღესდღეობით ფირმა უშეუბრალებს ხარისხიან ბიჟუტერიაში გამოსაყენებელი კრისტალების 80%-ს. შტაბ-ბინა ძველებურად ავსტრიის პატარა სოფელ ვატენსში მდებარეობს. კომპანია დღემდე კერძოა და მას დანიელ სვაროვსკის შთამომავლები მართავენ. ბრენდი დღესაც უზადო იმიჯით სარგებლობს და „სვაროვსკის“ რომელიმე ქმნილების ფლობა კვლავაც საამაყო და პრესტიჟულია, თუმცა ფირმა არც რეკლამირებას თაკილობს. მაგალითად, ფილმ „ოპერის აჩრდილში“ ბრენდი აქტიურად არის რეკლამირებული, იქ ჩანს კომპანიის მაღაზიაც (დღეს ფირმას მაღაზიათა საკუთარი ქსელი აქვს).

2002 წელს კომპანიის სათავეში სვაროვსკების მებუთე თაობა მოვიდა. კომპანიის წლიური შემოსავალი \$2 მილიარდია. ამჟამად ფირმა დღეში 200 მილიონ კრისტალს აწახნაგებს. ის ბროლისგან აწარმოებს სკულპტურებსა და მინიატიურებს, სამშენისებს, ბიჟუტერას, სამოსს, ჭადებს და სხვ. „სვაროვსკის“ კომპონენტებს კრისტალებისა და მძივების სახით, არაერთი ოსტატი, დიზაინერი და მხატვარი იყენებს.

მოამზადა ნატა ენუქიძემ

ფინანსური შექმნა

**როგორ
შერაცხმს
ღრეიზინის
გამომგონებელი
ფეფლილად**

რამდენიმე წლის წინ დიდ ბრიტანეთში, საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვის შედეგად, კაცობრიობის უდიდეს ტექნიკურ გამოგონებად, რომელიც 1800 წლის შემდეგ შეიქმნა, ველოსიპედი დასახელდა. მას ხმა გამოკითხულთა იმაზე დიდმა რაოდენობამ მისცა, ვიდრე ერთად აღებულ სხვა დანარჩენს. მართლაც, დღეს მსოფლიოში მილიარდზე მეტი ველოსიპედი და ის ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული სატრანსპორტო საშუალებაა. ასეთად კი ის შედარებით დაბალმა ფასმა, მცირე ზომებმა და სიმსუბუქემ, საწვავის საჭიროების არარსებობამ, უსაფრთხოებამ და მოხერხებულობამ აქცია.

ფინანსური მიზნული ბორბლები

ცნობილი გამონათქვამისა არ იყოს, ველოსიპედის ხელახლა გამოგონება დღეს საჭირო ნამდვილად არ არის, თუმცა ვინ და როდის გამოიგონა სინამდვილეში ის, ამასზე ზუსტი პასუხი ექსპერტებს აქამდე არ აქვთ. საქმეს ის ართულებს, რომ იმას, რაც დღევანდელი გაგებით ველოსიპედი, წინ არაერთი გამოგონება უსწრებდა, რომელიც მისი კონსტრუქციის ამა თუ იმ ელემენტს შეიცავდა.

თუ მაინც ღრმად ჩავეძიებით გადაადგილების ამ ორთავალა საშუალების წარმოშობის ისტორიას, ათასწლეულებით წინ, ძველი ეგვიპტის ეპოქაში მოგვიწევს მოგზაურობა. მკვლევრებს აქვთ მონაცემები, რომ ეგვიპტელებს მართლაც ჰქონდათ ორბორბლიანი მე-

ქანიზმი, რომელსაც მძლოლი ფეხების საშუალებით ამოძრავებდა.

ადამიანის დამოუკიდებლად გადაადგილებისთვის განკუთვნილი ორთავალა XV საუკუნის წყაროებშიც გვხვდება. მაგალითად, 1447 წლით დათარიღებულ მაინინგენის ქრონიკებში ნახსენებია მექანიზმი, რომელიც მოძრაობაში ადამიანს საკუთარი ძალისხმევით მოჰყავს.

ერთნი პირველი ველოსიპედის შექმნას დიდ იტალიელ მხატვარსა და გამოგონებელ ლეონარდო და ვინჩის, სხვები კი მის მოსწავლე ჯაკომო კაპროტის მიაწერენ, თუმცა 1493 წლით დათარიღებული ნახატი, სადაც გამოხატულია ორთვლიანი მექანიზმი, საჭიროა და ჯაჭვური გადაცემით, ბევრის აზრით, ფალსიფიკაციაა.

კარლ ფონ დრეისის შეშლილად შერაცხვისას ნივთმტკიცებებად მისივე გამოგონებები გამოიყენეს!

ასევე შეთხზულია ვინმე გრაფ დე სივრაკის მიერ 1791 წლით დათარიღებული თვითმგორავის შექმნის ამბავიც, რომელიც ფრანგი ჟურნალისტის, ლუი ბოდრის ფანტაზიის ნაყოფია.

სხვა ლეგენდა გერმანელ მეურმე მიხაელ კასლერზე გვიამბობს, რომელსაც ერთი სოფლიდან მეორემდე მისასვლელად 2 კილომეტრი ორთვალით თვალის დახამხამებაში დაუფარავს. კასლერის „მანქანას“ ლითონის სალტეებიანი ხის ბორბლები ჰქონდა, რომლებით სავარძლით ყოფილა ერთმანეთთან დაკავშირებული. როგორც ვარაუდობენ, მისი წონა დაახლოებით 125 კილოგრამი უნდა ყოფილიყო...

გადმოცემის თანახმად, მეურმე გამოგონებლად მთლად საკუთარი ნებით არ ქცეულა. თურმე ერთ დღეს, როდესაც კასლერს სამუშაოზე კვლავ დაუგვიანია, გაბრაზებულ უფროსს შეუძახია: „ბედოვლათო, ეგებ ფეხებზე ბორბლები მიგება?!“

ჰოდა, როგორც ჩანს, კასლერმა შენიშვნა პირდაპირი მნიშვნელობით გაიგო...

ბაიოგონება და სასაჯელი

ველოსიპედის დასაბამი მაინც 1817 წლით უნდა დავთარიღოთ და ის გერმანელ გამოგონებელს, კარლ ფონ დრეისს (1785-1851) დავუკავშიროთ.

დრეისი გერმანიის ქალაქ კარსლრუეს მკვიდრი იყო და მეტყვევდ მუშაობდა. რადგანაც არცთუ ურიგოდ ერკვეოდა მექანიკასა და მათემატიკაში და თან მუდმივად უწევდა ცხენზე ამხედრებულს ვეებერთელა ტერიტორიის შემოვლა, ერთ დღესაც თავში ისეთი მექანიზმის შექმნის იდეა მოსვლია, რომელიც დიდი მანძილის დაფარვაში დაეხმარებოდა.

მახვილგონიერმა მეტყვევემ თავისი ორმეტრ-ნახევრიანი თვითმგორავის, რომელსაც 30-დუიმიანი ბორბლები ჰქონია, მოდერნიზება მოახდინა და წინა თვალი მართვად დაგარდაუქმნა.

და აი, 1818 წლის 17 თებერვალს დრეისმა დააპატენტა კადეც თავისი წარმოსახვის ნაყოფი — ორიგინალური თვითმგორავი, რომელიც სკამითა და საჭით იყო აღჭურვილი. კონსტრუქცია ხის იყო და არ ჰქონდა სატერფულები, ამიტომ მასზე მჯდომს გასაგორებლად ფეხი მიწისთვის უნდა დაეკრა. მართალია, მას

სკამითა და საჭით აღჭურვილი ორიგინალური თვითმგორავი ფონ დრეისმა 1818 წლის 17 თებერვალს დააპატენტა

დრეიზმა *Laufmaschine* (სასიარულო მანქანა) უწოდა, თუმცა ხალხმა ის ავტორის პატივსაცემად „დრეიზინად“ მონათლა.

ისე კი, ქალაქ კარსლრუეს მცხოვრებლებს „დრეიზინა“ დაპატენტებამდეც ჰქონდათ ნანახი. იმდროინდელი გაზეთები იტყობინებოდნენ კიდევ, რომ 1816 წლის გაზაფხულზე დრეიზს თავისი ტრანსპორტით 14 მილი საათში 9 მილის სიჩქარით დაუფარავს.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია თავად კონსტრუქტორის სვე-ბედი — გამოგონების საქვეყნოდ ჩვენების შემდეგ, სატყეო სამმართველოს ხელმძღვანელობამ დრეიზი დაიბარა და სამსახურიდან დათხოვნით დაემუქრა. მეტიც, გამოგონებელი გააფრთხილეს, თუ კიდევ მსგავს „საფრთხოებლას“ გააკეთებ და მზის სინათლეზე გამოაჭენებ, ჩვენი უწყების მთელი გერმანიის მასშტაბით შერცხვენისთვის საგიჟეთში გიკრავთ თავსო.

ხელმომჭირნედ მცხოვრები ფონ დრეიზი, რომლისთვისაც სამსახურის დაკარგვა შიმშილით სიკვდილს ნიშნავდა, მორჩილად დათანხმდა ხელმძღვანელობის მოთხოვნებს და ალბათ ვერაუინ გაიგებდა გენიალური მეტყვევის ქმნილების შესახებ, რომ არა 1816 წლის ამინდის ანომალია...

თურმე იმ ზაფხულს გერმანიაში ისე ციოდა, მოუთოვია კიდევ. შედეგად, თითქმის მთლიანად განადგურებულა მოსავალი და გლეხობაც იძულებული გამხდარა, პირუტყვი სრულებით გაეწყვიტა, რადგან ზამთარში მის

ველოსიპედი პიერ მიშოს სამარკო ნიშნით

დაუზუსტებელია, ვინ გაუკეთა პირველად ველოსიპედს სატერფულეები, თუმცა ერთ-ერთი ვერსიით, ამას ფრანგ ინჟინერ პიერ ლალმანს (1863 წ.) უნდა ვუმაღლოდეთ

*რბოლა
ლუქსემბურგის
ბაღში.
პარიზი,
1818 წ.*

უკვე 1886 წლისთვის კონსტრუქტორები საგანგებოდ წველითათვის ასეთ კვადროციკლებსაც ქმნიდნენ

გამოკვებას ვერაფრით შეძლებდა.

რა თქმა უნდა, იგივე ბედი ეწიათ ცხენებსაც და სწორედ მაშინ ყველას ფონ დრეიზის „ხის ცხენი“ გაახსენდა. „დრეიზინას“ აღიარების ჯვრიც მაშინ დადგა — ჯადოსნურითვითმგორავით არა მხოლოდ მდაბიონი, თვით ბაგარიის კრონპრინციც მოიხიბლა, რომელმაც მამას, იმჟამინდელ ბაგარიის მეფეს სთხოვა, მეზობელ საჰერცოგოში მცხოვრები გამომგონებელი დაეჯილდოებინა.

სწორედ სამეფო ოჯახის წევრთა კეთილგანწყობით შეეუღლიანების შემდეგ შეძლო ფონ დრეიზმა თავისი გამოგონების დაპატენტება და სატყეო მეურნეობის ბრიყვ ჩინოფნიკთა დაღუმება.

თუმცა დროებით. ამ უკანასკნელთ ბოღმა გულში ჩაიძარხეს და დაელოდნენ იმ დღეს, როდესაც რევანშის აღებას შეძლებდნენ. ამის საშუალება კი მათ კარგა ხანს არ მისცემიათ — ფონ დრეიზი, როგორც გამომგონებელი, ზეპოპულარული გახდა და არც მხოლოდ პირველი ველოსიპედის შექმნით დაკმაყოფილდა. დრეიზმა ასევე გააკეთა თავისებური ხორცის საკეპი მანქანა, 16-კლავიშიანი საბეჭდი მანქანა და ეტლი, რომელიც რელსებზე გადაადგილდებოდა.

საქმე ის არის, რომ გამომგონებელი საკმაოდ თანაურგონობდა გერმანიის 1848-1849

წლების რევოლუციას. მართალია, მისი ჩახშობის შემდეგ პირადად ფონ დრეიზს არავინ შეეხებია, მაგრამ დიდგვაროვანმა მფარველებმა მას ზურგი აქციეს. ამით კი ისარგებლეს ფონ დრეიზის მტრებმა და საბოლოოდ იმდენი ქნეს, გამომგონებელი სულთ ავადმყოფად შერაცხეს. თანაც, ამ ვერდიქტის გამოტანისას მთავარ ნივთმტკიცებებად მისივე გამოგონებები დასახელდა!

იმდროინდელი გერმანელი მოხელეების ლოგიკა დღეს კი გაუგებარია, მაგრამ მაშინ ამკარად რკინისებური იყო — ნორმალური ადამიანები არ აკეთებენ ამოუცნობ და გაუგებარ ნივთებს. და რადგანაც ფონ დრეიზი ქმნის ასეთ რაღაცებს, ესე იგი, შეშლილია!

სულთ ავადმყოფად შერაცხულ გამომგონებელს შინაპატემრობა მიუსაჯეს, ხოლო მისი მთელი ქონება და ფინანსები განსაკარგავად სხეებს გადასცეს. ამან საბოლოოდ გატეხა კიდეც დრეიზი და 1851 წელს კაცს, რომელმაც კაცობრიობას პირველი ველოსიპედი აჩუქა, მართლობასა და სიღატაკეში აღმოხდა სული.

ველოსიპედის „ჩაცმა-დახშობა“

დაუზუსტებელია, ვინ გაუკეთა პირველად ველოსიპედს სატერფულები. ერთი ვერსიით, ამას შოტლანდიელ მჭედელს კირკპატრიკ მაკმილანს (1840 წ.) უნდა ვუმადლოდეთ, მეორით კი ფრანგ ინჟინერ პიერ ლალმანს (1863 წ.).

კიდევ სხვა ვერსიით, 1860 წელს პარიზელმა მეეტლე პიერ მიშომ, რომელიც ძველი თვითმგორავის შეკეთებას ლამობდა, წინა ბორბალს ორი სატერფული გაუკეთა. იდეამ არათუ გაამართლა, მოლოდინს გადააჭარბა კიდევ — სულ რაღაც ორ წელიწადში პიერმა და მისმა ძმამ ერნესტმა ასეთი „მექანიზმის“ სერიულად გამოშვება დაიწყეს და მას „ველოსიპედი“ უწოდეს.

როგორც ამბობენ, ძმების ბიზნესი ხელად აყვავდა — მათი წარმადობა წელიწადში 400 ველოსიპედს შეადგენდა.

ვეროპაში ველოსიპედი სწრაფად აიტაცეს და მის სრულყოფასაც გამაღებთ მიჰყვეს ხელი. თუკი მანამდე ველოსიპედს ძირითადად ხისგან ამზადებდნენ, მოძვეწერო წლებში ბორბლებს რეზინი გადააცვეს, „ჩონჩხის“ აწყობა კი ლითონის მიღებისგან დაიწყეს.

1870 წელს ინგლისელმა ჰიმანმა ვეებერ-

თელა ბორბლების მქონე, მთლიანად ლითონისგან დამზადებული ველოსიპედების გაყიდვით გაითქვა სახელი. წინა თვალი 54 დუიმს შეადგენდა (თანამედროვე ჩვეულებრივი ბორბალი ორჯერ პატარა — 27-დუიმიანია).

ჯაკვური გადაცემით პირველი ველოსიპედი 1879 წელს, ინგლისელმა ჰენრი ლოუსონმა შექმნა, 1888 წელს კი ჯონ ბოიდ დანლოპმა ის პირველი პნემატური საბურავით დაამშვენა.

ველოსიპედზე ამხედრებულ ადამიანებს მხოლოდ დანიშნულების ადგილამდე მისვლა აღარ აკმაყოფილებდათ და ერთმანეთთან შეჯიბრების სურვილიც აღეძრათ. ასე გაჩნდა ველოსპორტი — 1868 წლის 31 მარტს! ამ დღეს პარიზში, სენ-კლუს პარკში პირველი რეგისტრირებული ველორბოლა გაიმართა, რომელშიც გამარჯვებული ინგლისელი ექიმი ჯეიმს მური გახდა.

იაზი და იორლა

XIX საუკუნიდან მოყოლებული დღემდე, მრავალი ქვეყნის საფოსტო სამსახურისთვის ველოსიპედი შეუცვლელი სატრანსპორტო საშუალებაა. დიდ ბრიტანეთში 37 ათასამდე ველოსიპედისტი ფოსტალიონია, გერმანიაში — 27,5 ათასი, უნგრეთში — 10,5 ათასი.

ველოსიპედს არაერთი ქვეყნის პოლიცია

იყენებს ქუჩების პატრულირებისთვის. სხვა სატრანსპორტო საშუალებებთან ველოპატრულის უპირატესობა საავტომობილო საცობებისგან თავის დაღწევის, ფეხით მოსიარულეთათვის განკუთვნილ ზონებში პატრულირებისა და ექვმიტანილთან უხმაუროდ მიახლოების შესაძლებლობაა.

მრავალ ქალაქში, მათ შორის ლონდონსა და ტალინში, „სასწრაფო დახმარების“ ექიმები გადაადგილებას ხშირად ველოსიპედით ამჯობინებენ.

ველოსიპედს ბედმა მხოლოდ „მშვიდობის-მყოფელობით“ ფუნქცია არ შესძინა. მან დიდი გამოყენება პოვა სამხედრო საქმეშიც.

ველოსიპედს დაზვერვისა და შეტყობინების გადასაცემად ჯერ კიდევ ინგლის-ბურების ომის დროს (1899-1902) ორივე მხარე (დიდი ბრიტანეთი და სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკები) წარმატებით იყენებდა.

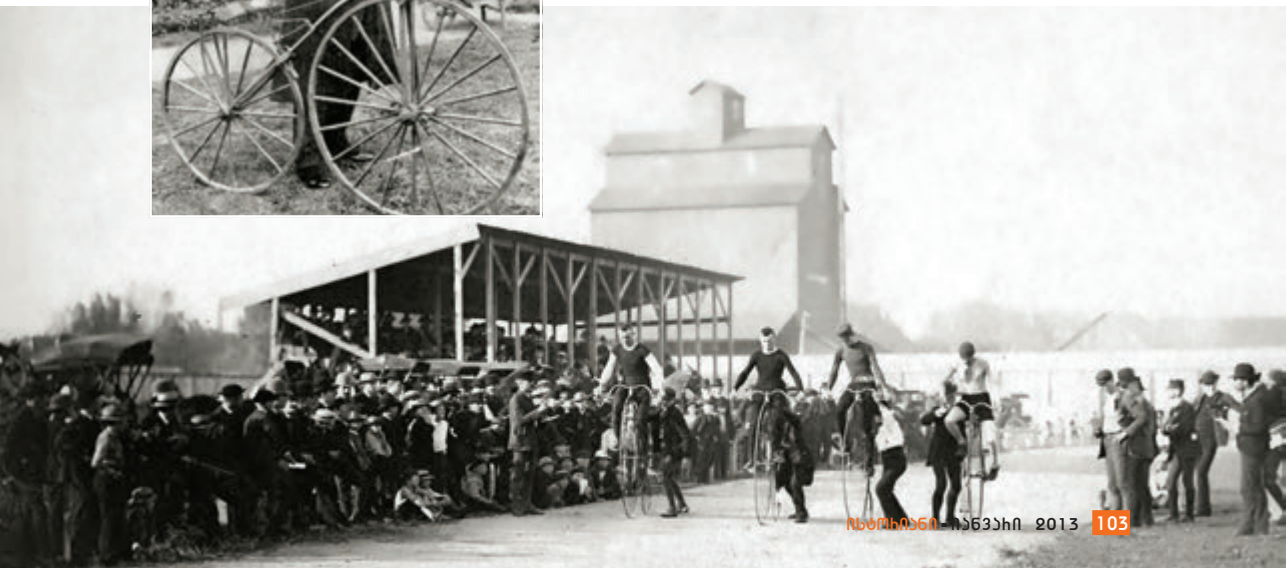
ველოსიპედს განსაკუთრებული როლი ჰქონდა პირველი მსოფლიო ომის დროსაც, როგორც დაზვერვისა და შეტყობინების გადაცემის, ისე დაჭრილთა ტრანსპორტირების მისიებში. ველოსიპედი წარმატებით გამოიყენა იაპონიამ 1937 წელს ჩინეთში, 1941 წელს კი სინგაპურში შეჭრის დროს.

ვერმახტში ყველა ქვეითი დივიზიის დაზვერვის ბატალიონებში შედიოდა ველოსიპე-

◀ ჯეიმს მური ველოსიპედით, რომლითაც 1869 წლის პირველი ველორბოლა მოიგო პარიზში

ველორბოლა მინესოტის შტატში (აშშ), 1880-იანი წლების მიწურულს ▶

მეორე მსოფლიო ომის დროს პარაშუტისტების ზოგიერთი ნაწილის ეკიპირებაში დასაკეცი ველოსიპედები შედიოდა

1938 წლის 1-ელ მაისს წითელ მოედანზე გამართულ ალღუშზე საბჭოთა ველოსიპედისტმა სამხედროებმაც ჩაიარეს

მსოფლიოს არაერთი მეგაპოლისის ქუჩებში პოლიცია ველოსიპედით პატრულირებს

დისტო და ნაყოფები. ეს სატრანსპორტო საშუალება შეუდარებელი იყო ათასობით ჯარისკაცის ერთი ადგილიდან მეორემდე, მოწინააღმდეგისთვის შეუძნეველად გადასროლისთვის. თანაც ველოსიპედს არ სჭირდებოდა საწვავი.

მეორე მსოფლიო ომის დროს მოკავშირეთა ოპერაციებში მონაწილეობდნენ პარაშუტისტები, რომელთა ეკიპირებაში დასაკეცი ველოსიპედები შედიოდა.

ველოსიპედს ტვირთების გადასატანად იყენებდნენ პარტიზანები ვიეტნამის ომის დროს. შვედეთის შეიარაღებულ ძალებში ველოსიპედისტთა დანაყოფებმა 2001 წლამდე, შვეიცარიაში კი 2003 წლამდე იარსება. არსებობს ცნობები, რომ ამერიკული სპეცრაზმი ავღანურ კამპანიაში ველოსიპედსაც იყენებს.

რაც ყველაზე საინტერესოა, ფონ დრეიზის გენიალური ქმნილების პოპულარობას ვერაფერი დააკლო უფრო გვიანდელმა გადაადგილების საშუალებებმა — მოტოციკლმა და ავტომობილმა.

სხვათა შორის, ზინდელფინგენში, „მერსედეს-ბენცის“ ქარხანაში, მუშა-მოსამსახურეები საწარმოს ტერიტორიაზე დღემდე ველოსიპედებით გადაადგილდებიან. ყოველ განყოფილებას განსხვავებული ფერის ორთავლები ჰყავს.

დღეისთვის შექმნილია ველოსიპედის სხვადასხვა ტიპები. უნიციკლს აქვს ერთი ბორბალი და ყველა დანარჩენი ნაწილი, რომლებიც ჩვეულებრივ ორბორბლიან ველოსიპედებს აქვთ. მის სამართავად ოთხმხრივი ბალანსირება საჭირო და მიჩნეულია, რომ უნიციკლის მართვის სწავლა ადამიანს 10-15 საათში შეუძლია. მონოციკლსაც ერთი ბორბალი აქვს, ოღონდ ის დიდია და მძლოლი ბორბლის შუაში ზის. მონოციკლი ზოგჯერ მოტორიზებულია. ორ- ან სამბორბლიანი ველოსიპედი აღიგერადი, რომელსაც ნახევრად მწოლარე მართავენ. ლიგერადი აეროდინამიკურია და მაღალ სიჩქარეს აწვითარებს, ამიტომ მათთვის ცალკე შეჯიბრებები ეწყობა. ტანდემი არის ველოსიპედი ორი ადამიანისთვის, თავთავიანთი პედლებით. ამზადებენ ველოსიპედებს სამი და მეტი ადამიანისათვისაც. ხოლო ტრიციკლით, სამბორბლიანი ველოსიპედით, ბავშვები ერთობიან.

გელა უზარიძე

სამხედრო ჟურნალი, „არსენალი“!

ინფორმაცია, რომლის
მიწიანში ხვდება!

გამოდის თვეში ორჯერ!
იკითხეთ პრესის გამავრცელებლებთან!

წიგნები აღვიღა მიტანით-elva.ge;
ტელ: 238 26 73; 238 26 74; 238 26 76

ჟანრი ლოლაშვილი

„სულ ტყუილია ტაბილი სიბერე“

ბოლო დროს ლამის ყოველდღე ტელევიზიის ეკრანზე ვხვდებით კერძების მომზადებას „ასწავლის“ მაყურებელს. ჟანრი ლოლაშვილის მასპინძლობა ყოველთვის ცნობილი იყო თბილისელებისთვის. მას შეეძლო უბრალო ინტერვიუებით სამეფო გემოსა და შესახედაობის კერძი მოეფიქრებინა და მოეწონებინა სტუმრები. ამ მხრივ ამოუწურავი და საინტერესო გახლავთ... თუმცა ეს არაფერია იმასთან შედარებით, თუ როგორი არტისტია ჟანრი ლოლაშვილი. სცენაზე რომ გამოდის, თითქოს სიტუაციას ერთპიროვნულად მართავს, თვალის მოშორება აღარ გინდა. იმასაც ატყობ, რომ ყველაფერზე დიდხანს და საინტერესოდ უფიქრია და ამით კიდევ მეტად გიზიდავს მაყურებელს. შეუძლია, სერიალშიც კი ისეთი სახე შექმნას, რომელიც არასოდეს დაგავიწყდება... აღარაფერს ვამბობ კინოზე... ან, როგორი მხატვარია ჟანრი ლოლაშვილი. ცოტა სევდით დაფერილი და სივრცეში უკიდევანოდ განფენილი. არ ვიცი, როგორია ის ყოველდღე, თუმცა წარმომიდგენია წიგნებში ჩაფლულიც და თავისი მდიდარი ფონოთეკის წინ ნამდვილი ხელოვნების მოსმენისას უსაზღვრო ფიქრში ჩაძირულიც, ხანდახან ბუზლუნაც, ზოგჯერ მომღვინიც... როგორ ასწრებს ამ ყველაფერს ერთად, ცხადია, ვერასოდეს გაეივებ... როცა წარსულზე ლაპარაკობს, თანამოსაუბრე აღარც კი სჭირდება. პირობითად რჩება ჩემ წინ საგარძელში, ისე კი ფიქრს მიჰყვება შორს, თავისი ტილოების მსგავს მზიან-ნისლიან ცხოვრებისეულ ვითარებებში.

— საბავშვო ბალი მასსოვს, — ნატაშა მას-წავლებელი, ცუკატინი „ბულკები“... ბალის მეგობრები ახლაც მყავს.

ფანტასტიკურად ვერ ვიტანდი სკოლას, თუ შეიძლება ამგვარად ითქვას... ბევრს ვკითხულობდი, წიგნი მიყვარდა, მაგრამ ამან სკოლა ვერ შემაყვარა. სულ შატალოზე დავდიოდი, განსაკუთრებით ორშაბათობით, იმიტომ, რომ ამ დღეს კინოში ახალ ფილმს უშვებდნენ. მე და ჩემი მეგობარი მიტო ჩიკვაიძე წავიდოდით კინოში. სკოლის კარს კეტავდნენ. ჩვენ გადავდიოდით ხეზე და იქიდან ჩვენი კლასელის, ნათელა ქვარცხაიას ბინაში შევდიოდით მეორე სართულზე. აი, იქიდან კი პრიმაკოვის „ატამანკაზე“ გადავირბენდით ფეხით და გავდიოდით კინო „აპოლონში“.

თუმინანი რომ გვქონოდა, გოგოებსაც დაეპატიჟებდით. არ იყო ასეთი სიძვირე.

დღეაჩემი პედაგოგი იყო, მიბრაზდებოდა, მაგრამ ვერ მსჯიდა. როგორ უნდა დაეესაჯე? ერთი-ორჯერ სახლიდანაც კი გავიქეცი. მერე შეშინდნენ. ამასთან ვერც არ გამოვყო და აღარ ცდილობდნენ დასჯას.

სკოლის პროგრამას ვერ ვეუებოდი. მიყვარდა გეოგრაფია, ასტრონომია, ბიოლოგია, ვერ ვიტანდი გეომეტრიას. ყველანი ირინი-შანი მქონდა. ერთხელ, მგონი საშემოდგომოც გამომევა. მაინც არ შემეძლო ფილმი არ მენახა და მივდიოდი შატალოზე.

ქიმიას და რუსულს არასოდეს ვაცდენდი, მაინტერესებდა და იმიტომ...

სანდრო პაპა იყო, ერლომ ახვლედიანის მამა, ხატვას ის მასწავლიდა. ვგიჟდებოდი, ისე მიყვარდა. სარდაფში ჰქონდა ოთახი, ჩავიდოდი, ვატყუებდი, გაკვეთილი არ მაქვს-მეთქი და ვხატავდი, ისიც თავს იტყუებდა.

ერთხელ გავიგე, რონოდან უნდა მოვიდნენ და შეამოწმონ, მართლა დადიან თუ არა ბავშვები სახატავდო. თუ არ დადიან, უნდა დახურონო. წავედი, 12 ბავშვი მოვიყვანე, ფურცლებით, ფუნჯებით და ვახატინებდი. როგორ გაქარდა. ბიჭო, ეს რა გააკეთეო, — მეტყვოდა.

ერთხელ ჩვენი სახლის სარდაფში ჩავედი და ვიპოვე ჟურნალები H_2SO_4 . ეს ფუტურისტული ჟურნალები აკრძალული იყო. ალბათ დედამ და მამამ გადამაღეს. ამის გამოჩენა როგორ შეიძლებოდა, იმდენი იყვნენ დამსმენები (თუმცა მაშინდელი დამსმენები დღევანდელთან რა მოსატანია).

„ერთხელ ჩვენი სახლის სარდაფში ჩავედი და ვიპოვე აკრძალული ჟურნალები H_2SO_4 ამის გამოჩენა როგორ შეიძლებოდა, იმდენი იყვნენ დამსმენები“

„ქალაქი ანრა“, 1976 წ.

კადრი მხატვრული ფილმიდან „რატილი“, 1983 წ.

კადრები ფილმიდან „რობინზონი ადა ანუ ჩემი ინგლისელი ბაბუა“, 1987 წ.

„რამდენიმე ინტერვიუ პირად საკითხებზე“, 1978 წ.

მეც დამაბეზღეს ერთი-ორჯერ. მერე ინანეს. ასეთ ბავშვს ხომ ყველა გაურბოდა.

გოგოები და ბიჭები რომ შეგკაერთეს, გვერდით მერხზე გოგო დამისვებს. იქით ვერ ვიხედებოდი, მერიდებოდა, მიგკქონდა ხილი, ყვაილები და საკლასო ოთახში არაჩვეულებრივი სუნი იდგა ხოლმე.

ერთხელ ვილაცამ „გლაზოკი“ მოიტანა ჩვენთან, სახლში. მამაჩემი გაგიჟდა: ეგ არ დამანახვოთო! როგორ, ჯერ გაიხედო და კარი მერე გაუულო კაცსო! არაჩვეულებრივი მამა მყავდა...

აბანოში მიყვავდით უბნის ბიჭები. მექისეს მოგვიჩინდა. მერე მას ვკითხავდი, მამაჩემი სად არის-მეთქი და ისე გავდიოდით, რომ შიშველი მამისთვის არ შემეხედა... აბანოს მერე „კონჩიკებსა“ და ლიმონათზე მიყვავდით. „კრემ-სოდა“ ერქვა იმ უგემრიელეს ლიმონათს. ახლაც მახსოვს მისი გემო.

უდარდელი ვიყავი. საქართველოს კუთხე არ არის, მე რომ არ შემომეგლოს. ფეხით დაედოდი, ცხენითაც... შიომღვიმესა და დავით გარეჯში მიცხოვრია კიდევ.

ჩემი უსაყვარლესი მიშიკო ჭაჭაჭაძე, თემო სუმბათაშვილი, სხვა მეგობრები ერთად დავდიოდით. ძნელი იყო. მაგრამ მაინც ავდიოდით მთაში. რამდენი ღამე გაგვიტუნებია იქ...

ომის შემდგომ პერიოდში ორჯერ და სამჯერ გადაბრუნებული ტანსაცმელი მეცვა. ამის გამო არასოდეს მიგრძნია თავი ცუდად. მერეც, როცა ყველაფერი შევიძინე, არ გაგვიჟებულვარ... ერთადერთი რაც მიყვარდა, ბევრჯობიანი სამოსი იყო. იცი, რატომ? შემქმნელი ბევრი რამ ჩამეწყო ჯიბეში და მეგლო მთასა და ბარში... აუცილებლად ჩავიდებდი ჯიბეში ბლოკნოტსა და პასტას... ხანდახან ვიწერდი რაღაცას.

ვკითხულობდი აკრძალულ ლიტერატურას. ფანტასტიკას ვკითხულობდი, სადაც შეფარვით ბევრ საინტერესო აზრს ვპოულობდი.

ვერ ვიტყვი, დისიდენტურად ვაზროვნებდი-მეთქი. ამერიკის ხმას კი ვუსმენდი ჩუმად.

კინოს სიყვარულმა გადამაწყვეტინა, მსახიობობა ამერჩია პროფესიად.

ვერ ვიტანდი პარადზე გასვლას, ამის გამო შენიშვნებს მაძლევდნენ. ჯარში არ წამიყვანეს, ნიკვზიანი საჭმელი მწყენდა... ეს ხუმრობით. სკოლის დამთავრებისთანავე ვიკეში მოვეწყვე და აღარ წამიყვანეს. რომ წავეყვანე ვინმეს, ალბათ გამომაგლებდნენ. ბუნებით პაციფისტი ვარ! რა ხიფათიანი ვიყავი!

მესამე სართულზე აცოცებულვარ, ფანჯა-

რა ჩამიტეხია და რაღაც-რაღაცები შემიტანია გოგოსთან, — ყვავილები, კანფეტები, როცა თვითონ შინ არ იყო. ახლა იმ სახლთან რომ გავივლი, გული მისკდება, როგორ ავიდოდი?! ან იმ ლენინგრადის ქუჩაზე როგორ გადავიდოდი ჩემი კლასელი ნათელას სახლში? ვგიჟდები, როგორ არაფერი დამემართა.

მამაჩემი გენიალურად ხატავდა. მისი ნახატები შენახული მაქვს. თათულის ნახატებსაც ვინახავ. იცის, რა კარგად ხატავდა? მერე გაღლებებით, სპექტაკლებით და დაანება თავი.

როცა სცენაზე ვდგავარ, ვაღვლებული ვარ, ოჯახზე ვიფიქრო, არ შეერცხვე. მუდმივი გამოცდა მაქვს.

სიმშვიდე მენატრება. არადა, ისეთი პროფესია მაქვს, სიმშვიდე გამორიცხვლია.

სიმშვიდე ვახსენე და ბოლბე გამახსენდა....

ახლაც თვალწინ მიდგას პაპაჩემი — ბალიშანთ დათა. 117 წელიწადს იცოცხლა! ერთხელ ბილანთ ნიკას ვკითხე: რათა ჰქვია პაპაჩემს ბალიშანთ დათა-მეთქი. მაგასაო, ერთი რო არ მოგატყუო, ათასამდე ცხვარი ჰყავდა, ას ოცამდე ცხენი, მაგრამ ეგ არაფერში ეთვლებოდაო. დიდი და ისეთი მოვლილი ბაღები ჰქონდა, რომ ბალიშანთ დათა დაარქვესო.

ცხენი ჰყავდა პაპას — მორისა ერქვა. პაპა ნიშანს მისცემდა, ის თვალს ჩაგვიკრავდა. პირველად რომ თვალი ჩამიკრა, გავგიჟდი, შემეშინდა და გავიქეცი. ჰიპერრეალიზმი იყო.

პაპა არაჩვეულებრივი კაცი გახლდათ. აივანზე იჯდა და გაჰყურებდა სოფელს. ერთხელ მითხრა: გახედე, ოკიანთ მარუსას სახლიდან ბოლი ობლათ ამოდის, არა ღვივდებაო... მაგას რაღაცა გასჭირვებიაო. სოფელს თითო გიჟი ხო ყოველთვის ჰყავს. ბოლბეში შამილო ჰყავდათ. იმას დაუძახებდა და გაატანდა მორისას შემოთა და სანოვაგით დატვირთულს. მერეღა მოისვენებდა. რო დაინახავდა, ბოლი გაღვივდა, ბავშვივით უხაროდა.

ახლა ხშირად ვფიქრობ იმ დროზე და ამას წინათ ბოლბელებს ვუთხარი კიდევ: ერთი ოკიანთ მარუსას სადღეგრძელო დალიეთ-მეთქი. გაუკვირდათ: საიდან გახსოვსო... მახსოვს. ახლა კიდევ უფრო მეტად მახსოვს.

არ ვიცი, რომელ კატეგორიას მივაკუთვნო თავი — შუახნის ვარ თუ ხანდაზმული... ვთქვით, შუახნის ვარ! ახლა უფრო გამძაფრებულია ჩემში წარსულის განცდა. ჩემთვის გასაგები გახდა, ადამიანებს სკლეროზი რომ ემართებათ, რატომ ახსოვთ ბავშვობა კარგად, ძვე-

„აგუასიური ცარცის წრე“, 2004 წ.

„შეუბნას მეგობრებსა და ამხანაგებთან ვპოულობ მათთან რომ ვარ, თითქოს ყველაფერი დღესასწაულის დონეზე აღის“

„ზატვას ერლომ აზელედინის მამა, სანდრო პაპა მასწავლიდა... მამაჩემი გენიალურად ზატავდა. მისი ნახატები შენახული მაქვს“

მთხრობელის როლში, „აკაკასიური ცარცის წრიდან“

ლი ამბები არ ავიწყდებათ, ახალი ამბები კი ავიწყდებათ. წარსულის წუთები ძვირფასია. ახლა ყველაფერს სხვანაირად ვუყურებ, ამაოებასაც განვიცდი. ვცდილობ, ცივი გონებით ვუყურო ყველაფერს და ადვილი წარმოსადგენია, რანაირ ჭიდაობაში ვარ საკუთარ ფსიქიკასთან.

ახლაც ისევე ვფიქრობ, როგორც ადრე, რომ სიყვარული არაჩვეულებრივია, სილამაზეს მატებს ადამიანს. ამ სიბერეშიც რომ გავიფიქრებ, ვილაც მიყვარს, ძნელია, გავლამაზდე, მაგრამ მგონია, რომ ვლამაზდები.

სხეული ისე აღარ მომყვება, როგორც ადრე. იქ ვეღარ მივდივარ, სადაც ადრე მივდიოდი. თავშეკავებული გავხდი.

ადრე დაუსრულებლად შემეძლო მეგობრებთან და ახლობლებთან ყოფნა. ამის სურვილი ახლაც გამძაფრებული მაქვს. ერთადერთ შვებას მეგობრებსა და ამხანაგებთან ვპოულობ. მათთან რომ ვარ, თითქოს ყველაფერი დღესასწაულის დონეზე აღის.

დატვირთულიც ვარ... ვხატავ, კინოშიც მიღებენ, სპექტაკლიც მაქვს სათამაშო...

მიფიქრია, მოდი, სადმე წავალ, ვიქნები ჩემთვის... არ გამოძღის. აუღმყოფობებმა შემომიბთიეს. ჯერ გაუიცინე. მერე შემომიბთია და დაჩაგვრა დამიპირა, მეც შევეუტიე. წამლები დაეღლიე. აბა, რა ვქნა, სპექტაკლი მაქვს სათამაშო.

ვინ რამდენ ხანს ვიცოცხლებო, რა ვიცი. ვის რა ბომბი გვაქვს ჩადებული, რას გაიგებ. თუ მოეხუცდი, გადაებრუნდები კედლისკენ და ვიქნები. ტკბილი დაბერება ტყუილია, ეგ არ არსებობს. არ მინახავს ეგეთი ადამიანი, რომ ტკბილი სიბერე ჰქონდა და შეილიშვილებთან ჩატკბა და ჩაფელამუშდა. სიბერე არის შფოთი, ხელის ჩაქნევა, ამაოების გრძობა... წუხილი იმატებს. მშობელი, რომელიც დიდი ხანია აღარ გყავს, გახსენდება და წუნხარ. პანაშვიდებზე სასიარულო გემატება. ერთი პერიოდი, იმდენგან ვიყავი სამხიმარზე მისასვლელი, ვოქვი, აღარსად აღარ წავალ- მეთქი... ვერ გავუბდე, მაინც წავედი. ვალდებულების გრძობამ მძლია.

გავდივარ საფლავეზე ხან მარტო, ხან ვინმესთან ერთად...

მარტოა ადამიანი, თავის წუხილთან მარტოა.

P.S. 16 დეკემბერს რუსთაველის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის წინ ჟანრი ლოლაშვილის ვარსკვლავი გაიხსნა. ვულოცავთ ხალხის საყვარელ მსახიობს ამ უდიდეს აღიარებას.

ლელა ჯიჩაშვილი

დავით ქასარაზა:

„დავით აღმაშენებლის ეპოქაშიც მიცხოვრია“

როცა კითხვას პროფესიაზე უსვამენ, ყოველთვის ეცინება. არის იურისტი, ბანკირი, ერთი დრო კონსერვატორიაშიც სწავლობდა და საოპერო მომღერლობას აპირებდა. მერე სპორტული გადაცემის კომენტატორად მუშაობდა... ახლა ჯომარდობის ფედერაციას ხელმძღვანელობს. ბოლო დროს მსახიობობამ გაიტაცა და მიღწევებიც აქვს. ჩემი რესპონდენტი დავით ქაცარავა გახლავთ ამბობს, რომ „ბუნების კაცია“, მეგაპოლისში ცხოვრება მისი საქმე არ არის. ქალაქში დარჩენას არც აპირებს. ოცნებობს, სოფლად, მდინარესთან ახლოს დასახლდეს, შინ ჰქონდეს ბევრი წიგნი, საბილიარდო...

— დათო, გამორჩეულად რომელი ისტორიული გმირი გიყვართ?

— ჩემი ბავშვობის გმირი სპარტაკია. ის ყოველთვის გამოკვეთილი ლიდერი იყო. გლადიატორი, რომელმაც არაერთი გმირობა ჩაიდინა. მისი ცხოვრება ტრაგიკულია სავსე, მაგრამ სახელმა ათასწლეულებს გაუძლო. დღესაც სიმამაცის, უდრეკობის, გაუქცობის სიმბოლოა.

— ცოტა ხნის წინ მონაწილეობდით ისტორიულ ფილმში „დავიწყებული მეფე“. თქვენს გმირზე რას გვეტყვით?

— ბაგრატიონთა შთამომავლის, დემეტრე ორბელის როლს ვასრულებ. ფილმში ჩემი წარმომავლობის ისტორია ირკვევა. ცოტა ფანტასტიკაცაა. ჩემი გმირი გადადის ძველ ეპოქაში, დროში მოგზაურობს, ხვდება შოთა რუსთაველს, ილია ჭავჭავაძეს, სტალინს... როლზე

მუშაობა ძალიან საინტერესო იყო. არ ვიცი, მსგავს ფილმში მონაწილეობა ოდესმე კიდევ თუ მომიწევს. მოგეხსენებათ, ფილმი უწყვეტი კადრითაა გადაღებული. მსახიობებს შეცდომის დაშვების უფლება არ გვქონდა. გარდა ამისა, ერთი პატარა როლი მაქვს შესრულებული ნიკა ხომასურიძის „დიდგორში“. ასე რომ, დავით აღმაშენებლის ეპოქაშიც მიცხოვრია. ახალგაზრდებს მოუწოდებ, საფუძვლიანად გაეცნონ საკუთარი ქვეყნის წარსულს, უნდა იცოდნენ „ვისი გორისანი არიან“. ეს აუცილებელია მომავლის ასაშენებლად.

— **ლონდონი, პარიზი, ჰავანა, ზუგდიდი: რა აქვთ საერთო ამ ოთხ ქალაქს?**

— ვერ გიპასუხებთ.

— **მინიშნებად ერთ სიტყვას გეტყვით — „ნაპოლეონი“.**

— ნაპოლეონის ნიღაბი ინახება, არა?

— **გამოიცანით. როგორ მოხვდა ის საქართველოში?**

— ეს ისტორია ზუსტად არ მახსოვს.

— **ნიღაბი გარდაცვლილი იმპერატორის სახიდან აიღო და ბრინჯაოსგან მისმა პირადმა ექიმმა ჩამოასხა. დამზადდა რამდენიმე ეგზემპლარი. ნიღაბი და ნაპოლეონის პირადი ნივთების ნაწილი მემკვიდრეობით მის დის-შვილს, აშილ მიურატს ერგო, რომელიც სამეგრელოს მთავრის, დავით დადიანის ასულ სალომეზე დაქორწინების შემდეგ ზუგდიდში გადმოსახლდა, თან გადმოიტანა საოჯახო რელიკვიებიც.**

— **რომელიც შემდეგ ზუგდიდის მუზეუმს გადაეცა.**

— **რას უწოდებენ მომთაბარე არაბებს?**

— ბელუინებს.

— **რომელი ქართველი მეფე იყო სტუმრად რომის იმპერატორ ანტონინუს პიუსთან?**

— რომში ძეგლი რომ დაუდგეს, იმ მეფეზე მეკითხებით, არა?

— **დაიხ.**

— **უნდა გავიხსენო (პაუზის შემდეგ): ფარსმან II.**

— **გადმოცემით, რომელიც „ქართლის ცხოვრებაში“ დაცული, მდინარეების ნაპირზე დაბანაკებული არაბთა ლაშქარი წყალდიდობის მსხვერპლი გახდა. ერთმა მდინარემ არაბთა ჯარში მყოფი 13 ათასი აბაში (არაბი) წაღეკა, მეორემ — 35 ათასი ცხენი დაახრჩო. რა ჰქვიათ დღეს ამ მდინარეებს?**

— ცხენისწყალი და აბაშისწყალი.

— **რომელმა მონღოლმა ყაენმა დააარსა ოქროს ურდო?**

— ჩინგიზმა, არა?

— **ბათო ყაენმა დააარსა. რომელი საუკუნის ძეგლია ანჩისხატის ეკლესია?**

— ზუსტ თარიღს ვერ გეტყვით.

— **ის ბაზილიკური ნაგებობაა.**

— **ამიტომ ვფიქრობ, რომ VI-VII საუკუნის უნდა იყოს.**

— **VI საუკუნით თარიღდება. დიდი ბრიტანეთის გარდა, რომელ ქვეყანაში იყო პერი უმაღლესი არისტოკრატის წარმომადგენელთა წოდება?**

— არ ვიცი.

— **მიგანიშნებთ. ვეროპული ქვეყანა უნდა დაასახელოთ.**

— არ მახსოვს და ვარაუდის დონეზე პასუხის გაცემა არ მინდა.

— **საფრანგეთში. თბილისში რომელ მოედანს ერქვა ადრე ერივანსკის მოედანი?**

— არ ვიცი.

— **ლენინის მოედანი?**

— ახლანდელ თავისუფლების მოედანს, მაგას კი ნამდვილად მოვესწარი.

— **მანამდე კი მას ერევანსკის მოედანი ერქვა.**

— მართლა? ეს პირველად გავიგე.

— **რუსი სარდალი პასკევიჩი, აღმოსავლეთ სომხეთისა და თავრიზის აღებისთვის, 1828 წელს გრაფის ხარისხში აღამაღლეს, ერივანსკის ზედწოდებით შემდეგ ტფილისში მოედანს მიანიჭეს პასკევიჩ-ერივანსკის სახელი, ქალაქელები კი შემოკლებით ერივანსკის მოედანს ეძახდნენ... რა ნივთები იყო გამოსახული ყოფილი საბჭოთა კავშირის დროშაზე?**

— ნამგალი და ურო.

— **„ერთი ადამიანის მოკვლა ტრაგედიაა, ბევრის — სტატისტიკა“. ვინ არის ამ ცნობილი გამონათქვამის ავტორი?**

— სტალინი. 9 აპრილის შემდგომ პერიოდში ახალგაზრდები დისკუსიებს სხვადასხვა თემაზე მართავდნენ. ერთ-ერთ შეკრებაზე მეც ვიყავი. მაშინ მოვისმინე პირველად ეს გამონათქვამი და გულზე იმდენად მომხვდა, დამამახსოვრდა.

— **ბერძნული მითოლოგიის მიხედვით, ვინ იყო ანთეოსის მამა?**

— ვერ ვიხსენებ.

— პოსეიდონი. საქართველოს რომელ კუთხეში მდებარეობს ზედაზნის მონასტერი?

— ქართლში.

— რა ჰქვია კოშკს, საიდანაც მუსლიმანებს სალოცავად მოუხმობენ?

— მინარეთი.

— 1872 წელს თბილისსა და ფოთს შორის რკინიგზის გახსნის შემდეგ, ერთ-ერთი უბნის ტერიტორია ორ ნაწილად გაიყო. რკინიგზის აღმოსავლეთ ნაწილში მუშახელი მიწებს უნებართვოდ იკავებდა და სახლდებოდა. რა ეწოდა ახალ უბანს?

— ნაძალადევი.

— რომელი მეფე დაიღუპა გარისის ბრძოლაში?

— ლუარსაბ I.

— რომელ ქართველ მეფეს ეკუთვნის ლექსი „გაბაასება რუსთაველთან“?

— თეიმურაზ II-ს.

— რამდენი დღით უსწრებს ბზობა აღდგომის ბრწყინვალე დღესასწაულს?

— შვიდი დღით.

— „ლექსო ამოგთქომ ოხერო, / თორო, იქნება ვკვდებოდე / და შენ კი ჩემდა სახსოვრად, / სააქოსა რჩებოდე“. ვინ არის ამ სტროფის ავტორი?

— ვერ ვიხსენებ.

— მიგანიშნებთ. იგი 25 წლის ასაკში ბოლშევიკებმა მოკლეს, ქაქუცა ჩოლოყაშვილთან მეგობრობდა.

— მაინც ვერ დავასახელებ.

— მიხა ხელაშვილი. რომელი იმპერიიდან მოდის დევიზი „დაყავი და იბატონე“?

— რომის იმპერიიდან.

— რომის პირველი დიქტატორი ლუციუს კორნელიუს სულა იწოდებოდა ფელიქს დიქტატორად. რას ნიშნავს სიტყვა ფელიქსი ქართულად?

— არ ვიცი.

— ბედნიერს. ვის მემკვიდრედ ასახელებდა თავს შამილი ქართველთა მისამხრობად?

— თუ სწორად მახსოვს, ერეკლე II-ს, არა?

— დიახ. რომელ ქვეყანაშია კომონო ქალისა და მამაკაცის ტრადიციული ტანსაცმელი?

— იაპონიაში.

— რომელ ქვეყანაში ლაშქრობისას მოუკლეს ალექსანდრე მაკედონელს საფარული ცხენი ბუცეფალი?

— ინდოეთში.

— რა იყო პეტრე იბერიელის ერისკაცობის სახელი?

— არ მახსოვს.

— მურვანი. ჰიტლერის ნამდვილი გვარი გაიხსენეთ.

— შიკლგრუბერი.

— დავით IV თამარი, დემეტრე II, ლუარსაბი: რა განასხვავებს ამ მეფეებს დანარჩენებისგან?

— გთხოვთ, კიდევ ჩამომითვალეთ (*კითხვის გამეორების შემდეგ*): წმინდანებად შერაცხული მეფეები არიან.

— ინგლისის რეფოლუციის შემდეგ ცნობილმა სამხედრო დიქტატორმა (1599-1658 წლებში) მიიღო თანამდებობა ლორდ პროტექტორი. ვინ იყო ეს სამხედრო მოღვაწე?

— ოლივერ კრომველი.

— დაასრულეთ ფრანკლინის ცნობილი გამონათქვამი: „გამოცდილება ისეთი სკოლაა, სადაც ყოველი გაკვეთილი ძვირად გეფუძდება, მაგრამ მაინც კი ერთადერთი სკოლაა, სადაც უჭკუონიც კი...“

— ჭკუას სწავლობენ.

თამარ კვინიკაძე

თავით ფეხადა უხვეულაბი

346 მუმიფიცირების შემდეგ საფეხური მუმიისთვის ცოცხალი ადამიანის იერის მიცემას ისახავდა მიზნად. დამუშავებულ ცხედარს თავით ფეხამდე სურნელოვან ნელსაცხებელს უსვამდნენ, რომ სასიამოვნო სუნს აქვნიდა. შემდეგ უკეთებდნენ ხელოვნურ თვალებს, პარიკსა და გრიმს. სულ ბოლოს ხის ფისს წაუსვამდნენ, რათა არ დაობებულიყო.

347 გამომშრალ შინაგან ორგანოებს ტილოში ახვევდნენ და ინახავდნენ ჭურჭელში, რომელთაც კანოპები ეწოდებოდა. ბაბუინისთავიან კანოპში (ღმერთი ჰაპი) ფილტვები ინახებოდა, კუჭი ტურისთავიან ქოთანში (ღმერთი დუამუტეფი), ადამიანისთავიან ქოთანში (ღმერთი იმსეტი) — ღვიძლი, შინაგანი ორგანოები კი — შვეარდნისთავიან ქოთანში (ღმერთი კებეჰსენუფი).

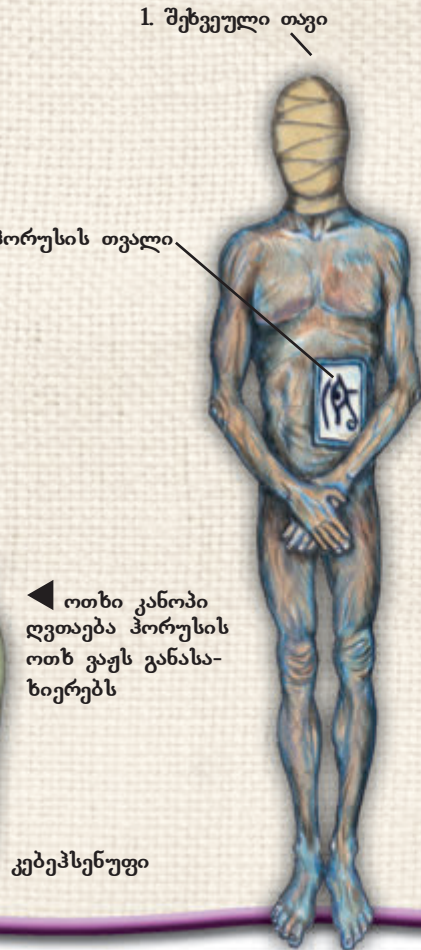
348 მარცხენა მხარეს განაკვეთ ადგილს იშვიათად თუ ამოკერავდნენ. ხშირად ამ ადგილს ცვილით ამოგლესდნენ და მასზე ჰორუსის თვალს ამოკვეთდნენ. ეგვიპტელებს სწამდათ, რომ ის ადამიანს ბოროტი ძალისგან იცავდა.

ჰაპი

იმსეტი

დუამუტეფი

ჰორუსის თვალი

◀ ოთხი კანოპი ღვთაება ჰორუსის ოთხ ვაჟს განასახიერებს

კებეჰსენუფი

349

მუმიფიცირების დასასრულს მუმიას თავიდან ბოლომდე სახვევებში ახვევდნენ. ამას თერთმეტი დღე სჭირდებოდა. სხეულს 6-დან 20 სანტიმეტრამდე სიგანის ტილოს სახვევებით ფარავდნენ. წესისამებრ, სხეულის შეხვევას თავისგან იწყებდნენ. მუმიის გადახვევა ტილოს საფენით სრულდებოდა.

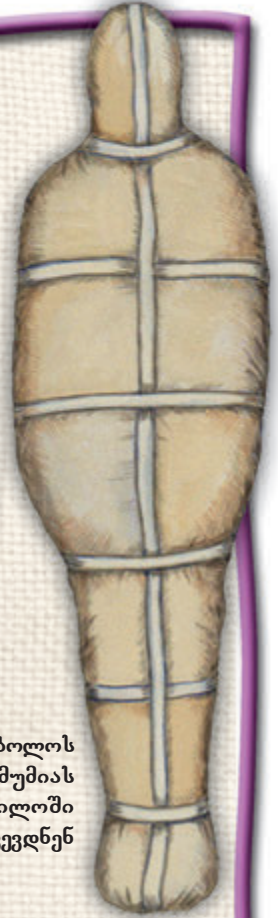
2. გადახვეული ტორსი და კიდურები.

3. ერთიანად შეხვეული მუშია

5. ბოლოს მუმიას ტილოში ახვევდნენ

4. გადახვევა დასრულებულია

▲ მუმიის გადახვევა ხუთ საფეხურად მიმდინარეობდა. გადახვევას თავისგან იწყებდნენ

350

გადახვევისას ტილოს შრეებს შორის ავგაროზებსა და თილისმებს ალაგებდნენ. ეგვიპტელთა რწმენით, მათ მიცვალებული იმქვეყნიურ ცხოვრებაში ბოროტისგან უნდა დაეცვა. სახვევებზე მაგიურ შელოცვებსაც წერდნენ. ამის შემდეგ მუმიას ფისით ფარავდნენ, რათა წყალგაუმტარი გამხდარიყო, დასასრულს, სახეზე ნიღაბს უკეთებდნენ.

სამარხები და მძარცველები

351 მუმას ხის კუბოში ათავსებდნენ. უბრალო კუბოებს ფიცრისგან ამზადებდნენ, უფრო ძვირფასს კი ადამიანის ფორმა ჰქონდა. ისინი თილისმებითა და ავგაროზებით იყო მორთული. შიგნიდანაც იყო მოხატული — სურათი იმქვეყნიურ ცხოველებში მიმავალ გზას ასახავდა.

352 ადრეული ხანის ფარაონებს პირამიდებში მარხავდნენ. პირველი პირამიდა ძვ. წ. 2650 წელს ააგო ფარაონმა ჯოსერმა. შემდგომი 800 წლის განმავლობაში ყველა ფარაონი პირამიდაში იყო დასვენებული. პირამიდებს ხშირად ძარცვავდნენ. მოგვიანებით ფარაონებს კლდეში გამოკვეთილ სამარხებში კრძალავდნენ. ეს ადგილი მეფეთა ველის სახელით არის ცნობილი. მძარცველებმა ამ სამარხებშიც კი შეაღწიეს.

353

დაკრძალვის დღეს მუშია კუბოდან ამოჰქონდათ და ვერტიკალურად აყენებდნენ. ქურუმი მუშიის პირს, თვალებს, ცხვირსა და ყურებს Y-ის ფორმის ქვის სარიტუალო წმინდა საგნით ეხებოდა. ამას „პირის გახსნის ცერემონიალი“ ეწოდებოდა. ეს იმისთვის კეთდებოდა, რომ მას მეტყველების, მხედველობისა და ყნოსვის ორგანოები კვლავ გამოეყენებინა იმქვეყნიურ ცხოვრებაში.

▲ ქურუმი (მარჯვენა) მუშიის (მარცხნივ) „პირის გახსნის ცერემონიას“ აღასრულებს

354

მუმიებს საფლავში თან ატანდნენ სხვადასხვა საგანს, ისეთ ნივთებს, რომლებიც მათი აზრით, იმქვეყნიურ ცხოვრებაში გამოადგებოდა. უბრალო ადამიანებს საფლავში საჭმელ-სასმელს ატანდნენ, ფარაონებსა და დიდგვაროვნებს კი ყველაფერს: ავეჯს, ტანსაცმელს, იარაღს, ძვირფასეულობასა და მუსიკალურ ინსტრუმენტებს.

355

სამარხებში მოქცეული სიმდიდრე მძარცველებს იზიდავდა და ისინიც დიდი რისკის ფასად სამარხებში შედიოდნენ. მათგან არც მუშია იყო დაცული — მძარცველები კუბოს თავს ხდიდნენ, მუშიაზე შემოხვეულ ტილოს ჭრიდნენ და ავეგროვებდნენ, თილისმებს, ძვირფასეულობასა და ნიღბებს აცლიდნენ. სამარხების ძარცვა მძიმე დანაშაულად ითვლებოდა და თუ ვინმეს წაასწრებდნენ, სიკვდილი არ ასცდებოდა.

◀ დაკრძალვის ცერემონიის მონაწილენი მეფეთა ველისკენ მიემართებიან. ხარები ეწვეიან ხის მარხილს, რომელსაც ნავის ფორმა აქვს, მასზე კუბო დევს. სურათზე ნაჩვენებია გარდაცვლილის მოგზაურობა იმქვეყნიურ ცხოვრებაში.

ტუტანხამონი — მეფე-ყმაწვილი

356 ტუტანხამონი ეგვიპტის ვფელაზე ცნობილი ფარაონი იყო. ის ტახტზე რვა წლის ასაკში ავიდა ძვ. წ. 1334 წელს. რაკი ძალიან ახალგაზრდა იყო საიმისოდ, რომ ეგვიპტე ემართა, მას ორი მინისტრი მეურვეობდა: მთავარი მინისტრი აი და მთავარსარდალი ჰორემჰებე. ისინი ტუტანხამონის სახელით იღებდნენ გადაწყვეტილებებს.

▲ ტუტანხამონის ეს გამოსახულება მასთან ერთად დაიმარხა სამარხში

357 ტუტანხამონი ცხრა წელიწადს მართავდა ეგვიპტეს. იგი ჩვიდმეტი წლისა გარდაიცვალა. მის სხეულს მუმიფიცირება გაუკეთეს და დაკრძალეს ერთ-ერთ სამარხში მეფეთა ველზე, სადაც ბევრი სხვა ფარაონიც განისვენებდა. ტუტანხამონს სამარხში ჩააყოლეს ძვირფასი ნივთები, რომლებიც იმჰევენური ცხოვრებისას უნდა გამოეყენებინა.

358 მეფეთა ველზე სამარხები თითქოს დაცული იყო, მაგრამ მძარცველებმა მაინც მიაგნეს და უამრავი ძვირფასი ნივთი გაიტანეს. მძარცველებმა ტუტანხამონის სამარხსაც მიაგნეს, მაგრამ ვფელა მათგანი დაიჭირეს, სანამ გაძარცვას მოასწრებდნენ. წლების მერე, როცა რამზეს VI-ის სამარხს თხრიდნენ, რიყის ქვები ჩამოიშალა და ტუტანხამონის სამარხში შესასვლელი ჩაიკეტა. ამის შემდეგ ის დაიფიცეს.

359

1922 წელს ბრიტანელმა არქეოლოგმა ჰოვარდ კარტერიმა ტუტანხამონის სამარხი აღმოაჩინა. იგი წლების განმავლობაში ეძებდა მას. ზოგ არქეოლოგს

მიაჩნდა, რომ კარტერი ტყუილად ფლანგავდა დროს — ფიქრობდნენ, რომ მეფეთა ველზე ყველა

სამარხი უკვე ნაპოვნი იყო.

კარტერი მაინც

ჯიუტად განაგრძობდა ძებნას და

1922 წლის

ნოემბერში

იპოვა კიბე, რომელმაც

ტუტანხამონის

სამარხის

კარამდე მიიყვანა.

▲ ტუტანხამონის სამეფო ტახტი. მის საზურგეზე გამოსახული არიან მჯდომარე ფარაონი და დედოფალი.

◀ ტუტანხამონის მუმის თავსა და მხრებს უფარავდა ოქროს ნიღაბი, რომელზეც გამოსახული იყო სამეფო კობრა და ფასკუნჯის თავი, რაც ზემო და ქვემო ეგვიპტის გაერთიანების სიმბოლო იყო.

360

კარს უკან დერეფანი იყო, მის ბოლოს კი მეორე კარი, რომელიც ჰოვარდმა გახვრიტა. როცა ნახვრეტს გახედა, თქვა ფრაზა, რომელიც შემდგომში საყოველთაოდ ცნობილი გახდა: „მე საოცარ რაღაცებს ვხედავ“. ათი წელიწადი დასჭირდა სამარხიდან ნივთების გამოტანას, მათ შორის იყო ძვირფასეულობა და ოქროს სამეფო ტახტი, ოქროს ნიღაბი, რომელიც მეფეს თავსა და მხრებს უფარავდა. იგი 10 კილოგრამი ხალასი ოქროსგან იყო ჩამოსხმული.

საოცარი მუზეუმი

361 ფარაონ რამზეს II-ის მუმია 1871 წელს იპოვეს. თავდაპირველად ის სამარხში დაუმარხავთ, მაგრამ მერე ამოუღიათ, რათა მძარცველებისგან დაეცვათ. რამზეს II-ს ძალიან ცუდი კბილები ჰქონია, რაც ალბათ მაგარი პურის ჭამით იყო გამოწვეული. ფარაონი ოთხმოცს გადაცილებული გარდაიცვალა. როგორც ჩანს, ართრიტით იყო დაავადებული და სახსრების აუტანელი ტკივილი სტანჯავდა. დაობებისგან გადასარჩენად, 1976 წელს მისი მუმია საფრანგეთში გაგზავნეს.

362 1770 წელს ნაპოვნი მუმია დიდ ბრიტანეთში, მანჩესტერის მუზეუმში ინახება. ეს არის ოციოდე წლის გოგონა, რომლის ვინაობა ცნობილი არ არის. მუმიას არა აქვს ქვედა კიდურები, მაგრამ მუმიფიცირების ოსტატებმა გაუკეთეს, რომ აღდგინათ სხეული. არაუინ იცის, რა შეემთხვა გოგონას, შესაძლოა ნიანგმა ან ბეჰემოთმა მოაკვნიტა ფეხები, როცა მდინარე ნილოსში ჭყუმპალაობდა 3000 წლის წინ.

▼ რამზეს II-ის მუმის გამოკვლევამ ცხადყო, რომ მისი ცხედარი მაღალი ხარისხის ტილოში იყო გახვეული.

363

ხაფანგში მომწყვდეულმა სახედარმა ათასობით მუმის აღმოჩენას შეუწყო ხელი. ეს 1996 წელს მოხდა, როცა ეგვიპტეში, ბაჰარიას ოაზისში, სახედარი ორმოში ჩაუარდა. როცა პატრონმა პირუტყვი ამოიყვანა, მერე თავად ჩავიდა ორმოში, სადაც სამარხი საკნების მთელი წყება იყო ჩარიგებული. მათში ათასობით მუმია აღმოჩნდა. ამ ადგილს ოქროს მუმების ველს ეძახიან, რადგან მუმების უმეტესობას სახეზე ოქროს ნიღაბი ჰქონდა. მუმები დაახლოებით 2000 წლის არიან.

364

ღჯედმაატესანხი, ანუ ღჯედი არის ეგვიპტური მუმია, რომელიც კანადაში, ტორონტოში, ონტარიოს სამეფო მუზეუმში ინახება. ეს ქალი დაახლოებით ძვ. წ. 850 წელს ცხოვრობდა და 1977 წელს ისტორიის წიგნებში შევიდა როგორც პირველი ეგვიპტური მუმია, რომელსაც კომპიუტერული ტომოგრაფია გაუკეთდა. გამოკვლევა ცხადყო, რომ ღჯედის ინფექციის გამო ძალიან დაზიანებული ჰქონდა ყბა, რასაც შეიძლებოდა მისი სიკვდილი გამოეწვია.

უპასუხე კითხვებს

1. რა ემუქრებოდა რამზეს II-ის მუმიას?
 2. რა არ ჰქონდა 1770 წელს ნაპოვნ მუმიას?
 3. რა აპოინინა მეცნიერებს სახედარმა?
 4. რომელ მუმიას გაუკეთდა პირველად კომპიუტერული ტომოგრაფია?
4. ფიფინე ფიფინე
 3. ფიფინე ფიფინე
 2. ფიფინე ფიფინე
 1. ფიფინე ფიფინე
საპასუხოდ:

